

หนังสือเพื่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น

การออกแบบและพัฒนาพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน

ดร.ศักดิ์ชาย สิกขา

E-mail : sakchaiubu@hotmail.com

ศูนย์วิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์ คณะศิลปประยุกต์และการออกแบบ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ

ศักดิ์ชาย สิกขา

การออกแบบและพัฒนาพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน - อุบลราชธานี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี,
2552. 108 หน้า.

1. การออกแบบ 2. พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน

พิมพ์ครั้งแรก เดือนเมษายน พ.ศ. 2552 จำนวนที่พิมพ์ 500 เล่ม

ISBN : 978-974-523-198-6

การออกแบบและพัฒนา
พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเป็นเอกสารประกอบการอบรม : การออกแบบและพัฒนาพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน
2. เพื่อเป็นเอกสารประกอบการสอนในรายวิชา 2001217 ภูมิปัญญาท้องถิ่น 3(3-0-6) หน่วยกิจ
3. เพื่อเผยแพร่ความรู้ทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบและพัฒนาพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน
4. เพื่ออนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ผู้ร่วมโครงการ : การออกแบบและพัฒนาพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านในภาคอีสาน

ประทับใจ ลึกขา

เสกสันต์ ศรีสันต์

ศุภลักษณ์ มาคุณทน

สมโชค หอมจันทร์

ภวนพ อุ๋นไธสง

ปริญดา ฝางมาลา

วิสิทธิ์ศักดิ์ อุทโท

นิกร ทองให้

เดชา อนันต์อิทธิพล

เจษฎา สายสุข

นักศึกษาคณะศิลปประยุกต์และการออกแบบ

จัดทำโดย

โครงการ : การออกแบบและพัฒนาพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน ในภาคอีสาน

กองส่งเสริมการวิจัย บริการวิชาการและทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

ปีงบประมาณ พ.ศ. 2552

พิมพ์ที่

โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

เลขที่ 85 ถนนสถลมารค ตำบลเมืองศรีไค

อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี 34190

กิตติกรรมประกาศ

หนังสือการออกแบบและพัฒนาพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านเล่มนี้ เป็นความตั้งใจของคนรักภูมิปัญญาท้องถิ่น อยากให้เห็นมรดกทางวัฒนธรรมทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมถูกรวบรวมไว้ ณ ที่แห่งใดแห่งหนึ่งของแหล่ง ก่อกำเนิดวัฒนธรรม ความพยายามที่จะผลักดันแนวคิดนี้ได้ดำเนินมาหลายปี ล้มลุกคลุกคลานกับการสืบสาน แนวคิด เพราะสังคมในปัจจุบันเป็นสังคมที่วิ่งเดินกึ่งวิ่งไปข้างหน้า จนไม่อยากจะเสียเวลาหันหลังเหลียว กลับมา นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 ผู้เขียนได้ริเริ่มโครงการนี้ที่บ้านหนองหล่ม อำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหาร และได้ดำเนินโครงการอย่างต่อเนื่องเรื่อยมา จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2552 ที่วัดบ้านโนนศิลา ตำบลโคกก่ง อำเภอขามเฒ่า จังหวัดอำนาจเจริญ ผลจากการติดตามข้อมูลหลังการพัฒนา พบว่า บางแห่งหยุดชะงัก ซึ่ง ทำให้ได้ประสบการณ์หลายอย่างจากการลงมือทำในภาคสนาม ดังนั้นจึงมีการปรับเปลี่ยนวิธีการจากการ ผูกอบรมและมีตัวแทนร่วมดำเนินการ เป็นการนำชาวบ้านเข้ามามีส่วนแบบร่วมคิดร่วมทำจัดกระบวนการ ใหม่ให้เหมาะสมกับสภาพชุมชน มีการเลือกและถักนิตกรองพื้นที่ที่เข้าไปช่วยเหลือและพัฒนามากขึ้น ในปัจจุบัน ถือว่า มีแนวทางในการพัฒนาที่ค่อนข้างชัดเจน จึงได้จัดทำเอกสารเล่มนี้เพื่อใช้เป็นคู่มือในการดำเนินงาน ซึ่ง กว่าที่จะมาถึงจุดนี้ได้ต้องขอบคุณบุคคลและหน่วยงานอีกหลายหน่วยงานที่ให้ความช่วยเหลือ ทั้งการ ให้คำปรึกษา การเปิดโอกาสให้ดำเนินงานตามโครงการ และการลงมือร่วมกันดำเนินงาน ซึ่งมีรายนามที่ต้อง ขอขอบคุณ ดังนี้

ขอบคุณ รองศาสตราจารย์ ดร. วิโรฒ ศรีสุโร คณบดีผู้ก่อตั้งคณะศิลปประยุกต์และการออกแบบ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ผู้เป็นทั้งที่ปรึกษาและผู้ร่วมโครงการมาตั้งแต่เริ่มต้นจนวาระสุดท้ายของชีวิต

ขอบคุณแหล่งศึกษาข้อมูล ผู้บุกเบิกงานด้านนี้มาก่อนทั้งที่เป็นสมบัติส่วนตัว และเป็นการดำเนินงาน โดยภาครัฐ ประกอบด้วย

1. พิพิธภัณฑ์ผ้า มหาวิทยาลัยนเรศวร จังหวัดพิษณุโลก
2. พิพิธภัณฑ์จำหิว อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก
3. พิพิธภัณฑ์ผ้าป่าดา อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่
4. หอแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดมุกดาหาร

5. ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี
 6. พิพิธภัณฑ์ภูมิปัญญาไต้หวัน อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี
 7. พิพิธภัณฑ์ไทยโส้ อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร
 8. พิพิธภัณฑ์บริหาร หลวงปู่มั่น ภูริทัตโต วัดป่าสุทธาวาส จังหวัดสกลนคร
 9. พิพิธภัณฑ์เกวียน บ้านด่านเกวียน ตำบลท่าอ่าง อำเภอโคกชัย จังหวัดนครราชสีมา
 10. ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย
 11. พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระพุทธรชินราช อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก
- และพิพิธภัณฑ์อื่นๆ อีกหลายแห่ง ที่ให้ความอนุเคราะห์ด้านข้อมูลและการบันทึกภาพประกอบหนังสือในครั้งนี้

ขอบคุณพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านในภาคอีสานอีกหลายแห่งในประเทศไทย พิพิธภัณฑ์ในสาธารณรัฐเยอรมัน หลายแห่ง รวมถึงชาวบ้านทุกท่านที่เข้าร่วมโครงการ ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้วยอุดมการณ์ที่จะพัฒนางานด้านนี้ร่วมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระผู้นำการพัฒนา **พระครูเกษมธรรมมานุวัตร** เจ้าคณะตำบลเกษม เขต 1 เจ้าอาวาสวัดเกษมสำราญ พร้อมด้วยชาวบ้านเกษม ตำบลเกษม อำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานีผู้ก่อตั้ง **พิพิธภัณฑ์เกษมสีมา** และ **พระครูอาทร ธรรมภาณันท์** เจ้าอาวาสวัดโนนศิลา พร้อมด้วยชาวบ้านหมู่ 3 หมู่ 7 และหมู่ 10 บ้านบึงเขียว ตำบลโคกก่ง อำเภอขามเฒ่า จังหวัดอำนาจเจริญ ผู้ก่อตั้ง **พิพิธภัณฑ์โนนศิลา**

ขอบคุณกองส่งเสริมการวิจัย บริการวิชาการและทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ที่จัดโครงการนี้ไว้ในแผนงานทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมมาโดยตลอด ถือว่าเป็นกำลังใจให้ผู้เขียนและทีมงานได้เกิดการเรียนรู้และพัฒนางานอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อชุมชนในท้องถิ่น และท้ายที่สุดโครงการนี้จะสำเร็จไม่ได้หากขาดทีมงานจากศูนย์วิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์ นักศึกษาทั้งระดับปริญญาตรี โท และเอก คณะศิลปประยุกต์และการออกแบบ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ที่ร่วมแรงร่วมใจสร้างสรรค์งานในท้องถิ่น

คำนำ

คำว่า “พิพิธภัณฑ์” เป็นคำที่คนไทยคุ้นเคยกันมาช้านานและถูกมองว่าเป็นสถานที่เก็บของเก่า ของที่เลิกใช้แล้ว สิ่งของส่วนใหญ่ที่นำมาเก็บต้องอยู่ในสภาพที่ชำรุดทรุดโทรม และมีความเก่ามากๆ ทักษะคิดนี้ เป็นสิ่งที่ประมวลมาจากความรู้สึกเดิมของผู้คนที่คิดจากประสบการณ์ที่ตนเองเคยประสบ ดังนั้น การจัดทำ พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน จึงถูกมองตั้งแต่การใช้ชื่อว่า พิพิธภัณฑ์ นำหน้า ทำให้สิ่งที่จัดแสดงขาดความน่าสนใจ และมีความสำคัญน้อย

ในเชิงลึก การจัดทำพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน เป็นอะไรที่มากกว่าการรวบรวมของเก่ามาไว้ในที่เดียวกัน เพราะเป็นแหล่งอดีตและปัจจุบันของชุมชน สิ่งของที่นำมาจัดแสดงในชุมชน สำหรับพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านที่มีความสมบูรณ์ทางด้านเนื้อหา ไม่ควรมองแต่เพียงสิ่งของที่เป็นรูปธรรม แต่ควรให้ความสำคัญกับนามธรรม ที่มีโอกาสสูญหายด้วย เช่น ตำนานของชุมชน เรื่องเล่าขาน ความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรม การละเล่นต่างๆ ภูมิปัญญาท้องถิ่นทางด้านหัตถกรรม ด้านสมุนไพร ด้านอาหาร และอื่นๆ สิ่งของอาจสามารถแสวงหา จัดแสดงได้เรื่อยๆ แต่ความรู้ในท้องถิ่นมักจะสูญหายไปกับตัวบุคคลที่นับวันจะชราภาพ และล้มหายตายจากไปอย่างไม่มีผู้บันทึกและสืบทอด

แนวคิดในการสนับสนุนการจัดทำพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านเป็นแนวคิดที่มีมาช้านาน หลายหน่วยงานได้ใช้ความเพียรพยายามที่อยากจะให้มีพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านในทุกพื้นที่ โดยเฉพาะพื้นที่ที่เป็นหมู่บ้านเก่าแก่ มีประวัติศาสตร์ยาวนาน หากอยู่ในเขตพื้นที่ที่มีการส่งเสริมการท่องเที่ยวสมควรแก่การสนับสนุน เพราะพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจะไม่เป็นแต่เพียงศูนย์รวมข้อมูลท้องถิ่นจากอดีตถึงปัจจุบัน แต่จะเป็นแหล่งที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้าสู่ชุมชนสร้างรายได้ให้กับชุมชน

ผู้เขียนได้ประสบการณ์ในการจัดทำโครงการพิพิธภัณฑ์มาหลายปี ด้วยอุดมการณ์ที่อยากจะช่วยเหลือชุมชนให้มีศูนย์รวมข้อมูลท้องถิ่นที่สวยงามน่าเรียนรู้ น่าศึกษา จึงได้จัดทำโครงการอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อให้ความรู้ และสร้างแรงกระตุ้นในชุมชน ส่วนใหญ่พบว่าหลังการดำเนินการจัดทำพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านร่วมกับชาวบ้าน พิพิธภัณฑ์มักจะถูกทอดทิ้งด้วยสาเหตุทุนการ แม้ว่าจะอาคารต่างๆ จะดูเหมาะสม อยู่ในทำเลที่ดีก็ตาม ดังนั้น จึงได้แสวงหาต้นเหตุของปัญหาที่แท้จริง ทางออก ทางแก้ เพื่อแก้ปัญหา

การออกแบบและพัฒนา พิพิธภัณฑสถานบ้าน

ระยะยาว ในเอกสารเล่มนี้จึงเป็นการประมวลความรู้ทั้งจากทฤษฎีของผู้รู้ต่างๆ และจากประสบการณ์ที่ผู้เขียนประสบมาด้วยตนเอง

ดังนั้นการจัดทำหนังสือ การออกแบบและพัฒนาพิพิธภัณฑสถานบ้านเล่มนี้ จึงเป็นการสรุปและรวบรวมข้อมูลที่สำคัญต่อการดำเนินงานจัดทำพิพิธภัณฑสถานบ้าน โดยหวังใจว่าข้อมูลต่างๆ เหล่านี้จะเป็นประโยชน์ต่อการทำงานร่วมกันของทุกฝ่ายที่มีส่วนร่วมในการผลักดันให้เกิดพิพิธภัณฑสถานบ้านในท้องถิ่น

ดร.ศักดิ์ชาย ลิกขา

สารบัญ

เรื่อง		หน้า
บทที่ 1	คุณค่าของพิพิธภัณฑ์ พื้นบ้าน	1
	- ความหมายในพิพิธภัณฑ์	1
	- ประเภทของพิพิธภัณฑ์	2
	- คุณประโยชน์ของพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน	6
	- บทบาทของพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน	7
บทที่ 2	การจัดทำพิพิธภัณฑ์แบบมีส่วนร่วม	11
	- องค์ประกอบของชุมชน	11
	- กระบวนการทำงานพิพิธภัณฑ์ในชุมชน	13
	- หลักการสร้างร่วมมือกับชุมชน	17
	- การสร้างร่วมมือในการลงทะเบีย่นวัตถุ	18
	- การเขียนเลขทะเบียนบนวัตถุ	27
บทที่ 3	การออกแบบผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน	31
	- การเตรียมการก่อนการออกแบบพิพิธภัณฑ์	31
	- การออกแบบพื้นที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน	37
	- เทคนิคการจัดผังตามหลักจิตวิทยา	42
	- การออกแบบทางสัญจรที่เหมาะสมกับการชมและการอ่าน	45
	- ขอบเขตของการมองเห็น	47
	- การจัดวางสิ่งของในพิพิธภัณฑ์	51
	- ประเภทของงานตกแต่งในพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน	59

บทที่ 4	การพัฒนาพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านสู่ความยั่งยืน	75
-	พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านในประเทศไทย	75
-	ความยั่งยืนของพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน	76
-	องค์ประกอบที่นำไปสู่ความยั่งยืน	76
-	จุดเริ่มต้นที่ดีนำไปสู่การดำเนินการที่ดีในระยะยาว	79
-	การกำหนดทิศทางพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน	83
บทที่ 5	การอนุรักษ์วัตถุสิ่งของให้ยาวนาน	85
-	ประเภทของวัตถุสิ่งของในพิพิธภัณฑ์	85
-	สาเหตุการเสื่อมสภาพของวัตถุสิ่งของ	86
-	วิธีการจัดแสดงที่ป้องกันการเสื่อมสภาพของวัตถุสิ่งของ	92
ภาคผนวก		101
-	ตัวอย่างวัตถุสิ่งของที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน	

บทที่ 1 คุณค่าของพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน

ความหมายในพิพิธภัณฑ์

คำว่า "พิพิธภัณฑ์" อาจมีความหมายและการดำเนินงานในหลายรูปแบบและจำแนกเป็นหลายประเภท แต่ทั้งหลายเหล่านี้ล้วนกำเนิดขึ้นมาเพื่อสนองตอบต่อความปรารถนาในจิตใจมนุษย์ มนุษย์มีจำนวนมากจึงมีลักษณะนิสัยในการสะสมและรวบรวมสิ่งของต่างๆ โดยเฉพาะสิ่งของที่มีลักษณะใน 4 อย่างต่อไปนี้

1. ของหายาก
2. ของแปลก
3. ของมีราคา
4. ของที่สวยงาม

พิพิธภัณฑ์ที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนาน

คงต้องเริ่มนับตั้งแต่ช่วงเวลาแห่งอารยธรรมอียิปต์

เมื่อประมาณ 5,000 ปีเศษมาแล้ว ซึ่งเป็นยุคแห่ง “ความเรืองรองของอารยธรรมเอเธนส์แห่งกรีกโบราณ” (The Glory that was Greece) วัตถุประสงค์ของพิพิธภัณฑ์ จะไม่ใช่แต่เพียง สิ่งของอันเป็นอุปนิสัยของชาวโลกที่เรียกว่า “ความอยาก” ได้ครอบครอง หรือ “การเข้าถือสิทธิ” ซึ่งวัตถุประสงค์อาจมีเพียงวัตถุประสงค์อย่างเดียว หรือหลายอย่างรวมกันก็ได้ เช่น

1. การเก็บรักษา
2. การศึกษาหาความรู้
3. การแสดงนิทรรศการวัตถุ

ไม่ว่าจะมีวัตถุประสงค์อย่างไร บรรดาสรรพสิ่งที่เก็บรักษาไว้จะเป็นสิ่งสะท้อนภาพแห่งชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์ในกาลเวลาที่แตกต่างกัน และในสภาพนิเวศต่างๆ กัน พิพิธภัณฑ์จะมีประโยชน์ แม้กระทั่งต่อคนที่ไม่รู้หนังสือ เพราะสามารถมองเห็นเป็นรูปธรรม พิพิธภัณฑ์อาจมองคุณค่าได้จากหลายมิติ ทั้งในแง่ของประโยชน์ที่อาจจะได้รับทางตรงและทางอ้อม รวมทั้งบทบาทที่มีต่อระบบต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์

ประเภทของพิพิธภัณฑ์

จากการสัมมนาของนักวิชาการพิพิธภัณฑ์สาขาต่างๆ ทั่วโลก ซึ่งองค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) จัดขึ้นเมื่อปี ค.ศ. 1963 เรื่องบทบาททางการศึกษาของพิพิธภัณฑ์ (The Education Role of Museum) ได้มีข้อตกลงในการจำแนกประเภทของพิพิธภัณฑ์ดังนี้

1. พิพิธภัณฑ์สถานทางศิลปะ (Museum of Arts) เป็นการจัดแสดงรวบรวมงานทางด้านศิลปะแขนงต่างๆ ตลอดจนงานศึกษาวิวัฒนาการของศิลปะแขนงต่างๆ หรือประวัติศาสตร์ศิลปะ นอกจากภาพจิตรกรรมและรูปประติมากรรมแล้ว ยังรวมถึงศิลปะสาขาอื่นๆ ไปด้วย เช่น เพชรพลอย หินสี เครื่องแก้ว เครื่องปั้นดินเผา ลายผ้า จักสาน ภาพถ่าย ฯลฯ

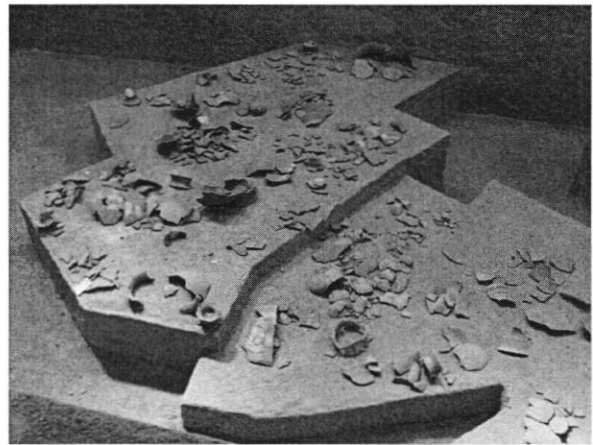
2. พิพิธภัณฑ์ทางศิลปะร่วมสมัย (Gallery of Arts) เป็นการจัดแสดงเกี่ยวกับผลงานทางศิลปะในปัจจุบันที่ศิลปินสร้างสรรค์ขึ้น ซึ่งในปัจจุบันพิพิธภัณฑ์สถานศิลปะสมัยใหม่ได้ขยายลักษณะงานครอบคลุมทั้งด้านศิลปะและศิลปะประยุกต์ แสดงถึงการประยุกต์เกี่ยวกับการใช้วัสดุและอุปกรณ์สมัยใหม่ ที่มีความสอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน

3. พิพิธภัณฑ์สถานทางธรรมชาติวิทยา (Natural History Museum) เป็นการจัดแสดงสิ่งที่เกิดขึ้นจากธรรมชาติ ทั้งวัตถุสิ่งของ และสิ่งมีชีวิตต่างๆ เช่น ธรณีวิทยา พฤกษศาสตร์ สัตววิทยา ฯลฯ

4. พิพิธภัณฑ์สถานทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (Museum of Science and Technology) เป็นการจัดแสดงเกี่ยวกับผลงานของนักวิทยาศาสตร์แขนงต่างๆ งานแสดงเกี่ยวกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น ศูนย์วิจัยทางการศึกษา อุทยานทางวิทยาศาสตร์ต่างๆ เป็นต้น

5. พิพิธภัณฑ์สถานทางมานุษยวิทยาและชาติพันธุ์วิทยา (Museum of Anthropology and Ethnology) เป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีขอบเขตกว้างขวางมากกว่าประเภทอื่นๆ จัดแสดงเกี่ยวกับรูปเคารพทางศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนงานศิลปะพื้นบ้าน (Folk Arts Museum)

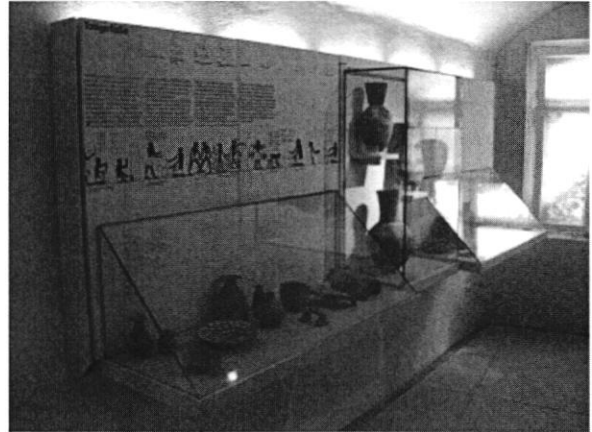
พิพิธภัณฑ์สถาน ที่บ้านเชียง จังหวัดอุดรธานี

6. พิพิธภัณฑ์สถานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี (Museum of History and Archaeology) จัดแสดงเกี่ยวกับความเป็นมาของมนุษย์ในอดีต สร้างความเข้าใจระหว่างสังคมมนุษย์ แสดงร่องรอยอารยธรรมต่างๆ ในอดีตจนถึงปัจจุบัน มีความหมายครอบคลุมถึงพิพิธภัณฑ์สถานในโบราณสถานต่างๆ (Site Museum) ด้วย

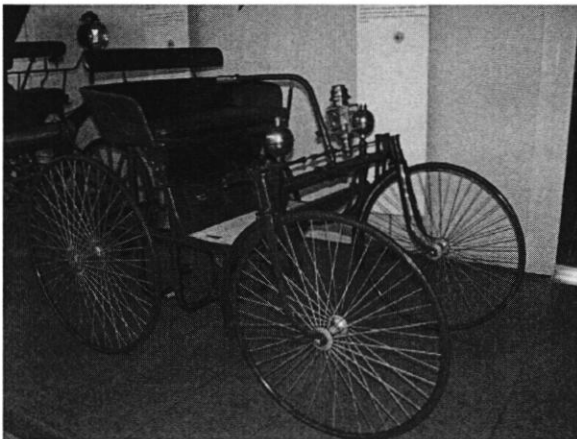
การออกแบบและพัฒนา
พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน

4

พิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์ ที่สาธารณรัฐเยอรมัน

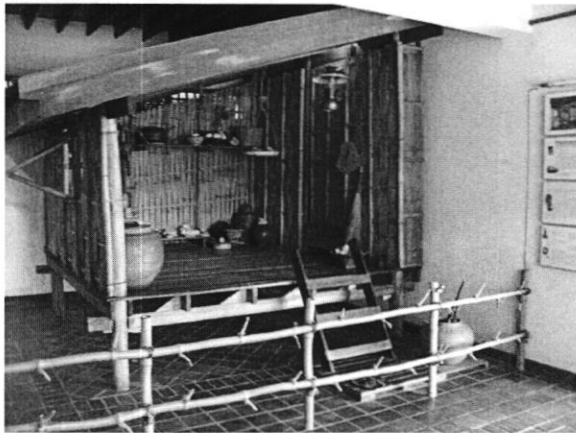
7. พิพิธภัณฑ์สถานแบบเฉพาะทาง (Specialized Museum) เป็นพิพิธภัณฑ์เฉพาะสาขาวิชา โดยเฉพาะ หรือมีเรื่องราวเฉพาะขององค์กร เช่น พิพิธภัณฑ์การไปรษณีย์และการสื่อสารไทย พิพิธภัณฑ์วิวัฒนาการด้านยุทธกรรมของบริษัทผู้ผลิตรถยนต์ ประเทศสาธารณรัฐเยอรมนี เป็นต้น

พิพิธภัณฑ์แสดงวิวัฒนาการการผลิตยนต์ของผู้ผลิตรถยนต์

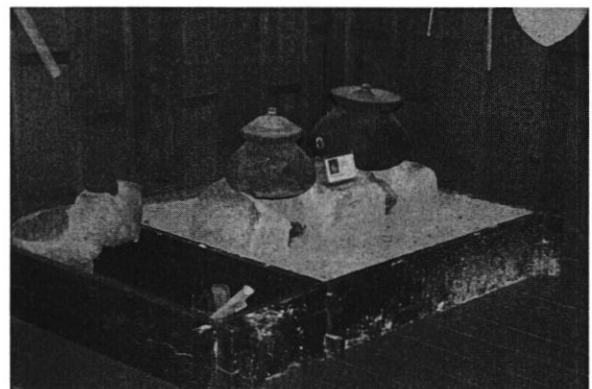

8. พิพิธภัณฑ์สถานประจำท้องถิ่นหรือพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน (Regional Museum) ได้แก่ พิพิธภัณฑ์สถานที่แสดงเรื่องราวของท้องถิ่นต่างๆ จัดแสดงวัตถุหรือของตัวอย่างเกี่ยวกับท้องถิ่นนั้นๆ

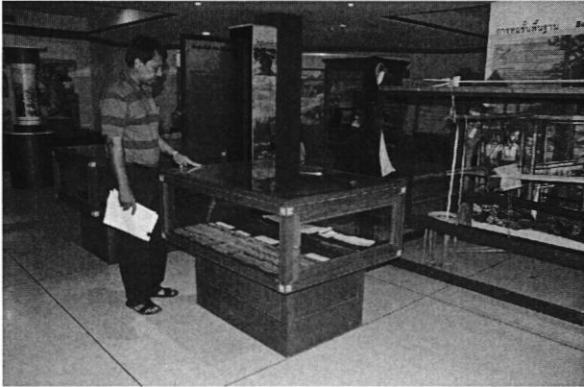

พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน จันทวี จังหวัดพิษณุโลก

9. พิพิธภัณฑ์สถานของสถานการศึกษา (University Museum or School Museum) เป็น พิพิธภัณฑ์ที่จัดขึ้นในโรงเรียน ในวิทยาลัย หรือมหาวิทยาลัย อาจจะเจาะจงสาขาวิชา หรือไม่ได้ เช่น หอศิลป์วัฒนธรรมของมหาวิทยาลัยราชภัฏต่างๆ พิพิธภัณฑ์กายวิภาคศาสตร์ในมหาวิทยาลัย พิพิธภัณฑ์ในโรงเรียน เป็นต้น

ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี

พิพิธภัณฑ์ผ้า มหาวิทยาลัยนเรศวร

คุณประโยชน์ของพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน

พิพิธภัณฑ์มีคุณประโยชน์ต่อระบบสังคม การศึกษา และวัฒนธรรม การมีพิพิธภัณฑ์สะท้อนภาพให้เห็นถึงฐานะ และความสนใจของภาคประชาชน ภาครัฐ และสังคมระดับชาติ รวมทั้งเป็นกระจกสะท้อนให้เห็นความสนใจของผู้เป็นเจ้าของ หรือหน่วยงานที่ดำเนินการ นอกจากนั้นพิพิธภัณฑ์ยังแสดงให้เห็นถึงความความพอมี่จะกิน และพอมี่จะเก็บ รวมทั้งความพอมี่จะกระจายให้คนอื่นได้รับรู้ ฐานะของบุคคล หรือคณะบุคคลของผู้ที่เก็บสะสม จนเกิดเป็นพิพิธภัณฑ์ อาจถือได้ว่า เป็นการสร้างคุณประโยชน์อย่างหนึ่งต่อชุมชน ชุมชนที่มีความคิดก้าวหน้าและมองกาลไกลมักจะสนับสนุนให้มีพิพิธภัณฑ์เกิดขึ้นในชุมชนเสมอ เพื่อเก็บรักษาหลายสิ่งหลายอย่าง รวมทั้งภาพเขียนสิ่งของวัตถุโบราณ หรือบทกวี หรือสารคดีต่างๆ ในอดีต พิพิธภัณฑ์มักจะเป็นสมบัติของคนที่มีฐานะดี และมีอำนาจเท่านั้น แต่ในช่วงระยะเวลาหลายปีที่ผ่านมา ในหลายประเทศ พิพิธภัณฑ์ได้เข้าสู่ความเป็น “สมบัติของชุมชน” มากขึ้น และมีบทบาททางการศึกษา วัฒนธรรมด้วย และได้มีการเก็บรักษาด้านชีววิทยา เช่น ซากสัตว์ หรือซากต้นไม้เก่าแก่ (fossil) สิ่งก็ตามมาพบว่า ภาวะแวดล้อมซึ่งมีมลภาวะ (pollution) ต่างๆ ได้ทำให้เกิดการเสื่อมสลายของวัตถุที่เก็บไว้ ดังนั้นหน้าที่ของพิพิธภัณฑ์จะไม่เป็นเพียงการเก็บรักษาหรือ อนุรักษ์ (conservation) อาจรวมถึง การซ่อมแซม หรือการแก้ไข ปรับรูปแบบเพื่อให้เข้าสู่สภาพที่น่าจะเป็น (restoration) ในการดำเนินงานดังกล่าวจึงเกี่ยวข้องกับ การใช้งบประมาณดำเนินงาน เพื่อให้การสะสม การเก็บรักษา การจัดแสดง การดูแลไม่ให้เสียหาย

และการทำให้มีสภาพดีขึ้นเป็นไปตามระบบของพิพิธภัณฑ์ที่ควรจะเป็น ดังนั้น การกิจในกรณีที่เป็น “พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน” (folk museum) จึงไม่ใช่เรื่องง่าย ดังที่หลายคนคิด

บทบาทของพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน

ก่อนที่มนุษยชาติในโลกนี้จะมี “พิพิธภัณฑ์” นั้น ผู้คนในสังคมต่างๆ ก็ได้แสวงหาที่ทางสำหรับเก็บของมีค่ามานานแล้ว สถานที่ที่ปลอดภัยที่สุดในการเก็บของมีค่าในหลายประเทศ ในทวีปเอเชีย คือ “วัด” มีลักษณะเช่นเดียวกับ “โบสถ์” ในทวีปยุโรปนั่นเอง นอกจากจะเก็บของมีค่าแล้วยังเก็บของแปลกๆ ไว้อีกหลายอย่างด้วย ฉะนั้นเมื่อเกิดพิพิธภัณฑ์ขึ้น พิพิธภัณฑ์ในช่วงแรกๆ จึงรับหน้าที่ในการเก็บของมีค่าหายากและของแปลกๆ เป็นงานเพิ่มเติมในการใช้ศาสนสถานต่างๆ เรื่อยมาเป็นเวลาหลายร้อยปี

ในปัจจุบันมีพิพิธภัณฑ์เกิดขึ้นในโลกนี้อย่างมากมาย แต่ละแห่งจะมีความแตกต่างกันในหลายแง่มุม มีตั้งแต่พิพิธภัณฑ์ขนาดใหญ่ เช่น Washington's Smithsonian Institution ถึงพิพิธภัณฑ์ขนาดเล็กในหมู่บ้านต่างๆ หลายแห่งในโลกนี้ นอกจากขนาดที่แตกต่างกันแล้ว ยังมีความแตกต่างกันในแง่ของวัตถุประสงค์ ในการดำเนินงานอีกด้วย บางแห่งมีวัตถุประสงค์ที่จะให้แต่ความบันเทิงแก่ผู้ชมแต่เพียงอย่างเดียว บางแห่งเป็นสถานที่เก็บรวบรวมข้อมูลต่างๆ ไว้อย่างลึกซึ้ง เพื่อบริการในการศึกษาค้นคว้าวิจัย นอกจากนั้น พิพิธภัณฑ์ยังมีความแตกต่างกันในเรื่องของวัตถุประสงค์ ซึ่งมีตั้งแต่แหล่งจนถึงเครื่องจักรกลในอุตสาหกรรมแตกต่างกันที่ต้นสังกัด ผู้ดำเนินการ และ แตกต่างกันในที่กลุ่มเป้าหมายของผู้ชม เป็นต้น แม้ว่าพิพิธภัณฑ์จะมีความแตกต่างกันหลายแง่มุมตามที่กล่าวมาแล้ว แต่สิ่งที่เหมือนกันนั้น คือ บทบาทหน้าที่ของพิพิธภัณฑ์ ในอันที่จะจัดเก็บ สงวนรักษา จัดแสดง และให้บริการด้านต่างๆ แก่สังคม

ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา วงการพิพิธภัณฑ์ที่เกิดขึ้นในแต่ละท้องถิ่นของนานาประเทศทั่วโลกต่างตื่นตัว และมีการปรับปรุงการดำเนินงานทุกด้าน เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชน โดยคำนึงถึงการให้บริการแก่สังคมเป็นสำคัญ พิพิธภัณฑ์หลายแห่งในปัจจุบันนี้กลายเป็น **“สถาบันการศึกษาเพื่อชุมชนและท้องถิ่น”** ที่มุ่งจัดกิจกรรมเพื่อให้ความรู้ และเอื้อประโยชน์ให้ทั่วถึงแก่บุคคลต่างๆ ในชุมชน และสังคมโดยรวม ดังนั้นเพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการดำเนินงานดังกล่าว พิพิธภัณฑ์ในมุมมองของมหาวิทยาลัยจึงต้องพัฒนาบทบาทของตนในการให้การสนับสนุนการจัดทำพิพิธภัณฑ์ให้สมกับเป็นสถาบันการศึกษาที่มีคุณค่าครอบคลุมภารกิจ 4 ประการคือ การวิจัย การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม การบริการวิชาการ และการจัดการเรียนการสอนที่มีคุณภาพ

ในการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ในท้องถิ่นนั้น สิ่งที่คุณดำเนินการจัดทำพิพิธภัณฑ์แทบทุกแห่งจะต้องตระหนักถึงคือ คุณประโยชน์ที่เป็นผลมาจากการพัฒนาที่จะต้องตกอยู่กับคนในท้องถิ่น สังคม และประเทศชาติเป็นสำคัญ บทบาทหน้าที่ที่พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน ที่เอื้อประโยชน์ต่อชุมชนสังคมและประเทศชาติอาจแบ่งออกได้เป็น 3 บทบาท ดังนี้ คือ

1. บทบาททางสังคมและวัฒนธรรม

ในสภาวะการณ์ปัจจุบัน ขณะที่ประเทศกำลังพัฒนาให้สอดคล้องกับความเจริญทางวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีนั้น ได้ส่งผลกระทบต่อชุมชนต่างๆ ในสังคมอย่างมากมาย เนื่องจากความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจยังไม่สัมพันธ์กับความเติบโตทางวัฒนธรรม ประกอบกับการเจริญเติบโตทางด้านเทคโนโลยี การสื่อสาร ทำให้ท้องถิ่นได้รับข่าวสารจากทุกสื่อ แม้ว่าจะมีผลดี คือ ทำให้ชาวบ้านรู้ข่าวสารความเจริญด้านต่างๆ แต่ในทางกลับกันความรู้ที่ได้รับกับแฝงมาด้วยระบบวัตถุนิยม สร้างความสับสนในการพิจารณาแยกแยะว่า อะไรคือสิ่งที่ดีกว่า หรือด้อยกว่า ส่งผลกระทบให้ชาวบ้านลดความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนเอง เกิดความนิยมต่อสิ่งใหม่ที่ได้รับรู้ จนกระทั่งทำให้เกิดการละเลยขนบธรรมเนียมประเพณีที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา ลืมวิถีชีวิตที่สุขสงบ ลืมภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบทอดกันมา เกิดการปรับวิถีการดำเนินชีวิตตามค่านิยมสมัยใหม่ สภาวะการณ์เช่นนี้ จะส่งผลให้มรดกทางวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นสูญหายไปได้ ในที่สุด นักวิชาการพิพิธภัณฑ์ท่านหนึ่งเคยให้ความเห็นที่น่าสนใจว่า พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านนั้นมีหน้าที่หลักในการสงวนการรักษาและการอนุรักษ์ โดยการจัดแสดงและให้การศึกษารวบรวมมรดกทางวัฒนธรรมอยู่แล้ว น่าจะมีบทบาทสำคัญในการนำมาซึ่งความภาคภูมิใจ ความมั่นใจ และสามารถสร้างกำลังใจให้แก่คนในท้องถิ่นให้สามารถพัฒนาไปได้อย่างค่อยเป็นค่อยไปตามศักยภาพของตน พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านควรมีบทบาทต่อสังคมและวัฒนธรรมของท้องถิ่นใน 5 ประการ ดังนี้

- 1) บทบาทในการสร้างจิตสำนึกในการรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่น และปลูกฝังความรัก ความภาคภูมิใจในถิ่นเกิด
- 2) บทบาทในการ เป็นองค์กรอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น
- 3) บทบาทในการเป็นศูนย์รวมทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น
- 4) บทบาทในการให้บริการการศึกษาให้แก่คนในท้องถิ่นและคนต่างถิ่น
- 5) บทบาทในการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตให้แก่คนในท้องถิ่น

2. บทบาททางเศรษฐกิจ

พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน สามารถมีบทบาทสำคัญทางเศรษฐกิจของชาติได้ ทั้งในส่วนกลาง และในท้องถิ่น ต่างๆ แม้ว่าบทบาทด้านเศรษฐกิจจะไม่เด่นชัดเท่ากับบทบาททางสังคม แต่ในการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่ส่งผลกระทบให้เกิดความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ในท้องถิ่นนั้น พิพิธภัณฑ์น่าจะเป็นองค์กรกลางที่สามารถอธิบายถึงความคงอยู่ และการเปลี่ยนแปลงของท้องถิ่นได้ดี บทบาทที่พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านที่ควรดำเนินการให้สอดคล้องกับการพัฒนาทางเศรษฐกิจนั้น มีหลายอย่าง เช่น

- 1) บทบาทในการสร้างกิจกรรมเสริมภารกิจเดิม โดยการสร้างแหล่งหนังสือ สร้างแหล่งชมภาพเคลื่อนไหว และเวทีการแสดงกิจกรรมพื้นถิ่นต่างๆ เพื่อสอดคล้องความเปลี่ยนแปลงทางสังคม การสร้างกิจกรรมเหล่านี้ จะเป็นโอกาสในการขอความสนับสนุนจากองค์กรของรัฐและเอกชนได้
- 2) บทบาทในอันที่จะส่งเสริมการลงทุนในธุรกิจประเภทต่างๆ ที่สอดคล้องกับภารกิจของพิพิธภัณฑ์ เช่น การผลิตและจำหน่ายของที่ระลึก การรวมกลุ่มธุรกิจชุมชน เป็นต้น
- 3) บทบาทในการพัฒนาเศรษฐกิจในท้องถิ่นด้วยการขยายอาชีพใหม่ เช่น การพัฒนาอาชีพต่างๆ ที่ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว การจัดกิจกรรมการแสดงพื้นบ้านต่างๆ การจัดทำหมู่บ้านโฮมสเตย์
- 4) บทบาทในการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยเป็นหลักดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาเยี่ยมชม นอกจากจะเป็นการเพิ่มรายได้ให้แก่พิพิธภัณฑ์แล้ว ร้านค้า ร้านอาหาร โรงแรม ตลาดในชุมชนก็พลอยได้เงินจากนักท่องเที่ยวด้วย
- 5) บทบาทในการสร้างงานที่เกี่ยวข้องกับพิพิธภัณฑ์สำหรับเยาวชนและคนในท้องถิ่น เช่น จัดกิจกรรมศิลปะสำหรับเยาวชน กิจกรรมพิทักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นต้น

3. บทบาททางการเมือง

พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านมีบทบาทสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการสร้างความรู้สึкт้องถิ่นนิยมให้แก่คนในท้องถิ่น โดยปลูกฝังให้คนในท้องถิ่นเข้าใจถึงประวัติความเป็นมาพัฒนาการของสังคม ภูมิปัญญาดั้งเดิมของท้องถิ่น และเปิดโอกาสให้คนในท้องถิ่นได้ศึกษาถึง “รากเหง้า” และเห็นคุณค่าท้องถิ่นของตน

ความรู้สึกลักษณะนี้จะทำให้คนในท้องถิ่นเกิดความรู้สึก รักท้องถิ่นและสามารถร่วมนวัตกรรมอันดีให้สืบเนื่องต่อไป ยึดคนให้อยู่รวมกันเป็นกลุ่ม สร้างความมั่นคงเป็นปึกแผ่นให้แก่ประเทศชาติ นอกจากนี้ พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจะเป็นตัวประสาน และเป็นสื่อกลางในการประชาสัมพันธ์ให้คนต่างถิ่นเข้าใจถึงความเป็นท้องถิ่นของชุมชน

เครื่องมือยั้งชีพ ของคนในท้องถิ่น
เป็นภูมิปัญญาดั้งเดิม ที่มีคุณค่า
จัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ จ่าหวี จ.พิษณุโลก

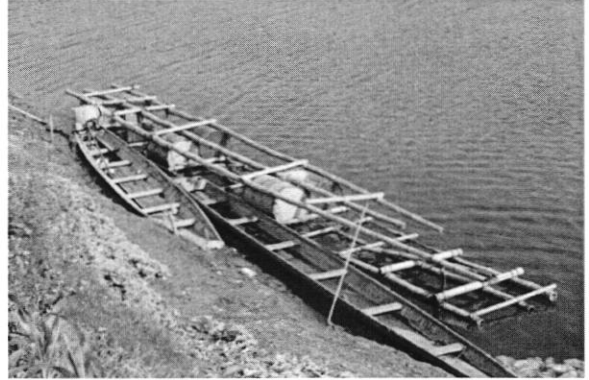
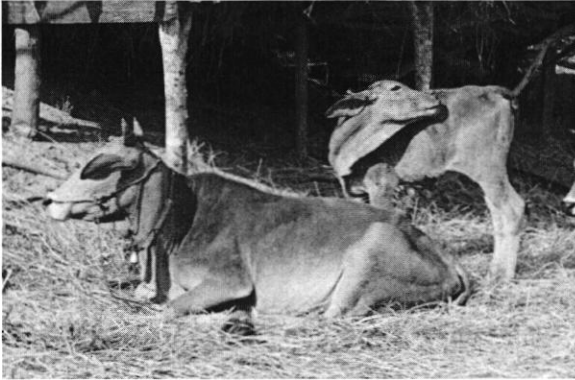
บทที่ 2

การจัดทำพิพิธภัณฑ์แบบมีส่วนร่วม

องค์ประกอบของชุมชน

พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน จะเกิดขึ้นได้ก็เพราะความร่วมมือของชุมชน ความต้องการของชุมชนจะทำให้พิพิธภัณฑ์มีความยั่งยืน ดังนั้น ชุมชนจึงมีความสำคัญต่อการจัดทำพิพิธภัณฑ์เป็นอย่างมากองค์ประกอบของชุมชน ประกอบด้วย

1. **สภาพทั่วไปของชุมชน** ประกอบด้วย สภาพภูมิศาสตร์การตั้งถิ่นฐาน ประชากร สถานที่สำคัญ องค์กรในชุมชน โรงเรียน วัด และอื่นๆ ซึ่งถือว่าเป็นลักษณะทางกายภาพของชุมชน

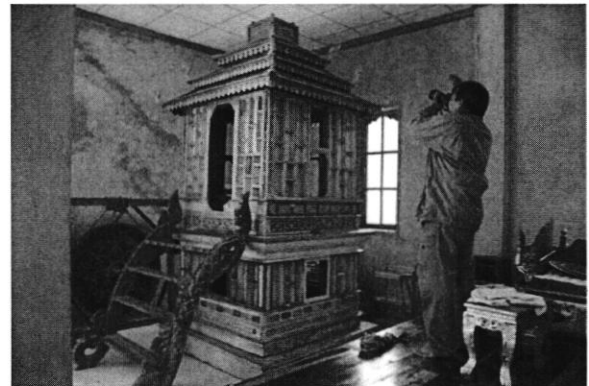
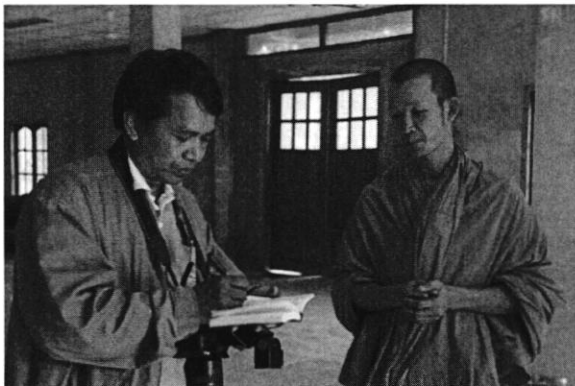

ภาพสะท้อนให้เห็นสภาพแวดล้อมของชุมชน แถบอำเภอลำสนธิ จังหวัดอำนาจเจริญ

2. ประวัติศาสตร์ชุมชน ประกอบด้วย หลักฐานทางโบราณคดี คำบอกเล่า เอกสาร ซึ่งสิ่งเหล่านี้ จะสะท้อนให้เห็นภาพรวมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมือง ตลอดจน วัฒนธรรม และการเมือง

3. กระบวนการหรือกลไกขับเคลื่อนชุมชน ประกอบด้วยกิจกรรมที่สานความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงาน หรือระหว่างบุคคล ซึ่งจะเป็นตัวบ่งชี้ให้เห็นความเข้มแข็งในชุมชน

4. บทบาทของผู้นำในชุมชน ประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน พระสงฆ์ ผู้บริหารโรงเรียน ช่างฝีมือ ผู้นำกลุ่มอาชีพ ประธานสหกรณ์ ประธานองค์กรบริหารส่วนตำบล ซึ่งบุคคลเหล่านี้ ถือว่าเป็นผู้ขับเคลื่อนให้กลไกต่างๆ เกิดการทำงาน

การศึกษาข้อมูลจากพระสงฆ์ บ้านคำเดือย อำเภอลำสนธิ จังหวัดอำนาจเจริญ

5. **ความต้องการของชุมชน** ประกอบด้วย ความต้องการทางด้านเศรษฐกิจ ความต้องการด้านสิ่งแวดล้อมทางจิตใจ ความต้องการด้านการพัฒนาอาชีพ ความต้องการด้านสาธารณสุข ซึ่งถือว่าเป็น เป้าหมายของชุมชนที่มีความต้องการร่วมกันในการสร้างสรรค์ชุมชนให้อยู่ดีมีสุข

6. **แหล่งเรียนรู้ในชุมชน** ประกอบด้วย ห้องสมุดหมู่บ้าน วัด โรงเรียน พิพิธภัณฑ์ประจำหมู่บ้าน และอื่นๆ ถือว่าเป็นแหล่งพัฒนาความรู้ในชุมชนให้มีการปรับตัวทันต่อการเปลี่ยนแปลง โดยไม่ทิ้งรากเหง้าของตนเอง

7. **ภูมิปัญญาในชุมชน** ประกอบด้วย ปราชญ์ชาวบ้าน หมอยากลางบ้าน หมอพรหมณ์ ผู้นำกลุ่มอาชีพ ผู้เชี่ยวชาญในแขนงต่างๆ รวมทั้งกลุ่มผู้สูงอายุในชุมชน

ความรู้ภูมิปัญญามีอยู่ทุกแห่งในชุมชน

8. **เยาวชนในชุมชน** ประกอบด้วย กลุ่มเยาวชนต่างๆ ที่มีการรวมกลุ่มตามความรัก ความชอบ ความถนัด เช่น กลุ่มทางด้านกีฬา กลุ่มทางด้านการดนตรีและละเล่น กลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ถือว่าเป็น กลุ่มคนรุ่นใหม่ที่เป็นส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนชุมชน

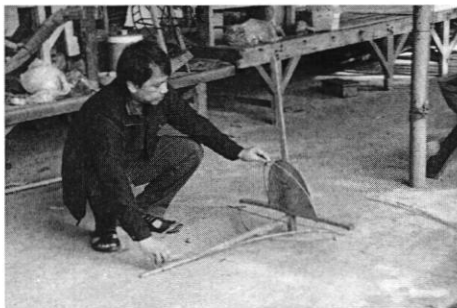
กระบวนการทำงานพิพิธภัณฑ์ในชุมชน

ชุมชนไม่ใช่เป็นแต่เพียงผู้คนที่มาปลูกบ้านอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มเท่านั้น แต่เป็นหลายสิ่งหลายอย่าง รวมกันจึงเรียกว่า เป็นชุมชน ขนาดของชุมชนจะเป็นสิ่งกำหนดเป็นหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ และจังหวัด ดังนั้น

ขนาดของชุมชน จึงเป็นสิ่งสำคัญ การจัดทำพิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านจึงจำเป็นต้องทำความเข้าใจชุมชนนั้นๆ ให้ชัดเจนก่อน ในหลายปีที่ผ่านมาผู้เขียนและทีมงานได้เริ่มดำเนินการสนับสนุนการจัดทำพิพิธภัณฑสถานพื้นบ้าน ซึ่งขอสรุปขั้นตอนการทำงานโดยสังเขป ดังนี้

1. การศึกษาชุมชน/หมู่บ้าน ในความเป็นจริงแล้วทุกหมู่บ้านล้วนแล้วแต่มีวัฒนธรรมที่น่าสนใจ และควรค่าแก่การศึกษา แต่หมู่บ้านใดควรจะเป็นหมู่บ้านรื่องให้หมู่บ้านอื่นๆ มองเห็น การเลือกหมู่บ้าน เพื่อพัฒนาพิพิธภัณฑสถานพื้นบ้าน จึงจำเป็นต้องมีเกณฑ์ ในการเลือก โดยพิจารณาจากเกณฑ์ 5 ประการ คือ 1) เป็นหมู่บ้านที่อยู่ในเส้นทางของแหล่งท่องเที่ยว 2) เป็นหมู่บ้านที่มีตำนานเรื่องราวที่น่าสนใจ 3) ประชาชนในหมู่บ้านมีความสามัคคีรักใคร่และผูกพันต่อกันเกิด 4) มีผู้สนใจในการรวบรวมข้อมูลท้องถิ่นหรือมีการเก็บสะสมข้อมูลหรือวัตถุสิ่งของไว้บ้างแล้ว 5) มีสถานที่ในการดำเนินการจัดทำพิพิธภัณฑสถานพื้นบ้าน การที่จะรู้ได้ว่าชุมชน/หมู่บ้านใดมีความพร้อมในการดำเนินการจึงต้องมีการศึกษาในพื้นที่จริงก่อน ทั้งการสำรวจและการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน

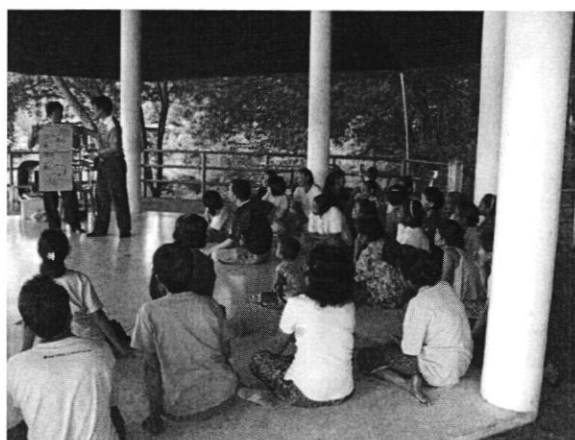
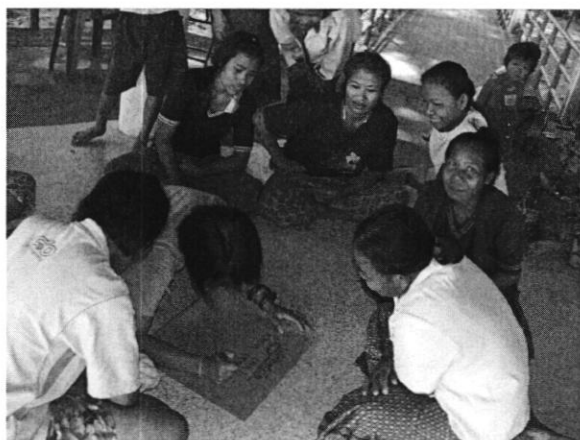

การศึกษาชุมชนในแง่มุมต่างๆ ทั้งของใช้ในความเชื่อ อุปกรณ์ยังชีพ บ้านเรือน เล้าข้าว

2. การจัดประชุมระดมความคิด เป็นการสร้างความเข้าใจในภาพรวม การจัดทำพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน เป็นการระดมสรรพกำลังของคนในชุมชน ซึ่งไม่ใช่หน่วยงานใดจะมาลงทุนให้ทั้งหมด หน่วยงานอื่นๆ เป็นเพียงส่วนเสริมทางด้านความรู้ในการจัดทำ การเสริมข้อมูลต่างๆ เพื่อการดำเนินงานในระบบ รวมทั้งช่วยออกแบบเบื้องต้นให้เท่านั้น เพราะการจัดทำพิพิธภัณฑ์หมู่บ้านไม่อาจดำเนินการให้เสร็จได้ภายในครั้งเดียว แต่อาจต้องใช้เวลามากมายต่อเนื่อง ดังนั้น การสร้างความเข้าใจนี้เป็นความคาดหวังในระยะยาว ที่ต้องการจะเห็นชุมชนดำเนินการได้ด้วยชุมชนเอง

3. การถ่ายทอดความรู้ ในการจัดทำพิพิธภัณฑ์ด้วยเหตุที่พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน ต้องเริ่มต้นจากข้อมูลที่มีในหมู่บ้าน ไม่อาจจะนำข้อมูลจากแหล่งอื่นมาแสดงได้ ดังนั้น การให้ความรู้จึงต้องดำเนินการอย่างมีขั้นตอน นับตั้งแต่ความรู้เกี่ยวกับการเลือกสถานที่ การวางแผนการดำเนินงาน การระดมองค์ความรู้ และสิ่งของที่มีในท้องถิ่น ทั้งสิ่งของมีรวบรวมไว้แล้วและสิ่งที่ทุกครัวเรือนจะนำมาสมทบ การลงทะเบียนสิ่งของ การจัดทำระบบข้อมูลท้องถิ่น การออกแบบพื้นที่จัดแสดง การมอบหมายแบ่งงาน การลงมือทำในระยะแรก การสร้างความต่อเนื่องในการดำเนินงาน และ การมอบผู้รับผิดชอบดูแลรักษา

การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในชุมชน

4. การทำงานแบบมีส่วนร่วม

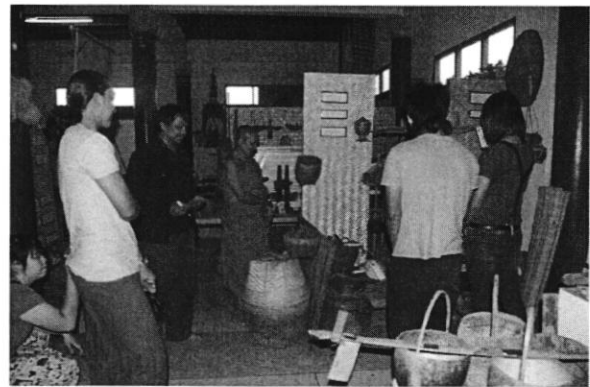
งานทุกอย่างที่เกิดขึ้นควรเป็นไปในลักษณะของการร่วมคิดร่วมทำ เน้นการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ทุกคนในชุมชนมีความรู้สึกในการเป็นเจ้าของร่วมกัน เพื่อจะช่วยกันร่วมรักษาสมบัติของส่วนรวม

การทำงานแบบมีส่วนร่วมระหว่างคณะทำงาน ผู้นำชุมชน ชาวบ้าน และนักศึกษาอาสาสมัคร

5. การประเมินผลการทำงาน

หลังการดำเนินงานควรให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการประเมินผลการทำงานและวางแผนการดำเนินงานในขั้นต่อไป ซึ่งจะช่วยให้พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านได้รับการปรับปรุงและพัฒนาให้น่าสนใจอยู่เสมอ

การประเมินโดยชุมชน และคณะทำงาน

6. **การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์** เพื่อส่งเสริมให้มีการใช้ประโยชน์จากพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน ทั้งนี้อาจอยู่ในรูปของแผ่นพับ แผ่นป้ายโฆษณาต่างๆ ซึ่งการส่งเสริมให้มีการใช้ประโยชน์จากพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านในลักษณะต่างๆ จะเป็นส่วนช่วยให้พิพิธภัณฑ์เกิดการปรับปรุงและพัฒนาอยู่เสมอ ซึ่งจะไม่เป็นแต่เพียงสถานที่เก็บสิ่งของแต่เป็นแหล่งรวบรวมข้อมูลทั้งเก่าและใหม่เป็นศูนย์ข้อมูลในชุมชน

หลักการสร้างความร่วมมือกับชุมชน

การทำงานร่วมกับชุมชนอย่างได้ผลควรคำนึงถึงประเด็นสำคัญต่อไปนี้

1. **ก่อนเข้าชุมชนหรือพื้นที่** ควรมีการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นของชุมชน/พื้นที่นั้นก่อนอาจจะอ่านหนังสือหรือเอกสารที่เกี่ยวข้อง หรือสอบถามจากคนที่รู้จัก เพื่อทำความเข้าใจลักษณะพื้นฐานของชุมชน/พื้นที่นั้น
2. **การสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน** ควรเริ่มจากคนที่เป็นผู้นำชุมชนก่อน อาทิเช่น เจ้าอาวาสวัด ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน อบต. ครูที่โรงเรียน ฯลฯ เพื่อได้ภาพรวมของชุมชน และให้ชุมชนรู้จักเรามาทำอะไร
3. **การสัมภาษณ์ชาวบ้าน** หากต้องการได้ผลเต็มที่ ควรจะนัดหมายล่วงหน้า และได้รับการแนะนำเข้าไปจากผู้นำชุมชน เพราะจะทำให้ชาวบ้านรู้สึกสบายใจ และเราก็จะทำงานได้สะดวกมากขึ้น
4. **การทำงานร่วมกับกลุ่มหรือเยาวชนในชุมชน** เป็นการประสานงานกับกลุ่มต่างๆ ในชุมชน ซึ่งมีความหลากหลายและมีความแตกต่างทางวัฒนธรรมชุมชน เช่น กลุ่มอาชีพ กลุ่มสหกรณ์ กลุ่มนันทนาการ กลุ่มเกษตรพอเพียง ซึ่งเป็นแนวทางหนึ่งที่จะทำให้เรารู้จักชุมชนได้ข้อมูลและได้ความร่วมมือ

5. การร่วมกิจกรรมในชุมชน เป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในชั้นพื้นฐาน เช่น งานบุญตามประเพณี งานพัฒนาชุมชน งานประชุมหมู่บ้าน ฯลฯ ก็เป็นวิธีหนึ่งที่ทำให้เข้าถึงและเข้าใจชุมชน ที่เร็ว และง่ายที่สุด

6. การพูดความจริง เป็นสิ่งที่ควรทำ เพราะการพูดความจริงจะช่วยลดความคาดหวัง และความเข้าใจผิดระหว่างกันลงได้ นอกจากนั้นยังทำให้ชุมชน/พื้นที่ที่เรารู้ตัวอยู่เสมอถึงขอบเขตการทำงานและการให้ความช่วยเหลือจากเรา

7. การแบ่งงานให้มีส่วนร่วม ไม่ควรรับผิดชอบเพียงคนเดียว แต่ควรอยู่ในรูปคณะกรรมการ และมีการแบ่งงานให้ชุมชนได้ทำเอง เป็นทางออกหนึ่งทำให้เราไม่ต้องแบกรับภาระทุกอย่างไว้คนเดียว เปิดโอกาสให้ผู้ที่เป็นเจ้าของพื้นที่ได้ลงมือทำบ้างจะได้ สร้างความรู้สึกของการเป็นเจ้าของเกิดความผูกพันกับสิ่งที่ลงมือทำด้วยตนเอง

การสร้างความร่วมมือในการลงทะเบียนวัตถุ

ความยั่งยืนในการเป็นนักเก็บสะสมสิ่งของ หรือฐานข้อมูลชุมชน ซึ่งชุมชนควรเป็นผู้ลงมือทำด้วยตนเอง เมื่อนำสิ่งต่างๆ มาจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ การทำทะเบียนวัตถุเป็นการจัดการวัตถุอีกรูปแบบหนึ่งที่ต้องทำ การทำทะเบียน คือ การจดบันทึกหรือจัดทำรายละเอียดต่างๆ ของวัตถุไว้เป็นหลักฐาน รวมถึงการบันทึกประวัติ และการค้นคว้าข้อมูลของวัตถุเพิ่มเติม

การทำทะเบียนวัตถุเป็นการทำหลักฐานให้กับวัตถุ ทำให้รู้เรื่องราวของวัตถุแต่ละชิ้น และยังช่วยให้จัดเก็บวัตถุได้อย่างมีระบบ สะดวกในการค้นหา ทำให้รู้ว่าเรามีอะไรอยู่ในพิพิธภัณฑ์จำนวนเท่าไร เพื่อประโยชน์ทางการศึกษา และให้บริการ หากวัตถุสูญหาย ถูกขโมย เราสามารถใช้ทะเบียนวัตถุแสดงแก่เจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นหลักฐานเบื้องต้นในทางกฎหมายได้

นอกจากนี้การทำทะเบียนยังช่วยให้รู้จักกับวัตถุในครอบครองมากขึ้นการได้สัมผัส ศึกษาค้นคว้า อาจทำให้ผู้ลงทะเบียนรู้สึกผูกพันและสร้างความประทับใจต่อวัตถุเหล่านั้น

ความหลากหลายของสิ่งของที่จัดแสดงพิพิธภัณฑ์

เทคนิคการลงทะเบียนวัตถุสิ่งของ

แนวคิดการลงทะเบียน แบบที่ 1

วัตถุในพิพิธภัณฑ์ควรได้รับการจัดบันทึกที่รายละเอียดดังต่อไปนี้ เลขประจำวัตถุ คือ ตัวเลขและตัวอักษรที่จะเขียนอาบอกลงถึงชื่อเจ้าของ ประเภทของวัตถุ จำนวนวัตถุ ปีที่ทำทะเบียน สถานที่จัดเก็บ เช่น

กส. 0073/52

กส. = ชื่อย่อสถานที่ เช่น พิพิธภัณฑ์เกษมสีมา

0073 = เป็นวัตถุชิ้นที่ 73 ที่มีในพิพิธภัณฑ์หรือเป็นวัตถุชิ้นที่ 73 ที่ได้มาในปีนั้น

52 = ปีที่ทำทะเบียนวัตถุหรือปีที่รับวัตถุขึ้น คือ พ.ศ.2552

ในพืพธิภักที่มีวัตถุจำนวนมากอาจแบ่งวัตถุออกเป็นประเภทและมีตัวเลขหรืออักษรเพื่อเป็นสัญลักษณ์ เช่น

ปอ. 01/002/52

ปอ = อักษรย่อพืพธิภักวัดปะอาว

01 = เขียนหมาก/ชั้นหมากชุดเก่า (ถ้าเป็นเขียนหมากที่สร้างขึ้นใหม่จะใช้ 02)

001 = เขียนหมากอันที่ 1

ทล. 01/0060/51

ทล. = อักษรย่อของพืพธิภักบ้านท่าล้ง

01 = วัตถุที่ทำมาจากจักสาน

0060 = มีความหมายว่าวัตถุชิ้นนี้เป็นชิ้นที่ 60 ของวัตถุประเภทจักสาน

51 = ปีที่ทำทะเบียนวัตถุคือ พ.ศ. 2551

**** ข้อควรระวัง** คือ วัตถุแต่ละชิ้นจะต้องไม่มีชื่อซ้ำกัน เพื่อป้องกันความสับสนและเลขประจำวัตถุไม่ควรมีจำนวนตัวเลขมากเกินไป เพราะจะต้องใช้พื้นที่ของผิววัตถุที่จะเขียนมาก โดยเฉพาะวัตถุที่มีขนาดเล็ก มักมีพื้นที่ไม่พอเขียน

เลขอื่นที่เคยใช้ วัตถุบางชิ้นอาจเคยถูกสำรวจมาแล้วและมีการให้ตัวเลขกำกับไว้ ในการทำทะเบียนต้องบันทึกหมายเลขเดิมลงไปด้วย เพื่อเชื่อมโยงถึงหลักฐานชุดเดิมได้

แนวคิดการลงทะเบียน แบบที่ 2

การจัดทำทะเบียนสามารถทำได้หลายรูปแบบ ขึ้นอยู่กับความสะดวกของแต่ละที่ แต่กระนั้นการทำทะเบียนวัตถุอาจประกอบด้วยหมายเลขประจำวัตถุที่จะบอกให้ทราบว่า วัตถุชิ้นเข้ามายังพืพธิภักเมื่อไร และอย่างไร มีวิธีเขียนได้หลายวิธี ในที่นี้ขอเสนอการเขียนที่เรียงตามลำดับปี พ.ศ. ที่ได้วัตถุมา ถัดมาเป็นเลขลำดับของวัตถุในปีนั้น เช่น 2500/19 หมายความว่าวัตถุเข้ามาในพืพธิภักในปี พ.ศ. 2500 และ

เป็นชั้นที่ 19 เมื่อขึ้นปีใหม่ก็ให้เปลี่ยนปีใหม่ และลำดับใหม่ เช่น 2501/1 หมายความว่าวัตถุเข้ามาในพิพิธภัณฑ์ในปี พ.ศ. 2501 ในลำดับชั้นที่ 1 ของปี เป็นต้น

นอกจากปี พ.ศ. และเลขลำดับของวัตถุแล้ว เพื่อให้การจัดเก็บวัตถุเป็นระบบมากขึ้น อาจารย์บุหมาวดมของวัตถุเพิ่มเติมเข้าไปด้วย เช่น 2540/1/20 1 เป็นเลขหมวดหมู่ของผ้า ผ้าชิ้นนี้เข้ามาในพิพิธภัณฑ์ในปี พ.ศ. 2540 ในลำดับชั้นที่ 20 เป็นต้น การจัดหมวดหมู่หรือการแบ่งประเภทของวัตถุ จะช่วยให้สะดวกและง่ายต่อการสำรวจตรวจสอบวัตถุในภายหลัง ดังเช่น พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดโนนศิลา อำเภอขามเฒ่า จังหวัดอำนาจเจริญ ได้จัดหมวดหมู่สิ่งของออกเป็น 4 ประเภท คือ 1) ประมง 2) ของใช้ในครัวเรือน 3) อุปกรณ์ยังชีพ และ 4) ศาสนา ความเชื่อ และพิธีกรรม

อนึ่ง ข้อมูลรายละเอียดเกี่ยวกับเลขทะเบียนวัตถุนี้ นอกจากจะต้องบันทึกลงในสมุดทะเบียนวัตถุแล้ว วัตถุทุกชิ้นในพิพิธภัณฑ์ควรมีเลขทะเบียนประจำวัตถุติดกำกับไว้ โดยอาจเขียนลงบนวัตถุเลย หรือหากเขียนบนวัตถุไม่ได้ ก็อาจทำเป็นป้ายคล้องกับตัววัตถุไว้ การเขียนเลขทะเบียนลงบนวัตถุควรยึดหลักความชัดเจน อ่านง่าย จุดตำแหน่งที่เขียนควรพิจารณาว่า มีความเหมาะสมดูเรียบร้อย สะดวก และไม่ลบเลือนได้ง่าย

ในการบันทึกมีรายละเอียดที่ควรทำความเข้าใจ ก่อนเลือกมาเป็นฐานข้อมูลในการบันทึก ดังนี้

- 1) **ชื่อวัตถุ** ชื่อของวัตถุแต่ละชิ้น เช่น งอบ ถาด ชันกะหย่อง ตุ่มลาน ฯลฯ
- 2) **ประเภทของวัตถุ** คือ การจัดจำแนกกลุ่มของวัตถุออกเป็นประเภท เช่น เครื่องใช้ในครัวเรือน เครื่องมือทำนา เครื่องมือจับสัตว์น้ำ เครื่องมือทอผ้า เป็นต้น
- 3) **อายุ/สมัย** อายุโดยประมาณของวัตถุ ควรเป็นข้อมูลที่น่าเชื่อถือมีแหล่งอ้างอิง
- 4) **วัสดุ วัสดุที่ใช้ทำวัตถุ** เช่น แก้ว ไม้ ดิน เหล็ก สำริด ทอง เงิน หิน ผ้า กระดาษ หากวัตถุหนึ่งชิ้นมีวัสดุหลายชนิด ในการจำแนกหมวดหมู่ควรยึดเอาวัสดุที่มากกว่าเป็นหลัก
- 5) **คำบรรยายลักษณะของวัตถุ** อธิบายรายละเอียดของวัตถุ หากไม่มีภาพถ่ายของวัตถุประกอบในบัตรทะเบียน ควรอธิบายลักษณะของวัตถุให้ละเอียดที่สุด เช่น รูปทรง สี ลวดลาย เป็นต้น โดยเริ่มจากภาพรวมของวัตถุ แล้วจึงอธิบายรายละเอียดและอาจบันทึกจุดเด่นหรือรอยชำรุดของวัตถุชิ้นนั้นด้วย เช่น การบอกลักษณะของแจกันอาจบันทึกว่า หม้อโลหะ เป็นโลหะสัมฤทธิ์รูปทรงเตี้ย ปาก ภาชนะ

ผายออกที่ขอบปากมีรอยย่น ลำตัวป่อง มีหู 2 ข้าง ลำตัวภาชนะด้านนอกมีเส้นนูนขนานกันระหว่างเส้นมีจุดนูน กันหม้อกลม ชั้นกระหย่องเป็นเครื่องจักสาน รูปทรงคล้ายพานใช้วางดอกไม้ รูปเทียนบูชาพระ เป็นต้น

6) **ขนาด** มาตรฐานที่ใช้วัดขนาดคือ เซนติเมตร การวัดต้องวัดความหนาเส้นผ่าศูนย์กลาง ถ้าวัตถุมีฐานจะต้องวัดความสูงและความกว้างของฐานด้วย แต่หากเป็นของมีค่าชิ้นเล็กอาจต้องชั่งน้ำหนักเป็นกรัม เช่น พลอย ทองคำ และอื่นๆ ซึ่งอาจจะต้องรวมถึง การนับจำนวนด้วย

7) **ประโยชน์ใช้สอย** วัตถุชิ้นนี้ใช้ทำอะไรหรือมีความเชื่ออะไร เกี่ยวข้องหรือไม่

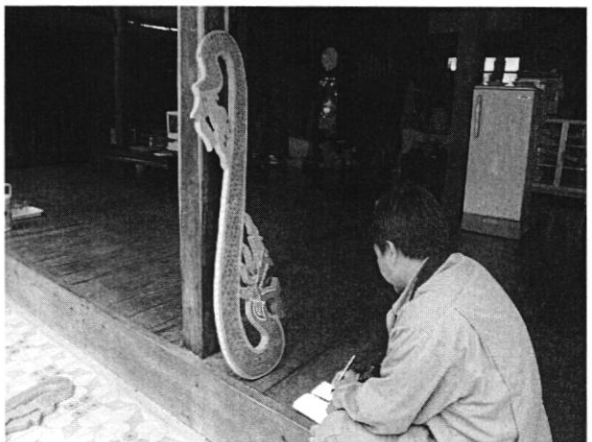
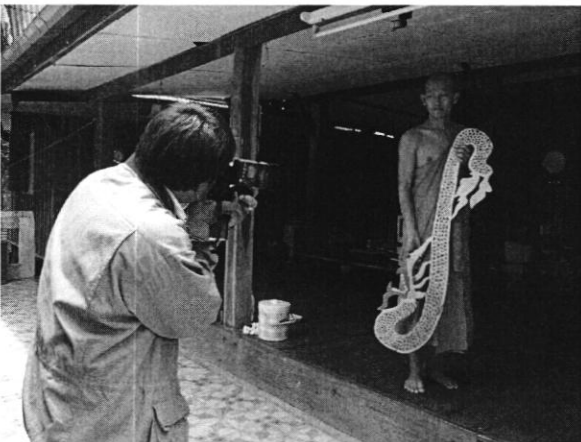
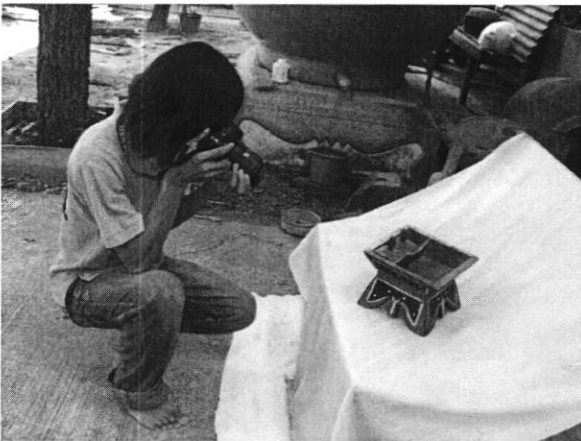
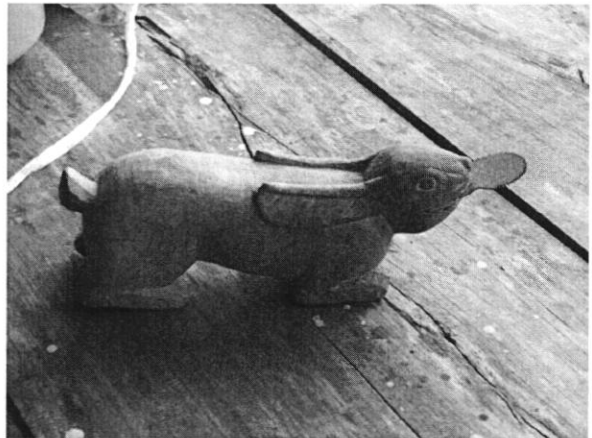
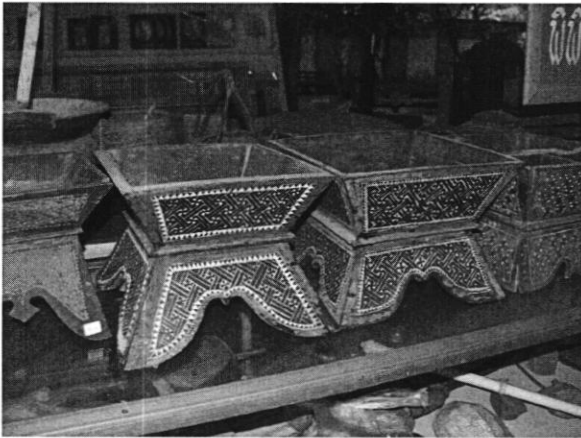
8) **สภาพวัตถุ หรือข้อสังเกตเกี่ยวกับวัตถุ** วัตถุชำรุดที่ใดบ้างและชำรุดอย่างไร เช่น มีรอยร้าวที่ปากขวด ผิวนิเวศเป็นสนิม หากไม่ชำรุดให้บันทึกว่าสมบูรณ์ หรืออาจบันทึกจุดเด่นของวัตถุชิ้นนั้น

9) **ประวัติและแหล่งที่มา** รายละเอียดของการได้มาของวัตถุ ได้มาจากใคร หรือ จากที่ไหน เมื่อไร ซึ่งควรบันทึกให้ละเอียดมากที่สุด เพราะเป็นสิ่งบ่งบอกความหมายและคุณค่าของวัตถุ

10) **ที่เก็บ** บอกลสถานที่ที่วัตถุถูกจัดเก็บหรือจัดแสดง ได้แก่ ห้อง ชั้น กล่อง

11) **หมายเหตุ** ใส่รายละเอียดอื่นเพิ่มอาจบอกถึงสถานะของวัตถุได้มาอย่างไร ยืมมา ขอยืมมา ค้นพบในหมู่บ้าน หรือมีผู้บริจาคให้ ข้อควรระวังพิเศษคืออะไร

12) **รูปถ่าย** หากพิพิธภัณฑ์มีศักยภาพเพียงพอที่จะถ่ายภาพได้ควรจัดภาพวัตถุแต่ละชิ้น และติดเข้ากับใบทะเบียนของวัตถุชิ้นนั้น การถ่ายรูปรววัตถุควรถ่ายด้านหน้า ด้านหลัง (หากมีลักษณะพิเศษ) และอาจถ่ายจุดเด่นของวัตถุนั้น เช่น วัตถุที่มีจารึก หรือลวดลายพิเศษ ขณะถ่ายควรใส่สเกล หรือเครื่องหมายวัดขนาด ประเภทไม้บรรทัด หรือตลับเมตร เพื่อเปรียบเทียบขนาดวัตถุ เพราะวัตถุที่มีขนาดเล็ก ถ้าถ่ายในระยะใกล้ก็จะได้ภาพของวัตถุที่ใหญ่ แต่ถ้าเราใส่สเกลไว้ก็จะทราบขนาดวัตถุที่แท้จริงได้ การถ่ายภาพไม่ควรใช้แสงจากแฟลช ควรใช้แสงธรรมชาติ เพราะแสงจากแฟลช อาจทำให้สีของวัตถุในภาพผิดแปลกจากวัตถุจริง และไฟจากแฟลชเป็นอันตรายต่อวัตถุบางประเภท นอกจากนี้การวาดภาพวัตถุประกอบ จะช่วยบอกรายละเอียดต่างๆ ได้เพิ่มขึ้น การวาดภาพจะงามหรือไม่ คงไม่เป็นประเด็นเท่ากับการเขียนบอกรายละเอียด หรือจดจำหน้าสำคัญ ในกรณีที่ถ่ายภาพส่วนสำคัญหรือลวดลายของวัตถุไม่ชัดเจนก็จะทำให้รายละเอียดของวัตถุชัดเจนขึ้น

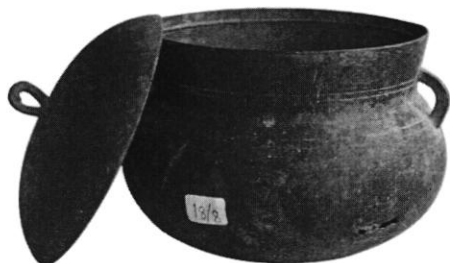
การถ่ายภาพ และลงทะเบียนสิ่งของที่ื่อนำจัดแสดง

การออกแบบและพัฒนา
พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน

เทคนิคการวัดขนาดสิ่งของ

24

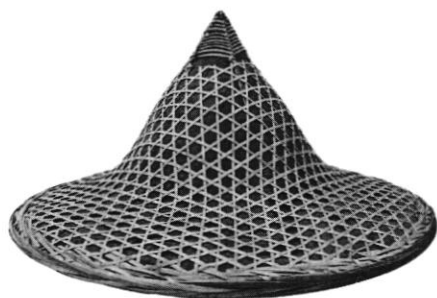
การวัดขนาดหม้อทองเหลือง

จะต้องวัดขนาดให้ครบถ้วน
ทั้งส่วนฝา และตัวหม้อ
ขนาดของเส้นผ่าศูนย์กลาง
ขนาดความสูง ของแต่ละส่วน
และความสูงรวมเมื่อปิดฝา

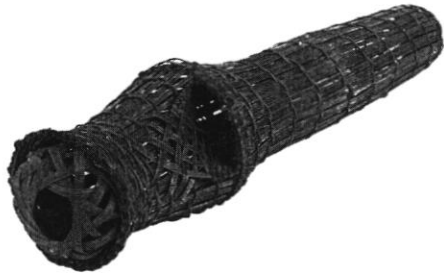
การวัดขนาดพระไม้ หรือพระพุทธรูป

จะต้องวัดความสูงรวม
ตั้งแต่พระเศียรจนถึงฐานล่างสุด
แล้ววัดเฉพาะความสูงขององค์พระ
วัดความกว้างของฐานพระ
และวัดขนาดหน้าตัก

การวัดขนาดหมวก

หรือวัตถุที่มีความกลมแบน
จะวัดขนาดความสูงและความกว้าง
ของเส้นผ่าศูนย์กลาง

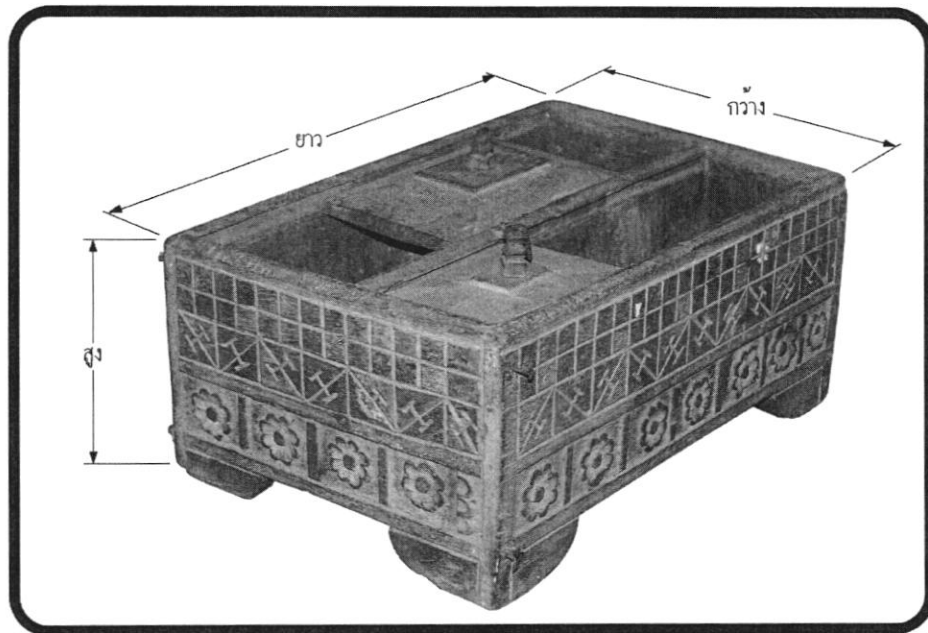
การวัดขนาดไซ

หรือวัตถุที่มีรูปทรงแบบทรงกระบอก
จะวัดความยาวและเส้นผ่าศูนย์กลาง

การวัดขนาดพาน

จะต้องวัดความสูงโดยรวม
ความสูงเฉพาะตัวพานและความสูงของเชิงพาน
แล้ววัดความกว้างของปากพาน
และความกว้างของเชิงพานด้วย

การลงขนาด สิ่งของ กว้าง x ยาว x สูง

การสร้างแบบฟอร์มบันทึกข้อมูล

แบบฟอร์มบันทึกในการทำทะเบียนวัตถุ พิพิธภัณฑ์แต่ละแห่งสามารถออกแบบบัตรทะเบียนวัตถุเองได้ตามความสะดวกของแต่ละที่ ซึ่งมีคำแนะนำว่าแบบฟอร์มของบัตรทะเบียนวัตถุไม่ควรเกิน 1 แผ่นกระดาษขนาดไม่เกิน A4 เพื่อความสะดวกในการจัดเก็บ

ตัวอย่างแบบฟอร์มบัตรประจำวัตถุ

เลขประจำวัตถุ.....
 เลขเดิมที่เคยใช้บันทึก
 ชื่อวัตถุ.....
 ประเภทวัตถุ.....
 วัสดุ.....
 ลักษณะของวัตถุ.....
 ขนาด (เซนติเมตร)
 สภาพ (ข้อสังเกตหรือข้อตำหนิของวัตถุ).....
 ประวัติความเป็นมาของวัตถุ
 สถานที่เก็บ.....
 ผู้บันทึก.....
 วันที่บันทึก.....
 วันถ่ายภาพ.....
 หมายเลขทะเบียนภาพที่เก็บ

รูปถ่าย

การเขียนเลขทะเบียนบนวัตถุ

วัตถุในพิพิธภัณฑ์จำเป็นต้องมีการทำสัญลักษณ์บนผิววัตถุ เพื่อเป็นหลักฐาน และเพื่อให้รู้ว่วัตถุชิ้นไหนโดยนำมาเทียบเคียงกับใบทะเบียนวัตถุหรือสมุดทะเบียนแบบเบื้องต้น ทำให้สะดวกในการค้นหา โดยมักเขียนเป็นตัวเลขและตัวอักษรซึ่งคือเลขทะเบียนประจำวัตถุแต่ละชิ้น

1. อุปกรณ์และขั้นตอนการทำทะเบียนวัตถุ

- 1) แปรงขนอ่อนหรือผ้าเนื้อนุ่มสำหรับขัดฝุ่น
- 2) แอลกอฮอล์สำหรับเช็ดทำความสะอาด
- 3) สำลี สำหรับเช็ดผิววัตถุ
- 4) เล็กเกอร์ สำหรับทาเคลือบผิววัตถุ
- 5) พู่กัน สำหรับจุ่มเล็กเกอร์ทาผิววัตถุ เพื่อเตรียมเขียนอักษร
- 6) ปากกา สีดำสำหรับวัตถุที่มีพื้นผิวสีอ่อน และปากกาหมึกสีชาวสำหรับเขียนวัตถุที่มีสีเข้ม
- 7) ถุงมือผ้าหรือถุงมือยาง สำหรับหยิบจับสิ่งของ
- 8) ผ้าปิดปากและจมูก ป้องกันฝุ่นและกลิ่น

2. ขั้นตอนการลงทะเบียน

- 1) กำหนดหมายเลขประจำวัตถุ และบันทึกรายละเอียดของวัตถุลงในแบบฟอร์มทะเบียนวัตถุ
- 2) ใช้แปรงขนนุ่มขัดฝุ่นบนผิววัตถุ ถ้าวัตถุสกปรกมากอาจใช้สำลีชุบแอลกอฮอล์เช็ดทำความสะอาด ไม่ควรนำวัตถุไปล้างน้ำ เพราะน้ำจะทำให้วัตถุแห้งช้าและมีความชื้นเหลืออยู่ ถ้าเป็นวัสดุประเภทไม้ ความชื้นอาจทำให้วัตถุเป็นรา ถ้าเป็นโลหะก็อาจทำให้เกิดสนิม
- 3) รอจนผิววัตถุแห้งสนิทแล้วจึงทาเล็กเกอร์บนผิววัตถุ เพื่อเตรียมพื้นที่ในการเขียนอักษรบนวัตถุ ซึ่งควรเลือกหาบริเวณที่วัตถุมีผิวเรียบและไม่มีลวดลาย และควรทำเป็นบริเวณเล็กๆ เพียงพอต่อการเขียนเลขทะเบียนเท่านั้น ไม่ควรทาเล็กเกอร์บริเวณกว้างเกินไป การทาเล็กเกอร์เป็นการทำให้พื้นผิวของวัตถุเรียบ จะเขียนได้ง่าย และป้องกันไม่ให้หมึกที่เขียนซึมเข้าไปในเนื้อวัตถุ รอจนเล็กเกอร์แห้งสนิทแล้ว จึงเขียนอักษรบริเวณนั้น

4) เมื่อแล้คเกอร์แห้งสนิทแล้ว จึงเขียนอักษรและเลขลงบนผิววัตถุที่ทา แล้คเกอร์ไว้ ด้วยปากกาที่ใช้เขียนวัตถุ ซึ่งมีอยู่หลายชนิดและมีจำหน่ายตามร้านเครื่องเขียนทั่วไป ควรเขียนด้วยตัวบรรจงสวยงาม ไม่ต้องประดิษฐ์ตัวอักษร เน้นความเรียบง่ายอ่านชัดเจน ตัวอักษรต้องติดแน่นไม่ลบเลือนหรือลบบง่าย ควรใช้หมึกสีดำในการเขียนบนวัตถุที่มีสีขาวหรือสีอ่อน และใช้หมึกสีขาวเขียนบนวัตถุที่มีสีเข้ม ตำแหน่งที่เขียนต้องสามารถสังเกตเห็นได้ง่าย แต่ก็ไม่สะดุดตาเกินไป เช่น ฐานด้านใน หรือด้านหลัง ถ้าวัตถุขนาดใหญ่ควรเขียนด้านหลัง เพื่อที่จะไม่ต้องพลิกวัตถุเวลาเขียนและเวลาต้องการตรวจเช็คทะเบียนวัตถุ วัตถุที่มีขนาดเล็กควรเขียนใกล้ฐาน วัตถุประเภทเดียวกันควรเขียนเลขทะเบียนบริเวณเดียวกัน เพื่อสืบค้นได้ง่าย เช่น วัตถุประเภทภาชนะดินเผา ควรเขียนที่ขอบก้นด้านล่างทางขวา ถ้าเป็นตู้ หีบ ควรเขียนด้านหลังที่มุมขวาด้านล่าง ถ้าเป็นเก้าอี้ควรเขียนที่ฐานด้านหลังทางมุมขวา ถ้าเป็นโต๊ะควรเขียนที่ฐานของขาโต๊ะ

ขนาดอักษรที่เขียนไม่ควรเล็กหรือใหญ่เกินไป และควรพิจารณาขนาดของวัตถุด้วย หากวัตถุมีขนาดเล็กมากจนไม่สามารถเขียนเลขทะเบียนได้หรือเครื่องจักสานที่สานจากไม้ไผ่ หวายกก ผือ ไผ่ เถวัลย์เตย และอื่นๆ ที่พิจารณา หากเขียนลงบนวัตถุจะสร้างความเสียหายทางกายภาพกับวัตถุ อาจเขียนลงบนวัสดุอื่น เช่น เขียนลงบนกระดาษหรือผ้าสีขาว นำมาร้อยด้วยด้ายสีขาว หรือเชือกเอ็น แล้วนำไปคล้องที่วัตถุหรือติดไว้ใกล้ๆ วัตถุหรือเขียนลงบนซองหรือกล่องที่เก็บวัตถุ หากวัตถุที่จะทำทะเบียนเป็นผ้าควรเขียนเลขทะเบียนลงบนผ้าสีขาวชิ้นเล็กๆ ก่อนแล้วจึงนำมาเย็บติดกับผ้าที่ต้องการทำทะเบียน การเย็บไม่ควรเย็บโดยรอบ ควรเย็บเพียงสี่มุมเท่านั้น ไม่ควรใช้กาบ เข็มกาบ ลวดเย็บกระดาษหรือโลหะติดลงบนวัตถุเพราะอาจทำให้เกิดคราบเปื้อนบนวัตถุ เมื่อการหมดสภาพ หรือลวดเป็นสนิม

หากวัตถุมีฝาปิดหรือฐานที่แยกออกจากกันได้ต้องเขียนเลขทะเบียนลงบนวัตถุทุกชิ้น ส่วนวัตถุที่เป็นชุดเช่นชุด กาน้ำชา เขียนหมาก ควรมีสัญลักษณ์บอกว่าเป็นชุดเดียวกัน โดยอาจใส่จุดทศนิยมหลังตัวเลข เพื่อแสดงให้เห็นว่าเป็นวัตถุชุดเดียวกัน

วัตถุประเภทกระดาษ และใบลาน เช่น หนังสือ สมุดบันทึก คัมภีร์ใบลาน สมุดข่อย ภาพวาด ภาพถ่าย หนังสือพิมพ์ ควรใช้ดินสอ เขียนบนผิววัตถุบริเวณด้านในของหนังสือหรือด้านหลังของปก และเขียนด้านในมุมขวาของใบลานแต่ละใบ แผ่นภาพจากหนังสือและภาพถ่ายควรเขียนด้านหลังภาพที่มุมขวาส่วนภาพวาด และภาพเขียนควรเขียนมุมขวา หรือด้านที่ไม่มีภาพวาดตรงมุมล่างด้านขวา

5) เมื่อห้มึกแห้งแล้วจึงนำวัตถุไปถ่ายภาพ การถ่ายภาพวัตถุเพื่อการทำทะเบียนควรวาง ไม่บรรทัด หรือตลับเมตร เป็นการเทียบมาตราส่วน ไว้บนภาพด้วยเพื่อเปรียบเทียบขนาดของวัตถุและควรมีป้ายเขียนบอกเลขทะเบียนของวัตถุชิ้นนั้นควบคู่ไปด้วย

6) รวบรวมบัตรทะเบียนวัตถุแต่ละชิ้นไว้ด้วยกัน โดยเก็บไว้ในกล่องหรือแฟ้มปกแข็ง ที่มีความปลอดภัยจากการกัดแทะของแมลง หรือหนูต่าง ๆ

การทำทะเบียนวัตถุเป็นงานที่ต้องใช้เวลา ต้องมีความอดทนใจเย็นค่อยๆ ทำ ไม่ควรรีบร้อนเพราะจะทำให้งานผิดพลาด ต้องอาศัยการเรียนรู้และการฝึกจนชำนาญ ผู้รับหน้าที่ดูแลพิพิธภัณฑ์จัดทำทะเบียนวัตถุในพิพิธภัณฑ์ให้เป็นนิสัยติดตัวเพื่อความเป็นระบบ ให้รู้ว่าในพิพิธภัณฑ์มีวัตถุอะไรบ้าง เป็นประโยชน์ในการจัดเก็บและการสืบค้นของคนในชุมชน และผู้สนใจศึกษา ซึ่งการจัดทำทะเบียนวัตถุเป็นภารกิจสำคัญของงานพิพิธภัณฑ์ และเป็นกระบวนการจัดการวัตถุในเชิงอนุรักษ์และสืบทอดวัตถุทางวัฒนธรรมด้วยชุมชนจำเป็นต้องรู้และเข้าใจ จนทุกคนสามารถบันทึกสิ่งของต่างๆ ที่นำมาจัดแสดงได้ด้วยตนเองหากผู้ทำหน้าที่ลงทะเบียนไม่อยู่ เพราะสิ่งนี้จะช่วยให้ทุกคนมีความรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของ

การออกแบบและพัฒนา
พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน

บทที่ 3 การออกแบบพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน

การเตรียมการก่อนการออกแบบพิพิธภัณฑ์

พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน เป็นศูนย์รวมที่แสดงภาพรวมของชุมชน/ท้องถิ่น ดังนั้นองค์ประกอบที่ใช้แสดงอาจประกอบด้วยเรื่องราวต่าง ๆ เช่น

- ตำนานหมู่บ้าน หมายถึง ประวัติการก่อตั้งหมู่บ้าน ความเป็นมาของผู้คนที่อพยพมาอยู่จากอดีตจนถึงปัจจุบันในทุกแง่มุม อาจมีเอกสารอ้างอิงเดิมหรือไม่ก็ได้ แต่หากไม่มีหลักฐานข้อมูลใดๆ อาจใช้วิธีสัมภาษณ์ระดมความคิดของปราชญ์ชาวบ้าน ผู้อาวุโสในหมู่บ้าน หรือผู้นำชุมชน
- วิถีชุมชน หมายถึง รูปแบบของการดำเนินชีวิตในชุมชน ทั้งในอดีตจนถึงปัจจุบัน

วิถีชุมชนความหลากหลายที่แตกต่างตามสภาพทางภูมิศาสตร์

- การยั้งชีพ หมายถึง การทำมาหากินเพื่อเลี้ยงชีพของชาวบ้านในชุมชนนั้น ซึ่งควรครอบคลุมใน
ทุกเรื่องทั้งการเกษตร การเลี้ยงสัตว์ การหาของป่า การประมง การดัก จับ หรือขังสัตว์ เพื่อใช้ในการเลี้ยงชีพ
ของชาวบ้าน

อุปกรณ์ยั้งชีพของคนทำประมงความงามบนความแตกต่าง

• ภูมิปัญญาชาวบ้านในงานหัตถกรรม หมายถึง การสืบทอดทางภูมิปัญญาในการผลิตสิ่งของ
เครื่องใช้ต่างๆ เช่น การผลิตผ้าทอมือ การจักสาน การหล่อ การปั้น และอื่นๆ การจัดแสดงอาจครอบคลุม
ถึงกรรมวิธีการผลิตอุปกรณ์ที่ใช้งาน เรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้น

งานหัตถกรรมท้องถิ่น ภูมิปัญญาชาวบ้าน

● ความเชื่อ พิธีกรรม ประเพณี สิ่งเหล่านี้จะเป็นภาพสะท้อนถึงชาติพันธุ์ดั้งเดิมของชาวบ้านที่มีมาแต่อดีตจนสืบทอดมาถึงปัจจุบัน บางสิ่งบางอย่างอาจสูญหายไปบ้างแล้วแต่บางอย่างอาจยังคงอยู่หรือถูกปรับเปลี่ยนไปบางส่วน

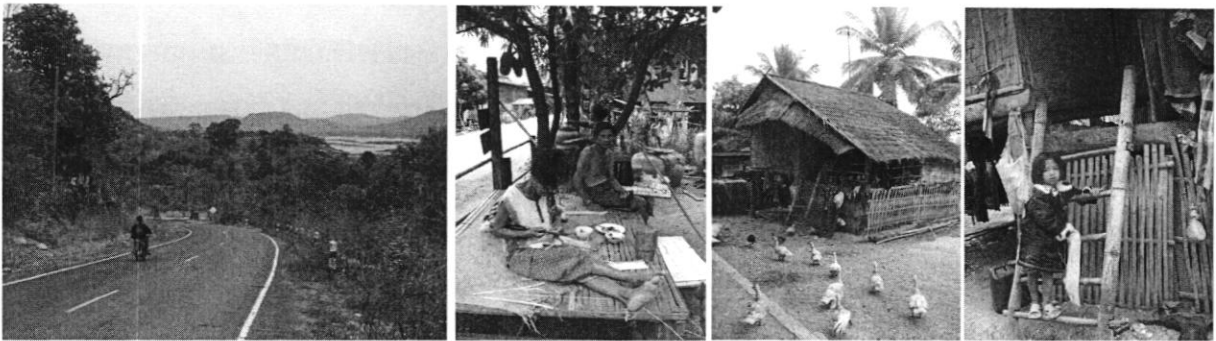
การอุปสมบท พิธีกรรมทางศาสนาที่แตกต่างตามศรัทธาที่สืบต่อกันมา

● ศาสนา เป็นส่วนสำคัญอย่างหนึ่งที่สามารถนำมาจัดแสดงได้ แม้ว่าศาสนาอาจมีการนับถือไม่แตกต่างกันมากนักในประเทศเดียวกัน แต่ในรายละเอียดมีหลายสิ่งที่สามารถนำเสนอต่อผู้คนได้ เช่น อุปกรณ์สังฆภัณฑ์ ชั้นกระหย่อง พระไม้ ฮางฮุด รวมทั้งประวัติหรือเรื่องเล่าเกี่ยวกับเจ้าอาวาสหรือเกจิอาจารย์ ที่คนในท้องถิ่นเคารพเลื่อมใส

หัตถกรรมที่เกิดจากความศรัทธาและความเชื่อในพุทธศาสนา

- วิถีความเปลี่ยนแปลงในชุมชน เป็นการแสดงถึงวัฒนธรรมการดำรงชีพของผู้คนในยุคปัจจุบัน เพื่อเป็นภาพสะท้อนให้เห็นความสามัคคี ช่วยเหลือเกื้อกูล นำเสนอกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน

วิถีชุมชนที่เปลี่ยนไปตามกระแสโลก

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น หากมีการระดมความคิดระหว่างผู้จัดทำพิพิธภัณฑ์ และกลุ่มชาวบ้านจะเกิดแนวคิดมากมาย ข้อสรุปจากแนวคิดต่างจะเป็นประโยชน์ต่อการจัดหมวดหมู่ การจัดแบ่งพื้นที่เช่น อาจจัดแบ่งตามจุดเด่นที่เกิดขึ้นในชุมชน มีหมวดประมง หมวดพิธีกรรมความเชื่อ หมวดทอผ้าและจักสาน หมวดอุปกรณ์ยังชีพ ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเป็นข้อตกลงในทางเลือกที่จะแสดง เพื่อสร้างจุดขายให้ชุมชน เพราะทุกสิ่งที่ยึดส่วนประกอบขึ้นด้วยการใช้พื้นที่ ความเสียสละของคนในชุมชน การจัดหาสิ่งของ การจัดทำทะเบียน การลงทุน สุดท้าย คือ การดูแลรักษาให้ปลอดภัย ดังนั้นก่อนการออกแบบด้านพื้นที่จึงมีข้อควรพิจารณาต่างๆ ดังนี้

1) การจัดวางสิ่งของ

หากเราเริ่มต้นการจัดแสดงด้วยการ “จัดของ” เราถามตัวเองก่อนว่า สิ่งของใดบ้างเป็นของสำคัญของมีค่า ที่อยากให้ผู้ชมเห็นจากสิ่งของสารพัน เราก็เริ่มจัดหมวดหมู่ทำความเข้าใจ ศึกษาเรื่องราวของสิ่งเหล่านั้น หลังจากนั้นเราจึงนำสิ่งของร้อยเรียงเป็นลำดับให้ผู้ชมได้เห็นความต่อเนื่อง และอธิบายเรื่องราวของสิ่งเหล่านั้น การเล่าเรื่องราวที่เหมาะสมกับวัตถุแสดง จะทำให้ผู้ชมมีความประทับใจ เข้าใจความหมายและความสำคัญของวัตถุแสดงนั้นๆ ได้ดี

2) การเรียบเรียงเนื้อหา

การเรียบเรียงเนื้อหาหรือเรื่องราว เราต้องพิจารณาว่าวัตถุสิ่งของใดที่เหมาะสมในการนำมาเป็นตัวแทนของเรื่องราวที่เราจะนำเสนอในการจัดแสดง เช่น หากเรากำลังจะทำบอร์ดจัดแสดงเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เราคงต้องคิดให้ดีๆ มีสิ่งของใดที่สามารถนำมาวางในเรื่องราวของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นนั้นๆ ได้ อาจกล่าวได้ว่า การวางตำแหน่งของวัตถุแสดงที่เหมาะสมต่อเรื่องราวในการจะแสดงจะช่วยสร้างบรรยากาศ ความน่าเชื่อถือ และความหมายของเรื่องที่เรานำมาในการจัดแสดงได้ดี

3) รูปภาพในพิพิธภัณฑ์

การใช้รูปภาพแสดงในพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน สิ่งที่ต้องคิดก่อนก็คือ การใช้รูปภาพ รูปที่ใช้แต่ละรูปมีวัตถุประสงค์อย่างไร สัมพันธ์กับเนื้อหาที่แสดงอย่างไร ทำให้ผู้ชมรู้สึกอย่างไร รูปภาพอาจจำแนกออกเป็น

2 ชนิด คือ ภาพถ่ายและภาพเขียน ซึ่งไม่ว่าจะเป็นภาพชนิดใด ลักษณะของภาพจะเป็นสิ่งสำคัญในการให้ความหมายต่าง ๆ เช่น

- ภาพมุมกว้าง (wide-angle shots) จะช่วยให้เล่าเรื่องราวเกี่ยวกับสถานที่ และสิ่งที่อยู่แวดล้อมได้ดี
- ภาพระยะใกล้ (close-up) จะช่วยเน้นความสนใจต่อรายละเอียดเฉพาะในแต่ละเรื่อง
- ภาพขณะเคลื่อนไหว (shots with action) จะช่วยให้ข้อมูลเกี่ยวกับกิจกรรมที่ผู้คนกำลังทำอยู่
- ภาพเครื่องมือต่างๆ (shots with tools) จะช่วยให้ข้อมูลเกี่ยวกับอาชีพ เทคโนโลยีชาวบ้าน ภูมิปัญญาในการคิดค้นเครื่องมือในการทำงาน
- ภาพใหญ่ที่ขยายให้เห็นรายละเอียดของใบหน้าและแววตา สื่ออารมณ์ความรู้สึกได้
- ตัวหนังสือที่ประกอบคำอธิบาย บางครั้งก็ทำหน้าที่เป็นภาพด้วย
- ภาพเล็กๆ เรียงต่อกัน โดยใช้ศิลปะ การจัดหมวดหมู่ก็อาจกลายเป็นภาพใหญ่ที่ทำให้มองเห็นภาพรวมได้

4) แสงธรรมชาติ

แสงธรรมชาติ เป็นสิ่งที่ได้มาฟรีๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศไทยที่สภาวะแวดล้อมไม่ค่อยขาดแสงสว่าง แต่ของแถมที่มาพร้อมกับแสงแดด คือ รังสีความร้อนที่ทำให้เกิดอากาศร้อนอบอ้าวในห้องจัดแสดง และยังมีผลไปเร่งความเสื่อมสลายของวัตถุแสดงอีกด้วย

การออกแบบพื้นที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน

เทคนิคการจัดเส้นทางเดินภายในพิพิธภัณฑ์

ในการออกแบบพื้นที่จัดแสดงการกำหนดเส้นทางเดินชมพิพิธภัณฑ์และประตูเข้า - ออก เป็นสิ่งสำคัญ มีสิ่งที่ควรรู้ในการจัดวางตำแหน่งประตู การจัดเส้นทางและจัดพื้นที่แสดง 8 ประการ ดังนี้

1. ถ้าเป็นห้องที่มี 2 ประตู ประตูทางออกจะเป็นจุดสนใจให้ผู้ชมรู้ว่าควรจะเดินไปทางไหน ตำแหน่งของประตูทางเข้า และออกไม่ควรห่างเกินไป

2. ไม่ควรมีประตูมากกว่า 2 ประตู และเมื่อจัดให้มี 2 ประตู ไม่ควรจัดประตูทางออกให้อยู่บริเวณส่วนกลางของห้อง

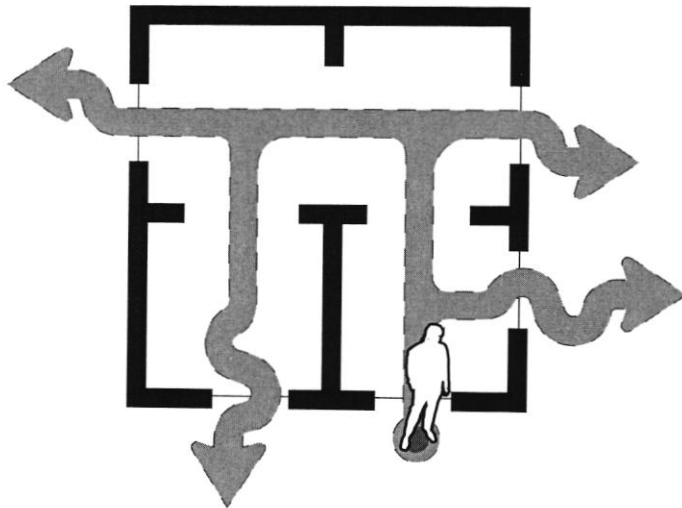
3. การจัดให้ทางออกอยู่คนละฟากกับทางเข้า จะช่วยสร้างความน่าสนใจให้แก่กำแพงด้านขวามือ และจะดึงดูดความสนใจมากขึ้น

การจัดพื้นที่ของพิพิธภัณฑ์ผ้า มหาวิทยาลัยนเรศวร

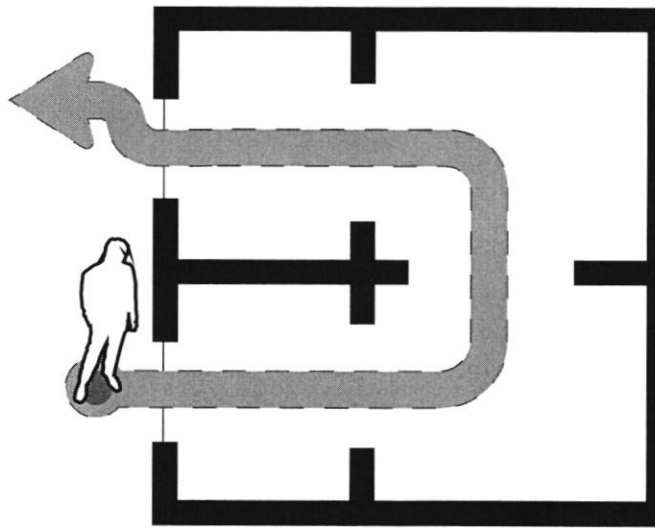
4. ประตูทางออกควรอยู่ใกล้มุมห้อง โดยห่างจากกลางกำแพงพอสมควรและประตูไม่ควรอยู่ในที่ที่ผู้ชมสามารถออกมาก่อนชมพิพิธภัณฑ์ได้หมด ดังภาพแสดงการจัดวางเส้นทาง และการกำหนดประตูดังนี้

1) การจัดทางเดินที่ไม่ดีทำให้ผู้ชมดูได้ไม่ทั่วถึง

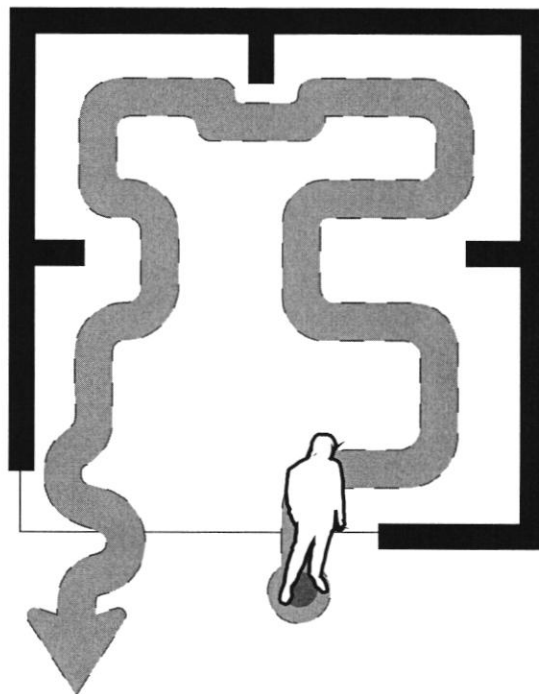

2) การจัดทางเดินให้ผู้ชมดูได้ทั่วถึง

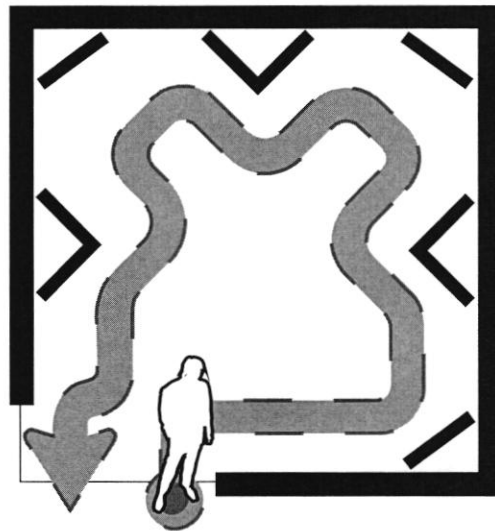

3) การจัดทางเดินที่มีระเบียบน่าดู

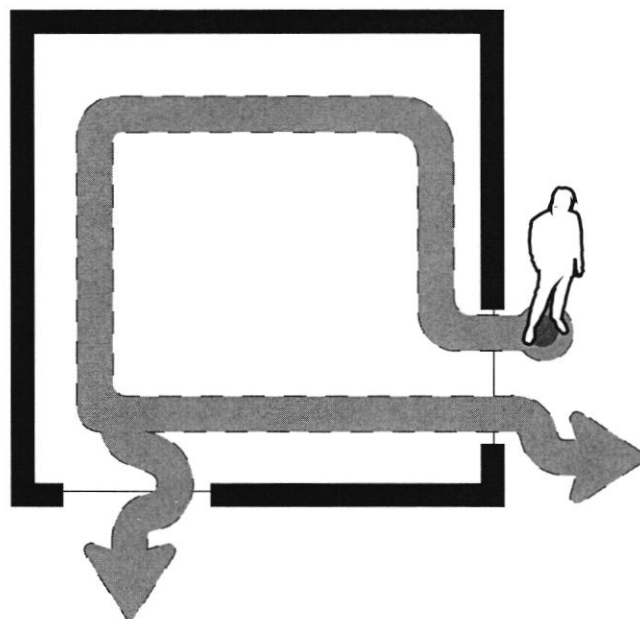

4) การปรับปรุงเส้นทางการเดินให้ดีขึ้น

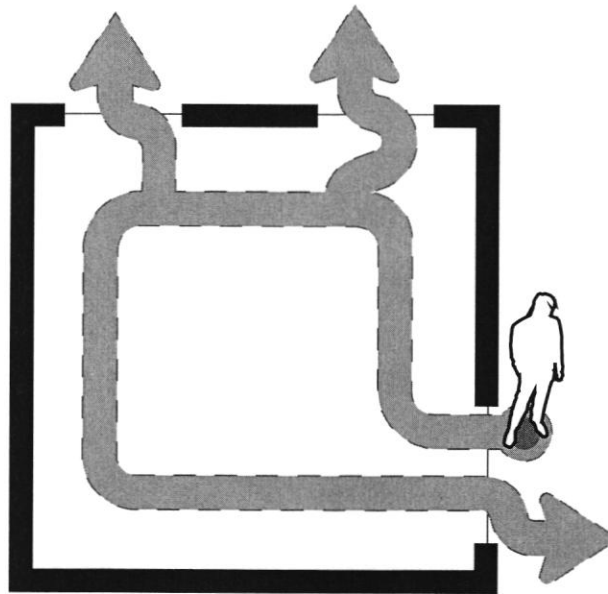

5) ทางออกอยู่ห่างจากทางเข้า ทำให้ผู้ชมดูเกือบทั่วห้อง

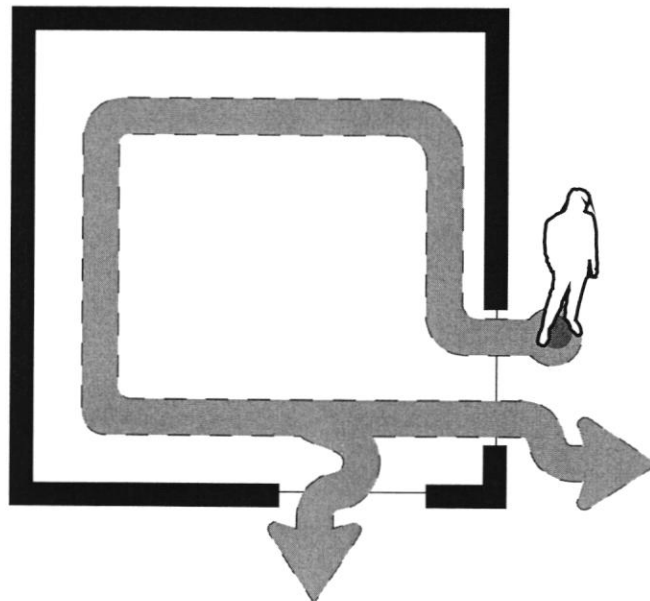

- 6) ทางออกชัดเจนเกินไป ทำให้ส่วนที่เหลือของห้องเป็นส่วนไม่สำคัญ

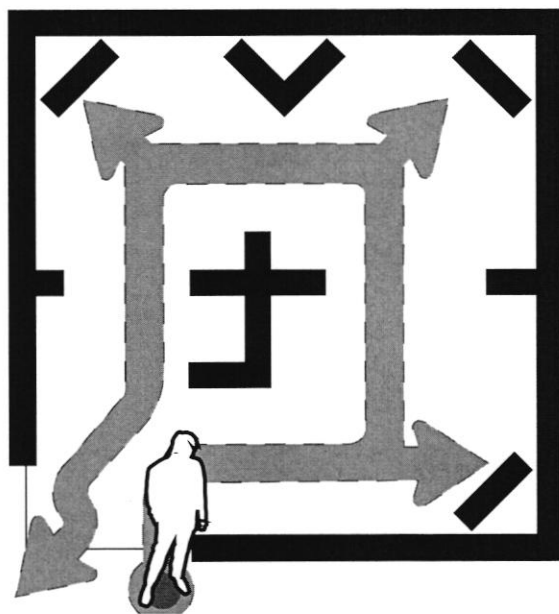

- 7) การวางตำแหน่งทางเข้า-ทางออกที่ดี จะทำให้ผู้เข้าชมพิพิธภัณฑ์สามารถเดินชมได้เกือบ
หมดทั้งห้อง

8) การจัดทางเข้าออกที่เหมาะสมสำหรับห้องที่แบ่งจุดเรียนรู้ 3 มุม

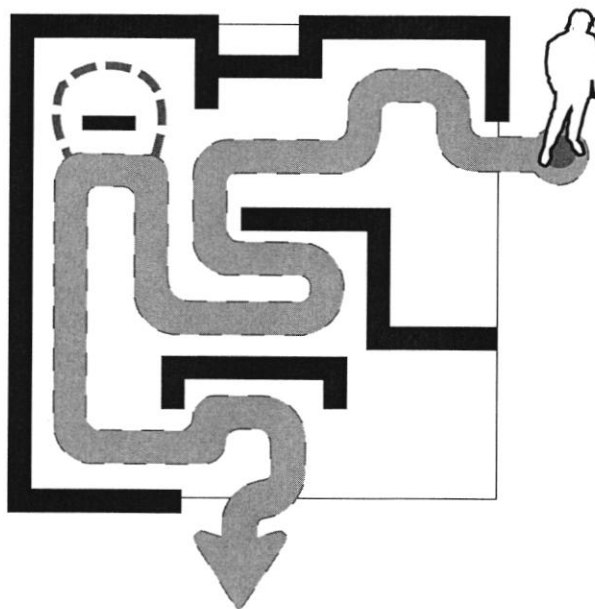
5. จัดเส้นทางสัญจรตามความเคยชิน และจัดผังการแสดงผลตลอดเส้นทาง
6. เรื่องที่ให้รายละเอียดสำหรับผู้ที่ต้องการศึกษาควรอยู่ทางด้านซ้ายของห้อง
7. มีการแบ่งส่วนของห้องจัดแสดงสำหรับผู้ชมส่วนใหญ่ และส่วนน้อยที่ต้องการศึกษาอย่างละเอียด
8. ควรมีที่สำหรับพักเหนื่อย พักสายตา เพื่อผ่อนคลายความตึงเครียด หรือถ้าเป็นพิพิธภัณฑ์ขนาดใหญ่ ก็ควรมีส่วนบริการน้ำดื่ม มีมุมที่ประดับตกแต่งด้วยดอกไม้การรับรอง เพื่อให้ผู้ชมเกิดความรู้สึกสบายเป็นกันเอง มีมุมพักอ่านหนังสือ และรวมถึงจุดจำหน่ายของที่ระลึกด้วย

เทคนิคการจัดผังตามหลักจิตวิทยา

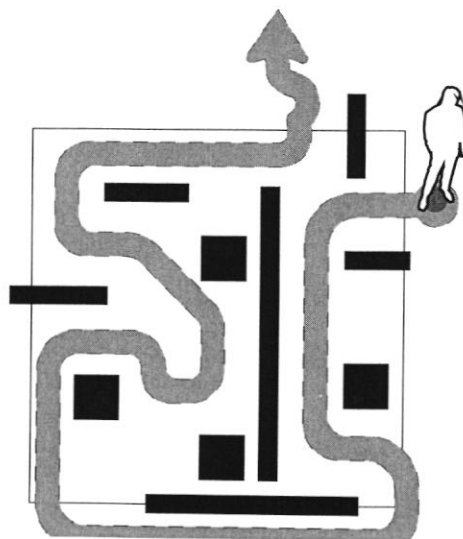
นอกจากเทคนิคการจัดทางสัญจรของห้องแสดงทั้ง 8 ประการดังกล่าวแล้ว เพื่อเพิ่มความน่าสนใจให้ห้องแสดง ก็อาจต้องมีการพิจารณาจัดวางแนวทางสัญจรภายในตามหลักจิตวิทยาของมนุษย์ ดังนี้

1. เป็นการจัดแบ่งเนื้อที่ภายในเป็นห้องเล็กๆ โดยกำหนดทางเข้าออกสู่ห้องแสดงอื่นๆ ให้ผู้ชมติดตาม

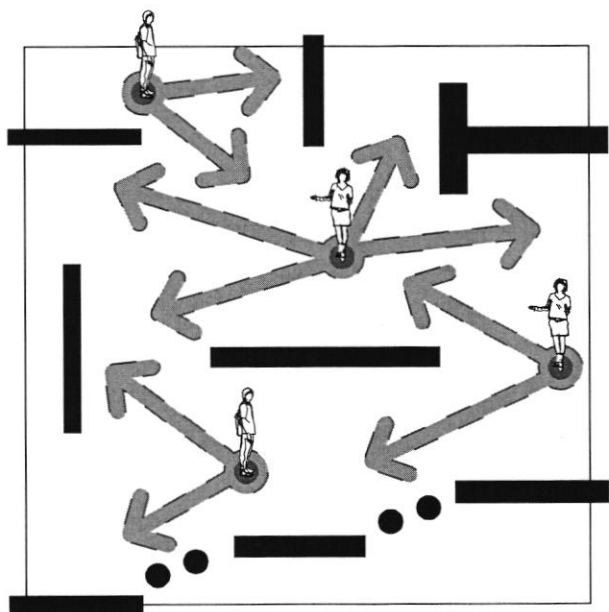

2. เป็นการจัดแบ่งพื้นที่แสดงที่กว้างๆ ให้เป็นมุม โดยกันด้วยแผงกันส่วน ซึ่งจะทำหน้าที่เสมือนเป็นสิ่งแนะนำแนวทางการเดินแบบที่ผู้ชมจะรู้สึกมีอิสระในการชม

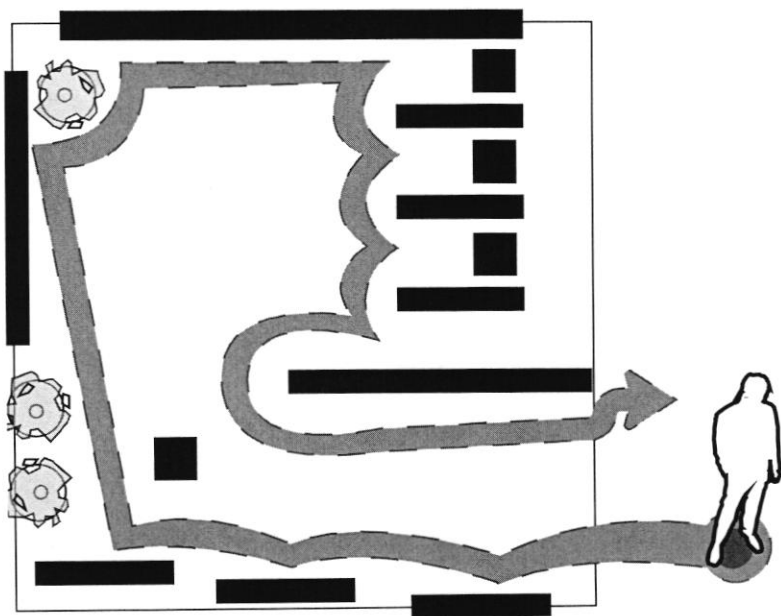

3. เป็นการชี้แนวทางโดยการจัดเนื้อที่ว่างให้ผู้ชมรู้สึกเองและติดตามด้วยความเพลิดเพลิน

4. เป็นการชักนำผู้ชมด้วยสิ่งที่น่าสนใจเป็นระยะๆ ตามกำหนดจนถึงส่วนสำคัญ (climax)

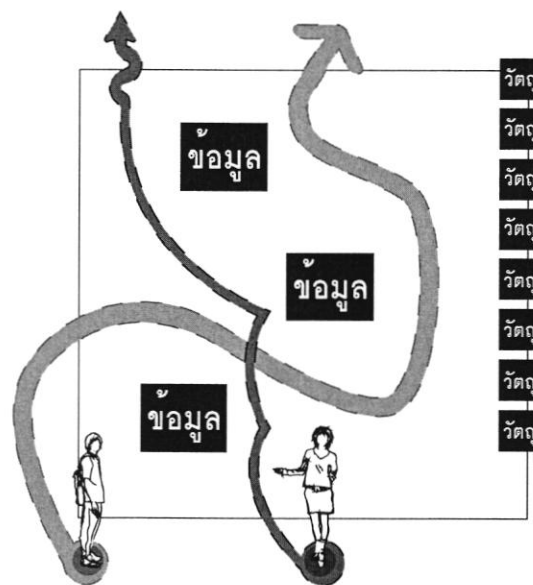

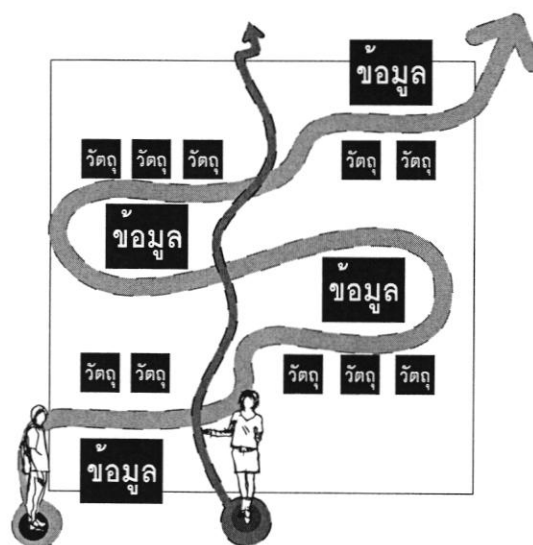
การออกแบบทางสัญจรที่เหมาะสมกับการชมและการอ่าน

ในการจัดแสดงเพื่อให้ความรู้ ที่มีประสิทธิภาพต่อการชมวัตถุสิ่งของและการศึกษาหาความรู้ จากข้อมูลที่น่าสนใจ ควรมีการจัดวางตำแหน่งที่เหมาะสมซึ่งมีข้อสังเกตที่ควรพิจารณาประกอบ การตัดสินใจในการออกแบบพื้นที่ในพิพิธภัณฑ์ ดังนี้

1. เป็นการวางวัตถุขนานไปกับข้อมูล จะทำให้ ผู้ชมไม่เดินผ่านช่องทางที่กำหนดไว้ทั้งหมด เกิดการเรียนรู้ไม่ครบถ้วนในเนื้อหา เป็นเพียงได้ชมรูปทรงของวัตถุ แต่ไม่ทราบเนื้อหาที่อธิบาย

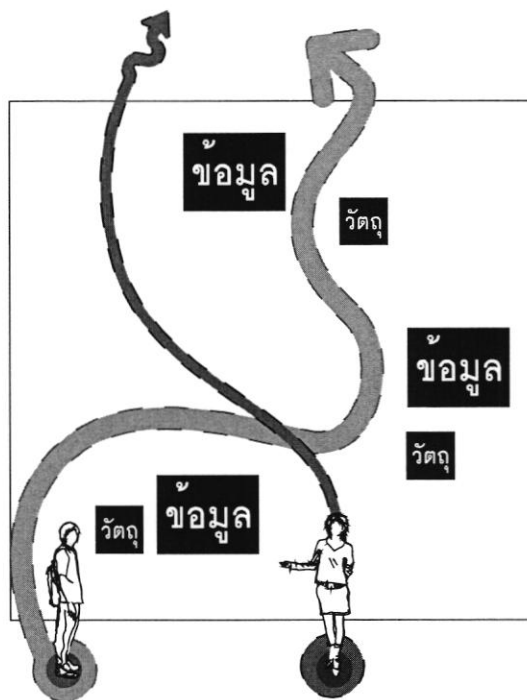

2. เป็นการวางวัตถุเป็นกลุ่ม และวางข้อมูลของวัตถุไว้เป็นช่วงๆ จะทำให้ผู้ชมสับสน ไม่ทราบคำอธิบายอันไหนเป็นของวัตถุใด

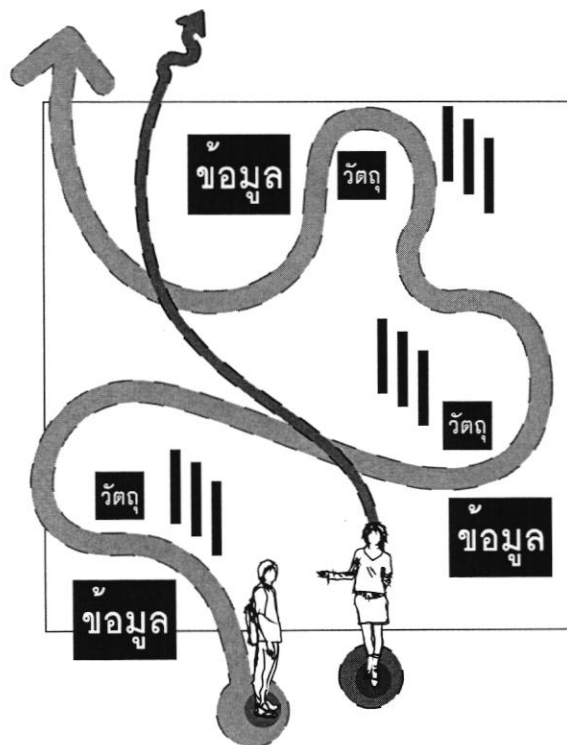

3. เป็นการวางข้อมูลคำบรรยายไว้ติดกับวัตถุแต่ละชิ้นทำให้ง่ายแก่การทำความเข้าใจและทำให้ง่ายต่อการเคลื่อนจุดที่ตั้งใหม่

4. เป็นการจัดส่วนพิเศษสำหรับให้ข้อมูลรายละเอียดแก่ผู้ชมที่สนใจอย่างจริงจัง แต่ไม่เหมาะสำหรับผู้ชมทั่วไปที่ไม่สนใจมากนัก เพราะจะทำให้รู้สึกเบื่อ

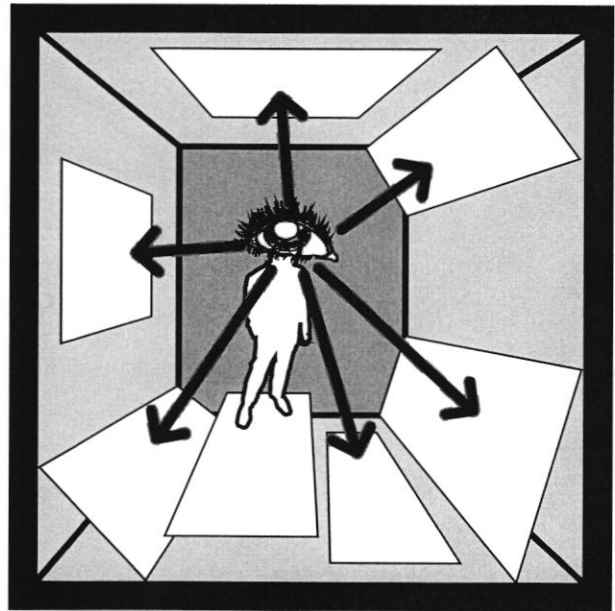

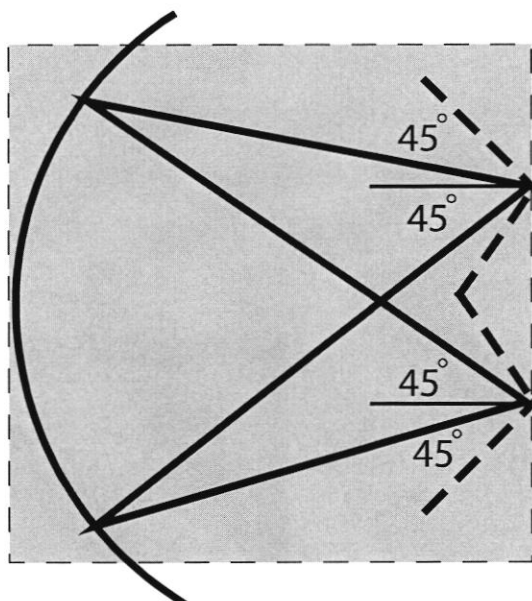

ขอบเขตของการมองเห็น

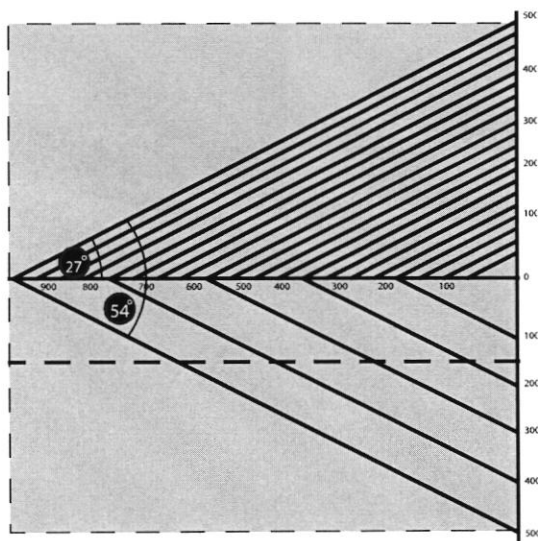
มนุษย์มีขอบเขตการมองเห็นที่จำกัดแบบไม่ต้องหันศีรษะ ประมาณ 40 องศา แต่ความจริงแล้วมนุษย์สามารถแลเห็นได้กว้างถึงประมาณ 120 องศา โดยมุมมองทางตั้งจะมากกว่ามุมมองทางนอน ฉะนั้น การพิจารณารูปแบบการจัดวางวัตถุให้สอดคล้องสัมพันธ์กับขอบเขตการมองเห็นหรือลักษณะการหันศีรษะของมนุษย์จึงมีผลดีต่อการจัดนิทรรศการด้วยเช่นกัน

ภาพเปรียบเทียบระหว่างการหันศีรษะและการกลอกตา ซึ่งจะเห็นได้ว่าการหันศีรษะง่ายกว่าการกรอกตาพิจารณาดูภาพๆ หนึ่ง หรือภาพที่จัดเป็นกลุ่ม อริยาบถในการเคลื่อนที่ที่ง่ายที่สุด คือ การหมุนศีรษะ หรือหมุนตัวเพื่อดูภาพอื่นๆ ต่อไป แสดงให้เห็นว่ามนุษย์มองดูภาพได้ทุกทิศทาง ทั้งด้านข้าง ล่าง และบน

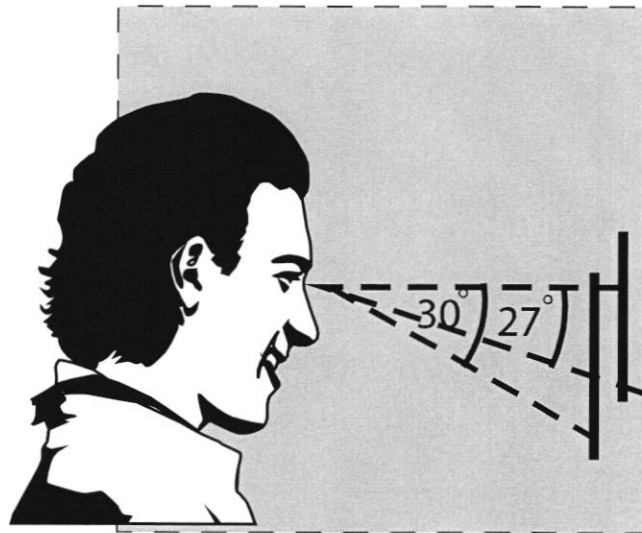

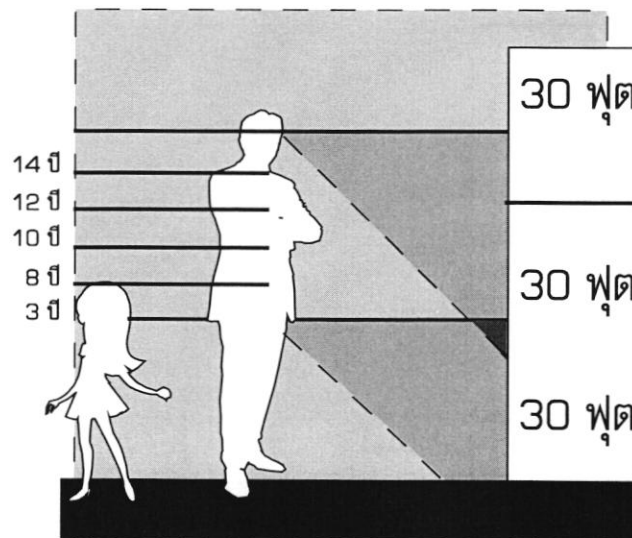
แสดงขอบเขตของการมองเห็นของคนสายตาปกติ ประมาณ 120 องศา แต่ผู้มองที่สามารถมองเห็นได้โดยไม่ต้องหันศีรษะ ประมาณ 40 องศา

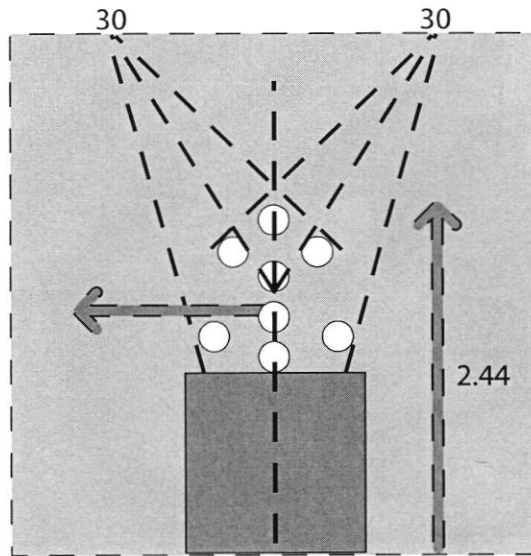
ข้อมูลจาก architect data กำหนดมุมมองทางด้านตั้งของมนุษย์ไว้ 27 องศา เห็นระดับสายตา และ 27 องศา ใต้ระดับสายตา เพราะเป็นมุมมองที่สะดวกสบายที่สุดโดยไม่ต้องก้มหรือเงยศีรษะ

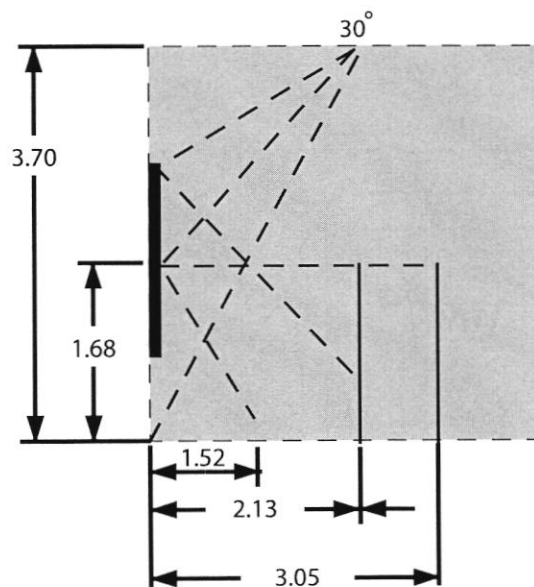
ขอบเขตการมองเห็นวัตถุในระดับสายตาคนปกติที่ไม่ต้องก้มศีรษะ

ระดับสายตาตามมนุษย์ตามขนาดของอายุในแนวตั้ง

ระบบของการมองวัตถุในแนวนอนและแนวตั้ง (หน่วยวัด : เมตร)

ระบบการมองภาพที่สัมพันธ์กับสายตา (หน่วยวัด : เมตร)

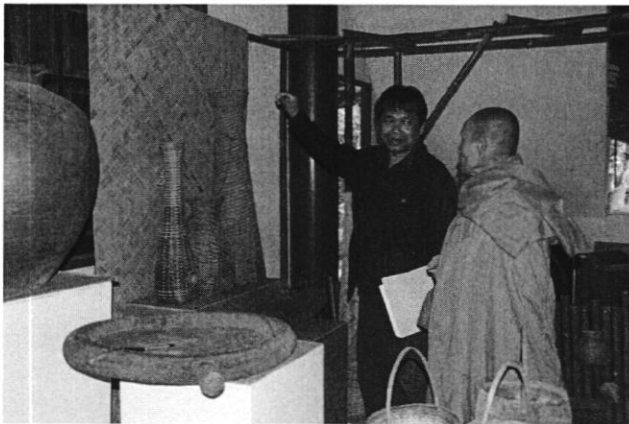

การจัดวางสิ่งของในพิพิธภัณฑ์

การจัดวางสิ่งของในพิพิธภัณฑ์ มีสิ่งที่ควรรู้และ ควรกระทำ 3 ประเด็น คือ 1 จิตวิทยาการรับรู้ของมนุษย์ การออกแบบ การเลือก และติดตั้งไฟ

จิตวิทยาการรับรู้ของมนุษย์

การนำเสนอสิ่งต่างๆ ที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ เป็นการสร้างสรรค์และจินตนาการถึงมุมมองของผู้ชมว่า ทำอย่างไรให้ผู้เข้าชมพิพิธภัณฑ์จึงจะเกิดความเข้าใจในเนื้อหา และสนใจที่จะศึกษาค้นคว้า นักจิตวิทยาเคยศึกษาวิจัยว่า มนุษย์เราโดยทั่วไปจะสามารถรับรู้ได้จากส่วนต่างๆ ในร่างกาย ดังนี้

จิตวิทยาการรับรู้ของมนุษย์โดยทั่วไป : ตา 75 % หู 13 % กลิ่น 3 % รับรส 6 % สัมผัส 6% สิ่งที่น่าเสนออาจแยกกลุ่มได้ 3 กลุ่ม คือกลุ่มวัสดุ 2 มิติวัสดุ 3 มิติ และวิธีการต่างๆ นั้น อาศัยหลักการรับรู้ สื่อที่ได้ผลอันเกิดจากการมอง การสังเกตและการเห็นนั่นเอง พบว่า หากสื่อที่น่าเสนอมีคุณภาพจะเกิดประโยชน์ใน 5 ประการ ดังนี้

1. เราใจและดึงดูดความสนใจ
2. สามารถปรับปรุงให้เหมาะสมได้เฉพาะ
3. ทำให้ความหมายของศัพท์หรือข้อความเกิดความหมายชัดเจน และเกิดความเข้าใจที่ถูกต้อง
4. ทำให้การให้ความรู้ได้ผลดีและเร็วยิ่งขึ้น
5. เป็นหลักฐานหรือพิสูจน์ความจริงหักล้างความเชื่อถือ ความเข้าใจผิดตลอดจนสร้างความเชื่อถือและความเข้าใจใหม่ให้ตรงกับข้อเท็จจริง

สำหรับเกณฑ์ในการเลือกใช้สื่อ ประกอบการจัดพิพิธภัณฑ์ อาจต้องมีการพิจารณาจากสิ่งต่างๆ ดังนี้

1. มีความเหมาะสมกับกลุ่มผู้ดู ซึ่งมีข้อควรคำนึงด้านเชื้อชาติ อายุ สถิติปัญญา วัฒนธรรม และความสนใจของผู้ชม
2. ความเหมาะสมกับเนื้อหา
3. มีลักษณะน่าสนใจ สะดุดตา หรือแปลกใหม่
4. ตรงกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้
5. ไม่ทำให้เสียเวลา หรือใช้เวลามากเกินไป
6. ให้ความคิดรวบยอดที่ง่าย และไม่ซ้ำซ้อนจนเกินไป
7. ช่วยในการเสริมสร้างทัศนคติที่ดีแก่ผู้ชม
8. เป็นแบบง่ายๆ ช่วยให้ผู้ชมเข้าใจเนื้อหาดีขึ้น
9. ช่วยเพิ่มทักษะแก่ผู้ชม แนวคิดแก่ผู้เข้าชม

การออกแบบภายในพิพิธภัณฑ์แต่ละที่ย่อมแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับหลักการความเหมาะสมและโครงสร้างของพิพิธภัณฑ์ ความสำเร็จของการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ ไม่ได้ขึ้นอยู่กับสถิติตัวเลขผู้เข้าชม แต่ควรขึ้นอยู่กับความรู้ที่ผู้ชมได้รับกลับไป เพื่อเสริมสร้างและพัฒนาความรู้ การออกแบบพิพิธภัณฑ์ควรมีเอกลักษณ์ของตัวเอง

การออกแบบพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน

การออกแบบพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน อาจแบ่งขั้นตอนการทำงานออกเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

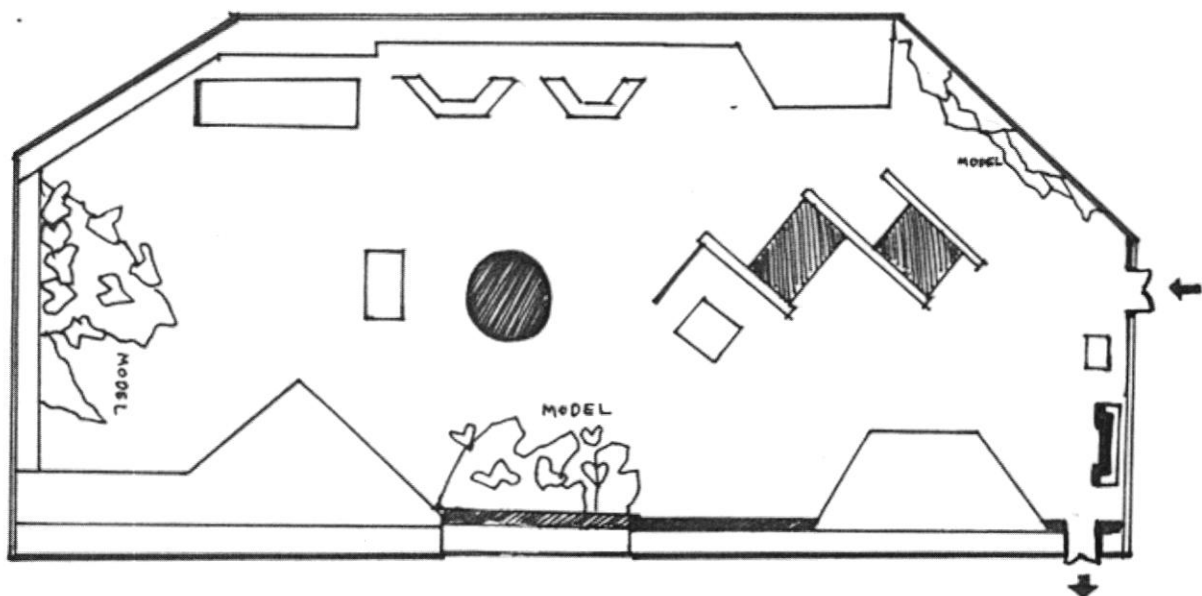
1. จัดทำแผนผังพิพิธภัณฑ์ (MASTER PLAN)
2. การแสดงแบบร่าง (SKETCH DESIGN/SCALE MODEL)
3. การแสดงรายละเอียดตู้และบอร์ดจัดแสดง (DETAIL CASES AND BOARD)
4. จัดทำรายละเอียดสิ่งแสดง (DISPLAY CASES)

โดยทั้ง 4 ขั้นตอนมีวิธีการทำงาน ดังนี้

1. การจัดทำแผนผังพิพิธภัณฑ์ การกำหนดพื้นที่ใช้สอย พื้นที่พักผ่อน ทางเข้า - ออก จุดพักสายตา มุมมอง ตลอดจนวิธีการจัดแสดง ระบบแสงไฟต่างๆ จำเป็นต้องกำหนดอย่างคร่าวๆ ดังนี้

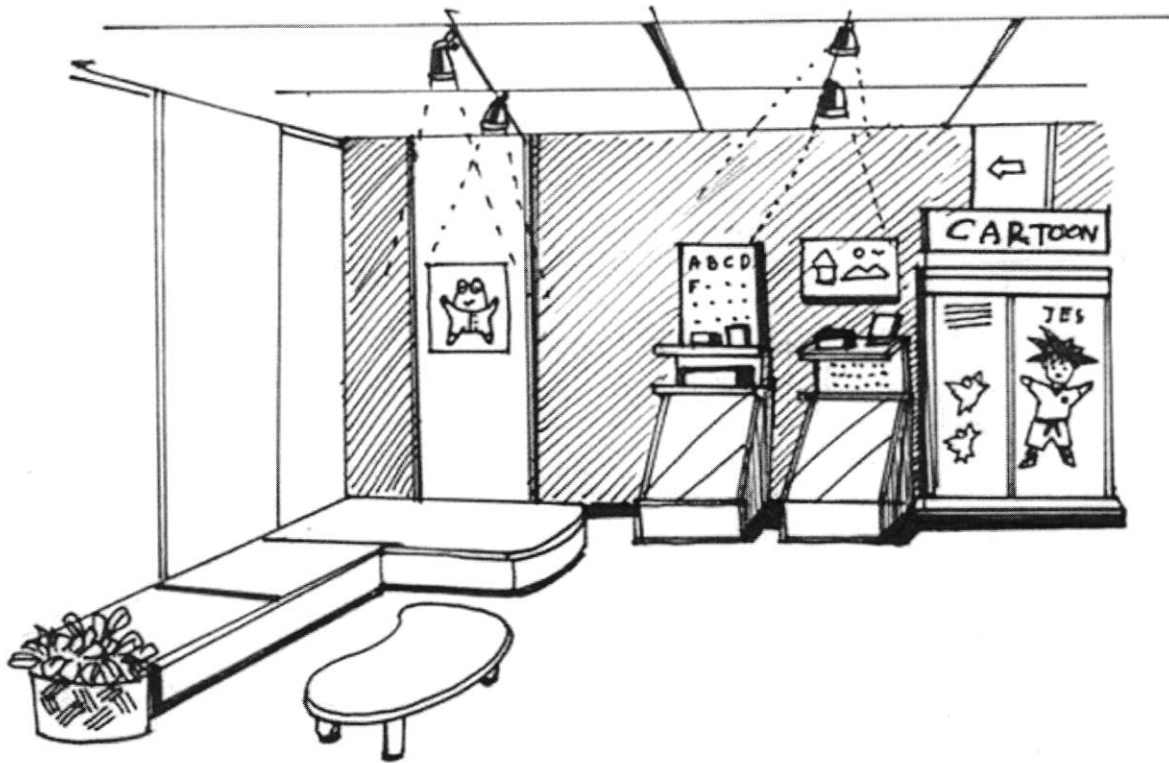
หัวเรื่อง (TOPIC)	สิ่งแสดง (OBJECTS)	วิธีการจัด (EXHIBIT METHOD)
บ้าน - เครื่องใช้ในบ้าน สำหรับบ้านพื้นถิ่นอีสาน	● ตัวอย่างของจริง ● ตัวอย่างจำลอง ● ภาพแผนที่ ● กิจกรรมเสริมการเรียนรู้	● บ้านผ้าซีก ● ตู้แขวนผนัง ● ตู้โบราณ ● ประตุกลเสริมความรู้ ● เสียงเพลงพื้นบ้าน

ตัวอย่างการจัดทำร่างแผนผังพิพิธภัณฑ์

2. การแสดงแบบร่าง (SKETCH DESIGN/SCALE MODEL) ในการออกแบบเพื่อการแสดงรูปแบบพิพิธภัณฑ์ อาจทำได้ 2 วิธี ดังนี้

1) การทำ SKETCH DESIGN เพื่อให้แสดงให้เห็นทัศนียภาพโดยรวมของสิ่งแสดงทั้งหมด การควบคุมการให้สีต่างๆ ทั้งยังสามารถทราบถึงจุดบกพร่องต่างๆ ของการออกแบบ สามารถเลือกวัสดุ เพื่อนำมาใช้ในพิพิธภัณฑ์ ตลอดจนการประเมินงบประมาณในการดำเนินการต่าง ๆ อย่างคร่าว ๆ

ตัวอย่างการจัดทำร่างทัศนียภาพของสิ่งที่จะแสดง

2) การจัดทำหุ่นจำลอง (SCALE MODEL) การจัดทำหุ่นจำลองนี้ จะช่วยให้มองเห็นสัดส่วนที่ชัดเจน และเป็นจริงยิ่งขึ้น สามารถกำหนดวัสดุและการประเมินราคาอย่างคร่าวๆ ตลอดจนสิ่งแสดง (DISPLAY) ภายในตู้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของงานและเวลา การเลือกใช้วัสดุเพื่อทำหุ่นจำลองนั้น ขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของแต่ละบุคคล ตลอดจนความเหมาะสมของแบบ

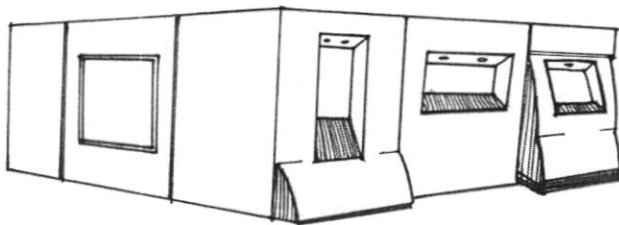
3. การแสดงรายละเอียดตู้และบอร์ดจัดแสดง (DETAIL CASES AND BOARD)

การออกแบบตู้และบอร์ดนั้น มีอยู่หลายรูปแบบขึ้นอยู่กับความนึกคิดสร้างสรรค์ของผู้ออกแบบ ผู้ออกแบบจำเป็นต้องเข้าใจหลักซึ่งถึงสิ่งจัดแสดง ซึ่งจะต้องสัมพันธ์อย่างดี รายละเอียดในด้านสัดส่วน (DIMENSION) ความแข็งแรงคงทน ตลอดจนการเลือกใช้วัสดุให้เหมาะสม นับเป็นงานที่ละเอียด และเน้นคุณค่าของสิ่งแสดงภายใน

โดยปกติตู้ในส่วนเดียวกันไม่ควรมีหลายรูปแบบ วัสดุที่เลือกใช้ไม่ควรแตกต่างกันมาก การให้สีสันควรจะกลมกลืนกันไป ยกเว้นบางส่วนที่ต้องการให้เป็นจุดดึงดูดความสนใจเป็นพิเศษ อย่างไรก็ตาม อาจจำแนกประเภทตู้ ประกอบการพิจารณาดังนี้

1. ตู้ติดผนัง (BUILD-IN)
2. ตู้ลอยตัว (FLOOR)
3. ตู้แขวนผนัง (HANGING)
4. โต๊ะหรือแท่นแสดงติดพื้น (FIAT/TABLE)
5. ตัวบอร์ด (BOARD)
6. ขาตั้งบอร์ด

ตัวอย่างการออกแบบตู้ติดผนังและตัวอย่างการจัดตู้ของพิพิธภัณฑ์ผ้า มหาวิทยาลัยนเรศวร จ.พิษณุโลก

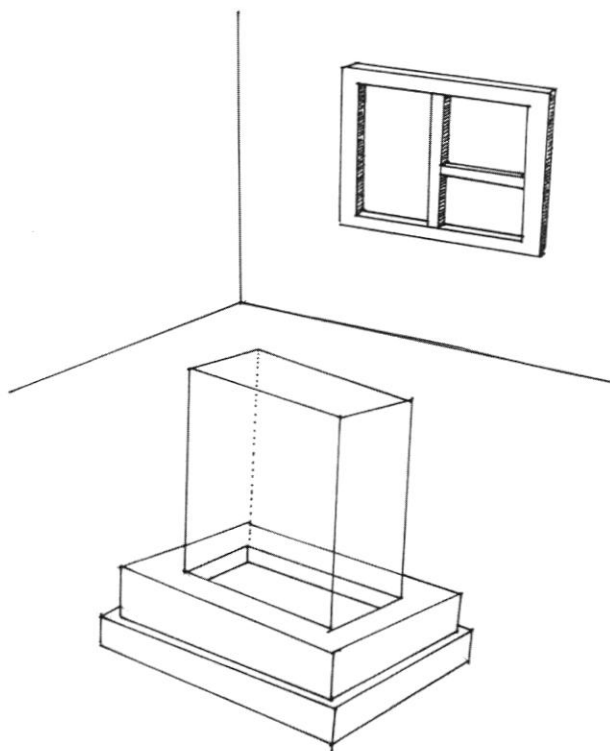
1) **ตู้ติดผนัง (BUILD-IN)** ส่วนใหญ่จะทำขึ้นเพื่อบังผนังด้านหลัง ซึ่งอาจเป็นทางเข้า - ออก เฉพาะส่วนสำนักงาน หรือซ่อนสิ่งจัดแสดงบางส่วนให้พ้นสายตา บางกรณีอาจทำขึ้นเพื่อใช้เป็นทางเดินหลังตู้ เพื่อเก็บอุปกรณ์ทางโสตฯ

2) **ตู้ลอยตัว (FLOOR)** ใช้ในกรณีที่ต้องการเน้นเป็นจุดเด่นหรือต้องการให้เห็นได้โดยรอบ ตู้ กั้นห้อง เพื่อแบ่งสัดส่วน

3) ตู้แขวนผนัง (HANGING) ใช้เพื่อเป็นส่วนเสริมพิพิธภัณฑ์และกรณีที่เนื้อที่จัดแสดง

4) โต๊ะหรือแท่นแสดงติดพื้น (FIAT TABLE) ส่วนใหญ่ใช้จัดวางสิ่งของ หรือวัตถุเพื่อแสดงจุดเด่น และเน้นจุดสนใจ

ตัวอย่างแท่นวางสิ่งของในการจัดแสดง

5) ตัวบอร์ด (BOARD) ใช้ในการจัดแสดงเป็นวัสดุที่อาจจะผลิตด้วยไม้อัด แผ่นฉักสาน เลื่อรำแพน เลื่อกก เลื่อเตย หรือกระดาษชานอ้อยก็ได้ บอร์ดที่เหมาะสมควรมีขนาดหนา 4-6 มิลลิเมตร เพราะถ้าบางกว่านี้จะต้องมีกรอบโลหะหรือกรอบไม้ เพื่อยึดไม่ให้บอร์ดบิดเบี้ยว ส่วนขนาดนั้นใช้ตามขนาดความกว้างยาวของไม้อัดเป็นหลัก คือ ขนาด 3X6 ฟุต หรือ 4X8 ฟุต อาจจะทาสีขาวหรือ สีเทาอ่อนทั้ง 2 ด้าน ใช้ติดผนังก็ได้ ในกรณีที่ต้องการใช้เนื้อที่ให้เกิดประโยชน์และไม่เกะกะ แต่การติดบอร์ดฝาผนังอาจทำให้ฝา

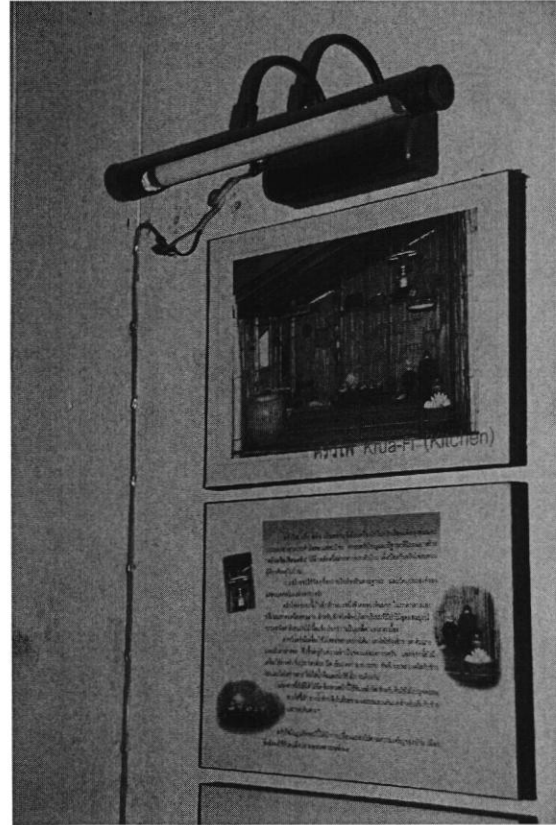
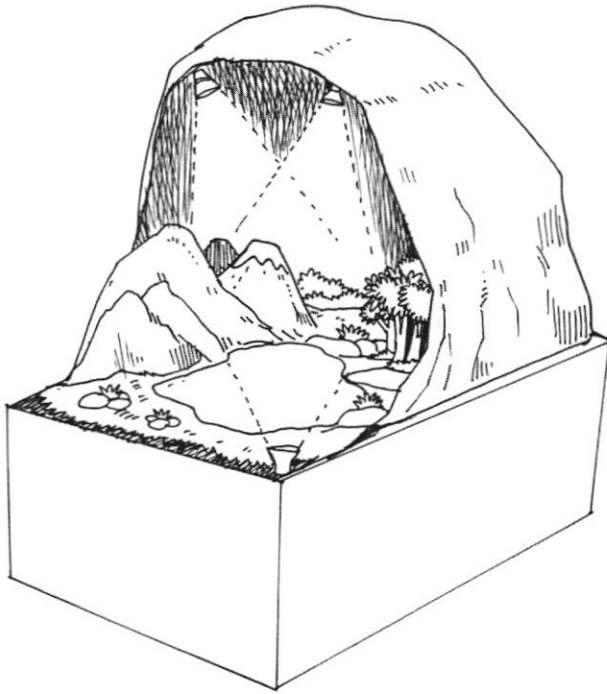

ผนังเสียหาย เพราะต้องตอกตะปูขนาดใหญ่ยึดบอร์ดกับฝาผนังไว้ อีกวิธีหนึ่ง คือใช้ขาตั้งบอร์ดแทน การใช้ขาตั้งบอร์ดมีผลดีในส่วนของการจัดแบ่งแยกเนื้อหาเป็นส่วนๆ และตัวบอร์ดยังใช้ประโยชน์ในการกันห้องได้อีกด้วย

6) ขาตั้งบอร์ดหรือป้าย อาจผลิตจากวัสดุประเภท เหล็ก สเตนเลส แต่ส่วนมากจะนิยมใช้เหล็กเพราะขนาดกะทัดรัด ผลิตง่าย แข็งแรง แต่หากผลิตจากไม้จะทำให้สวยงามในรูปแบบที่เป็นธรรมชาติ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะงานที่จัดแสดง ขาตั้งเพื่อใช้งานพิพิธภัณฑ์ควรออกแบบโดยคำนึงถึงความสูงของป้ายให้อยู่ในระดับสายตาของผู้ชม การออกแบบขาตั้งขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ในการใช้ แต่ถ้าจะให้สะดวกควรใช้เหล็กเจาะรู 4 ด้าน ใส่สลักเพื่อสะดวกในการติดตั้ง และจัดวางในมุมต่างๆ ได้ทั้ง 4 ด้าน ก็จะสามารถจัดบอร์ดโดยใช้ขาตั้งร่วมกันได้

4. จัดทำรายละเอียดสิ่งแสดง (DISPLAY CASES)

ขั้นตอนนี้ต้องอาศัยเทคนิคและการสร้างสรรค์อย่างสูงในการเสนอรูปแบบของการจัดแสดงต่อผู้ชม ให้ง่ายแก่การเข้าใจ ทั้งในด้านวิชาการและศิลป์ ก่อให้เกิดความรู้ ความเพลิดเพลินไม่เบื่อหน่ายในสิ่งแสดง การเลือกรูปแบบของสิ่งแสดงในแง่ของจริง (REALISTIC) หรือรูปแบบของงานศิลปะ (GRAPHIC) การกำหนดตัวหนังสือ (HEAD-LINE SUBHEAD) เพื่ออธิบายความเป็นไป การเลือกคำบรรยายด้วยระบบเสียง ระบบกายเคลื่อนไหว การกำหนดเลือกใช้ไฟ จำเป็นต้องพิจารณาอย่างละเอียดการจัดสิ่งแสดงให้ดูเป็นสัดส่วนที่เท่ากัน (SYMMETRICAL ARRANGEMENT) นั้น จะไม่ชักจูงผู้ชมเท่าที่ควร รูปแบบการจัดที่สามารถชักจูงผู้ชมให้สนใจติดตามมัน นับเป็นความสำเร็จยิ่งของผู้ออกแบบ

ตัวอย่างการออกแบบสิ่งตกแต่งและจัดไฟส่องสว่างในการจัดแสดง

การเลือกและติดตั้งไฟ

ปกติผู้ออกแบบจะกำหนดแสงไฟว่า ควรจะมีกี่ตำแหน่ง และควรจะเน้นที่จุดใด สีของไฟที่ใช้ จะมีผลต่อการเน้นความน่าสนใจ โดยจะกำหนดคร่าวๆ เพื่อวิศวกรจะได้ดำเนินการติดตั้งและคำนวณต่อไป

ไฟส่วนใหญ่ที่ใช้ในพิพิธภัณฑ์อาจจำแนกได้ 3 ประเภท คือ

1. ไฟส่องบริเวณ
2. ไฟแสงสี เพื่อใช้เน้นฉากหลัง
3. ไฟชี้นำสิ่งแสดง

ประเภทของงานตกแต่งในพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน

ในการจัดทำพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านให้สวยงามและมีคุณค่า เป็นแหล่งเรียนรู้ในชุมชน มีสิ่งที่จะต้องดำเนินการใน 3 ส่วน คือ

1. วัสดุกราฟิก หมายถึง สิ่งที่มีลักษณะ 2 มิติ โดยใช้วัสดุที่สามารถทำได้และมีความเหมาะสมกับการใช้งานประเภท กระดาษ แผ่นจักสาน แผ่นไม้อัด แผ่นกระดาษอัด แผ่นโฟม แผ่นไวนิล และอื่นๆ มาใช้ร่วมกับงานกราฟิก ซึ่งได้แก่ ตัวอักษร รูปภาพ ภาพวาด แผนที่ และอื่นๆ เกิดเป็นผลงานที่น่าสนใจ สื่อความหมายได้

2. วัสดุสามมิติ หมายถึง วัสดุที่มีขนาดกว้าง ยาว สูง หรือ ลึก มีรูปทรงเฉพาะได้แก่ ของจริงของตัวอย่าง หรือ ของจำลอง

3. วัสดุประกอบ หมายถึง วัสดุที่ใช้ประกอบให้เกิดความสมบูรณ์ในการจัดแสดง เช่น แผ่นป้ายบอกทาง แผ่นป้ายกระดาษ แผ่นป้ายนิเทศ และอื่นๆ

ซึ่งวัสดุสิ่งของเหล่านี้ถือว่า มีความสำคัญต่อการจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1 วัสดุกราฟิก

งานกราฟิก เป็นงานที่สามารถนำไปใช้ในงานชนิดต่างๆ ได้ หากผู้ใช้มีประสบการณ์และมีทักษะสูง จะสามารถนำเสนอผลงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ กล่าวคือ งานกราฟิกที่มีคุณภาพจะเป็นสื่อที่ดีในการสื่อสารไปยังผู้รับให้สามารถเข้าใจเนื้อหาของสารที่ต้องการส่งได้ง่ายขึ้น สะดวกและประหยัดเวลา ในการจัดทำพิพิธภัณฑ์ให้มีคุณค่า หากผู้จัดมีความรู้และมีทักษะในงานกราฟิก ก็จะช่วยให้ผลงานมีคุณค่ามากขึ้น

ประเภทของวัสดุกราฟิก

การจัดแบ่งประเภทวัสดุกราฟิก มีนักวิชาการหลายท่านได้แบ่งไว้คล้ายคลึงกัน คือ จัดแบ่งไว้ 6 ประเภท ดังนี้

1) แผนภูมิ (Charts) หมายถึง การรวมเอาภาพถ่าย ภายลายเส้น ตัวเลข ตัวอักษรที่มีความสัมพันธ์กันมาจัดองค์ประกอบเป็นเนื้อหาเดียวกันให้เห็นภาพรวมในแผ่นเดียวกัน โดยหน้าที่แล้ว แผนภูมิจะทำหน้าที่สื่อความหมายให้ผู้ชมได้เข้าใจเรื่องราวได้เร็วและมีประสิทธิภาพมากที่สุด

ประเภทของแผนภูมิ มีดังนี้ คือ

แผนภูมิแบบตาราง และหัวข้อ (Tubular and Outline Charts) แผนภูมิแบบตาราง จะแบ่งพื้นที่ออกเป็นคอลัมน์ ส่วนที่ใส่ข้อมูลไว้จะเป็นข้อความสั้นๆ หรือตัวเลข ส่วนแผนภูมิหัวข้อ จะใช้กับข้อมูลที่กำหนดกระบวนการ หรือเนื้อหาที่สรุปเป็นหัวข้อย่อย ๆ

แผนภูมิแบบไหล แบบองค์การ และแบบกระบวนการ (Flow Organization and Process Charts) เป็นแผนภูมิที่เหมาะสมกับเนื้อหาที่แสดงขั้นตอนหรือลำดับในการปฏิบัติงาน กระบวนการปฏิบัติงานของ กระบวนการจัดกิจกรรม กระบวนการผลิต การแบ่งสายงานในกลุ่มอาชีพ เป็นต้น

แผนภูมิแบบต้นไม้ และลำธาร (Tree and Stream Charts) เป็นแผนภูมิที่นำเสนอเรื่องราวที่เป็นภาพรวมหรือความคิดรวบยอด หรือต้นกำเนิดที่สามารถแยกย่อยออกไปหรือแตกสาขาออกไปเหมือนต้นไม้ที่เจริญจากลำต้นเป็นกิ่งก้านต่างๆ ส่วนแบบลำธาร เป็นการแสดงเนื้อหาที่ให้เห็นส่วนย่อยหลายสาขาที่แยกมาจากต้นลำธารเดียวกัน บางครั้ง เรียกว่า แผนที่ความคิด (Mind Map)

แผนภูมิแบบวิวัฒนาการ (Evolution Charts) เป็นการนำเสนอเรื่องราวในอดีตต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งแสดงได้ทั้งภาพและตัวอักษร โดยเน้นส่วนที่มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมตามลำดับ แต่ไม่วนกลับไปเริ่มจุดเริ่มใหม่ เช่น วิวัฒนาการของมนุษย์ วิวัฒนาการการแต่งกาย วิวัฒนาการการทอผ้า วิวัฒนาการการจักสาน เป็นต้น แผนภูมิที่มีลักษณะคล้ายกับแผนภูมิแบบวิวัฒนาการ คือแผนภูมิแบบต่อเนื่อง (Flow Charts) แต่แตกต่างกันในลักษณะที่แผนภูมิแบบต่อเนื่อง จะแสดงสาระที่มีความต่อเนื่องกันเป็นทอดๆ ตามลำดับ แล้ววนไปเป็นวัฏจักร ซึ่งแผนภูมิแบบนี้อาจใช้ภาพแทนอักษรได้ เช่น วงจรชีวิตของผีเสื้อ วัฏจักรของฝน วงจรของการประกอบอาชีพ วงจรงานบุญประเพณีที่จัดในแต่ละปี เป็นต้น

2) แผนสถิติ (Graphs) หมายถึง ทศนวัสดุที่ใช้แสดงข้อมูลที่เป็นตัวเลข หรือตารางเปรียบเทียบต่างๆ ที่แสดงถึงแนวโน้ม ความสัมพันธ์ หรือความแตกต่างของข้อมูล ซึ่งมีแกนตั้งแสดงปริมาณ จำนวน และแกนนอน แสดงประเภทของข้อมูล เวลา ที่ทำให้ข้อมูลเปลี่ยนไป การใช้แผนสถิติมีปัจจัยสำคัญในการนำเสนอคือ ต้องอ่านง่าย และสื่อความหมายได้เร็ว

ประเภทของแผนสถิติ มีดังนี้ คือ

แผนสถิติแบบเส้น (Line Graphs) เป็นการแปลความจากเนื้อหาให้เป็นรูปธรรมที่รับรู้ได้ง่าย แผนสถิติแบบนี้จะใช้เพื่อเปรียบเทียบข้อมูลให้เห็นความแตกต่าง ความสัมพันธ์กันระหว่างข้อมูล 2 ชุด หรือมากกว่านั้น แผนสถิตินิยมใช้แสดงถึงพัฒนาการของสิ่งต่างๆ โดยใช้แกนแนวตั้งเป็นตัวบอกปริมาณ หรือจำนวนและแกนนอน แสดงเวลา หรือประเภทของข้อมูล เส้นกราฟจะเกิดจากการกำหนดจุดของข้อมูล แต่ละจุด แล้วโยงจุดเหล่านั้นเพื่อให้เห็นพัฒนาการหรือการเปลี่ยนแปลงของข้อมูล

แผนสถิติแบบแท่ง (Bar Graphs) เป็นแผนสถิติที่ทำงานและอ่านง่าย วิธีทำแผนสถิติแบบแท่ง จะใช้แกนแนวตั้งกับแกนแนวนอน โดยมีการกำหนดอัตราส่วนที่เท่ากันเป็นร้อยละหรือจำนวนเต็มก็ได้ ขนาดความยาวของแท่งแสดงปริมาณของข้อมูลที่แตกต่างกัน ขนาดความกว้างจะเท่ากันหมด แผนสถิติแบบแท่งนี้ใช้สำหรับการเปรียบเทียบข้อมูลที่มีไม่มากนัก

แผนสถิติแบบวงกลม (Circle or Pie Graphs) แผนสถิติแบบนี้ใช้แสดงค่าจำนวนเต็มที่ถูกแบ่งออกเป็นส่วนๆ โดยกำหนดให้พื้นที่วงกลมทั้งหมดแทนจำนวนข้อมูลทั้งหมด ซึ่งจะเท่ากับ 100 ส่วน หรือร้อยละ 100 เมื่อจะทำการวงกลมก็ทำโดยเทียบอัตราส่วนร้อยละของข้อมูลแต่ละส่วน

แผนสถิติแบบรูปภาพ (Pictorial Graphs) เป็นแผนสถิติที่น่าสนใจดูง่าย โดยกำหนดเป็นภาพง่ายๆ แทนข้อมูล การกำหนดค่าของภาพแต่ละภาพควรกำหนดให้สูงและเป็นจำนวนที่ลงตัว เช่น 1,000 10,000 หรือ 100,000 เป็นต้น แผนสถิติแบบนี้ดัดแปลงมาจากแผนสถิติแบบแท่งตามแนวนอน ภาพที่แสดงข้อมูลอาจเป็นภาพลายเส้นง่าย ๆ เช่น รูปคน รูปสัตว์ นก พืชผัก ผลไม้ หรือเป็นภาพของสิ่งที่ต้องการจะแสดงสถิติก็ได้

3) แผนภาพ (Diagrams)

แผนภาพเป็นการจัดแสดงข้อมูลด้วยภาพถ่ายและภาพลายเส้น จะเป็นส่วนช่วยทำความเข้าใจ โครงสร้างที่สำคัญของสิ่งที่เราจะอธิบายให้เข้าใจชัดเจนและง่ายขึ้น การใช้แผนภาพถ้าใช้คู่กับของจริงยิ่งจะทำให้เข้าใจได้ง่ายขึ้นอีก เช่น การอธิบายส่วนประกอบของกีฬากอล์ฟ เราอาจใช้ภาพถ่ายของกีฬากอล์ฟหรือรูปแบบต่างๆ ที่แตกต่างกัน และมีใช้ในชุมชนจริงๆ ไม่ว่าจะเป็นการใช้ในอดีตหรือปัจจุบัน พร้อมกับแสดงของจริงเปรียบเทียบให้เห็นสามารถจับต้องได้ โดยในแผนภาพอาจอธิบายกระบวนการทำงานของกีฬากอล์ฟขั้นตอนในการทอดด้วยก็จะทำให้เนื้อหาการนำเสนอมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

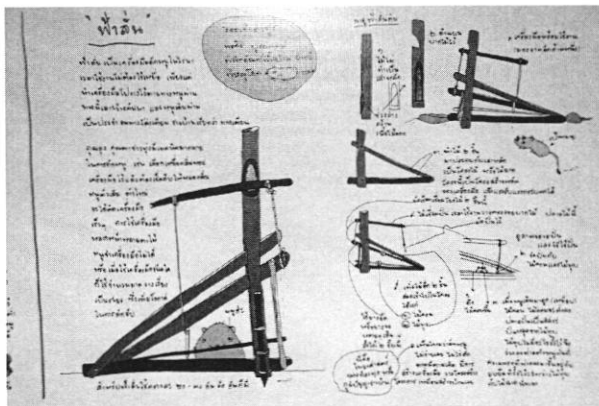

4) ภาพโฆษณา (Posters)

ภาพโฆษณา หรือโปสเตอร์ เป็นวัสดุกราฟิกอย่างหนึ่งที่มีการออกแบบอย่างมีศิลปะในการเสนอความคิดเพียงอย่างเดียว ดูง่ายไม่สับสน เด่น สะดุดตา และดึงดูดความสนใจผู้ที่พบเห็น หรือผ่านไปมาให้เข้าใจความหมายทันที

5) ภาพลายเส้นและการ์ตูน (Cartoon & Comics)

การวาดภาพประกอบเป็นงานกราฟิกที่ประดิษฐ์ขึ้น เพื่อเปลี่ยนความรู้สึกที่จำเจ และสร้างบรรยากาศให้สดชื่น แจ่มใส เพราะเป็นภาพที่ดูได้ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ บางครั้งแม้ว่าเราจะมีภาพถ่ายอยู่แล้ว แต่ภาพวาดต่างๆ จะเป็นส่วนเสริมที่สำคัญ เพราะสิ่งที่วาดเป็นสิ่งที่สามารถสะท้อนจินตนาการได้ในทุกรายละเอียดที่เราต้องการจะสื่อความหมาย ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า ภาพวาดทั้งที่เป็นภาพลายเส้นหรือที่เป็นการ์ตูน มีประโยชน์ทั้งในแง่สะท้อนให้เห็นชัดเจนในรายละเอียดและ มีประโยชน์ในแง่ของการแสดงให้เห็นสิ่งที่ไม่สามารถกลับไปถ่ายภาพได้อีก และที่สำคัญหากวาดได้งดงามน่าสนใจก็จะเป็นงานศิลปะที่มีคุณค่าในพิพิธภัณฑ์

การใช้ภาพลายเส้นแสดงการใช้งาน และใช้ภาพการ์ตูน ประกอบคำอธิบาย
ของพิพิธภัณฑ์ จ้าหวี จังหวัดพิษณุโลก

ภาพถ่ายเส้นที่มีลักษณะเป็นภาพการ์ตูน ซึ่งคงต้องทำความเข้าใจก่อนว่า คำว่า การ์ตูนนั้น หมายถึง ลักษณะภาพที่ผิดเพี้ยนไปจากธรรมชาติที่เป็นจริงของสิ่งนั้นๆ มากบ้างน้อยบ้าง เพื่อให้ดูแล้ว สนุกสนาน ภาพการ์ตูนส่วนใหญ่จึงเป็นภาพที่เขียนง่ายๆ ภาพที่ใช้งานกราฟิกส่วนมากจะเป็นการ์ตูนคอมิค (Comics) การ์ตูนที่เขียนเป็นเรื่องราวต่อเนื่องกันไปเป็นตอนๆ ที่ให้ผลด้านความบันเทิงหรือให้ข้อมูลแก่ ผู้อ่าน ส่วนการ์ตูนที่ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Cartoon เป็นภาพที่เขียนล้อเลียนลักษณะของบุคคล เหตุการณ์ ความคิด สถานที่ เพื่อให้บังเกิดผลต่อความคิดของสาธารณชน

การใช้ภาพถ่ายเส้นแสดงวิธีการใช้งาน

ปัจจุบันภาพการ์ตูนเป็นที่นิยมใช้กันมากในการสื่อความหมาย เพราะการ์ตูนเป็นสื่อที่เหมาะสม สำหรับถ่ายทอดความคิด ทั้งในด้านการเมือง การศึกษา สาธารณสุข การสื่อสาร การประชาสัมพันธ์ การจัด นิทรรศการเพื่อการประชาสัมพันธ์ การแสดงวิถีชีวิตชุมชน การแสดงกิจกรรมต่างๆ ของชาวบ้านเป็นต้น

6) แผนที่ (Maps)

แผนที่ เป็นทัศนวัสดุที่เป็นสัญลักษณ์แทนพื้นที่ของผิวโลกซึ่งนำมาทำให้เป็นแผ่นราบเพื่อ สะดวกในการใช้ ในแผนที่จะแสดงตำแหน่งของประเทศ พลเมือง เศรษฐกิจ สังคม และทรัพยากร เป็นต้น การผลิตงานกราฟิกประเภทแผนที่ต้องอาศัยพื้นฐานคณิตศาสตร์ ความรู้เรื่องสัญลักษณ์ เส้น สี รูปทรง และข้อมูลต่างๆ อย่างมีกฎเกณฑ์

วัสดุกราฟิก 6 ประเภทที่กล่าวมาแล้ว ผู้พิพิธภัณฑ์ต้องพิจารณาเลือกใช้ให้ถูกต้อง เหมาะกับ ลักษณะของงานและเนื้อหาที่ต้องการสื่อสาร การเลือกผลิตงานกราฟิกเป็นสื่อในพิพิธภัณฑ์ให้ประสบ ผลสำเร็จต้องยึดหลักว่า จะรวบรวมข้อมูลอย่างไรให้ผู้รับสารรับรู้ได้เร็วที่สุด ผู้มีความสามารถในการ ออกแบบกราฟิก นอกจากฝีมือดีแล้ว ต้องมีความคิดสร้างสรรค์ดีด้วย อีกทั้งยังต้องมีความเข้าใจ กระบวนการผลิตวัสดุกราฟิก สิ่งที่ต้องคำนึงถึง คือ ตัวอักษร สี การใช้ภาพประกอบ และ การจัด องค์ประกอบ จึงจะครบถ้วนกระบวนการ

2. วัสดุสามมิติ

วัสดุสามมิติ เป็นวัสดุที่มีความกว้าง ความยาว ความหนาหรือความลึก จึงเรียกว่า วัสดุมีทรง รูปภาพไม่จัดว่าเป็นวัสดุสามมิติ เพราะมีแต่ความกว้างกับความยาวเท่านั้น

ประเภทของวัสดุสามมิติ

วัสดุสามมิติสำหรับงานตกแต่งในพิพิธภัณฑ์ อาจแบ่งออกเป็น 3 ชนิด คือ ของจริง ของ ตัวอย่าง หุ่นจำลอง แต่ละชนิดมีรายละเอียดดังนี้

1) ของจริง (Real Objects) หมายถึง วัสดุจริง ยังไม่ได้ถูกแปรสภาพ ยังมีความสมบูรณ์ ตามลักษณะของวัสดุ ของจริงจำแนกออกเป็น 2 ประเภท คือ

(1) ของจริงแท้ (Unmodified Real Thing) หมายถึง ของจริงที่ยังรักษาสภาพลักษณะ เดิมทุกประการ เช่น ต้นไม้ โต๊ะไม้ แผ่นไม้ลายน้ำเก่าๆ หิน หรือไม้ที่กลายเป็นหิน เป็นต้น

ตัวอย่างของจริง ประเภทหินลาวาจากภูเขาไฟ และไม้ที่กลายเป็นหิน

(2) ของจริงแปรสภาพ (Modified Real) หมายถึง ของจริงที่ถูกแปรสภาพจากลักษณะเดิมของวัตถุ ซึ่งอาจตัดหรือเลือกเฉพาะส่วนที่สำคัญมาแล้ว ทาสีแสดงส่วนต่างๆ ให้เห็นเด่นชัด เช่น หัวกะโหลกเขาสัตว์ โครงกระดูกบางส่วน เป็นต้น

ตัวอย่าง ไม้แกะสลักรูปนาคที่ได้จากศาสนาคารที่ชำรุด

2) **ของตัวอย่าง (Specimen or Samples)** หมายถึง ของจริงที่ถูกเปลี่ยนสภาพไปจากลักษณะเดิม โดยการนำของจริงมาทำให้อยู่ในสภาพที่เหมาะสมในการใช้งาน ด้วยวิธีตัดหรือเลือกส่วนสำคัญมาบางส่วน เช่น ตัวอย่างผ้า สัตว์สตัฟฟ์ สัตว์ดอง บางส่วนของพืช เป็นต้น

การพิจารณาว่าสิ่งใดเป็นของจริงหรือของตัวอย่าง บางครั้งชี้เฉพาะได้ยาก เพราะของบางชนิดอาจจะเป็นได้ทั้งของจริงและของตัวอย่าง ขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายในการนำไปใช้ แต่อย่างไรก็ตาม ให้ยึดหลักกว้างๆ ว่า ถ้าของจริงที่นำมาใช้นั้นยังมีสภาพที่สมบูรณ์ตามลักษณะที่แท้จริง จัดว่าเป็นของจริง แต่ถ้าของจริงนั้นมีการเปลี่ยนสภาพไปจากลักษณะที่แท้จริงและใช้ประโยชน์ตามสภาพเดิมของมันได้ไม่สมบูรณ์ สิ่งนั้นจัดว่าเป็นของตัวอย่าง

3) **หุ่นจำลอง (Models)** เป็นตัวแทนวัสดุสามมิติของของจริง การทำจำเป็นต้องทำหุ่นจำลองขึ้นมาก็ด้วยเหตุที่ว่า ของจริงบางอย่างไม่สามารถนำมาจัดแสดง หรือนำมาใช้สอยได้โดยตรงดังเหตุผลต่อไปนี้

- (1) ของจริงมีขนาดใหญ่ หรือเล็กเกินไป เช่น มด แมลง จระเข้
- (2) มีกระบวนการยุ่งยากซับซ้อนในการอธิบายให้เข้าใจ เช่น การสร้างบ้านแบบโบราณ
- (3) บางอย่างไม่สามารถใช้ของจริงได้ เช่น สัตว์ป่าหิมพานต์ พญานาค ครุฑ
- (4) ของจริงบางอย่างหายาก ราคาแพงเกินไป ไม่สามารถซื้อหาเพื่อการจัดแสดงได้ เช่น

ทับหลัง เทวรูป

ประเภทของหุ่นจำลอง การแบ่งประเภทจึงขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ในการใช้ว่าต้องการจะสื่อความหมายให้เห็นอะไร สามารถจำแนกประเภทได้ดังนี้

หุ่นทรงภายนอก (Solid Models) หุ่นแบบนี้ต้องการแสดงรูปร่างหรือทรวดทรงภายนอกเท่านั้น เพื่อให้ได้รับความเข้าใจโดยทั่วไป รายละเอียดต่างๆ ไม่จำเป็นก็ตัดทิ้งไป หุ่นจำลองแบบนี้เน้นในเรื่องน้ำหนัก ขนาด สี หรือพื้นผิว ลวดลาย มาตราส่วนอาจจะใช้ผิดไปจากของจริงได้ กล่าวคือ อาจเล็กหรือใหญ่กว่าของจริง

หุ่นเท่าของจริง (Exact Models) มีขนาด รูปร่าง รายละเอียดทุกอย่างเท่าของจริงทุกประการ หุ่นพวกนี้ใช้แทนของจริงที่หาได้ยาก หรือราคาแพง หรือเสียหายแตกหักง่าย แต่มีความจำเป็นจะต้องใช้ เช่น หุ่นจำลอง สมองของมนุษย์

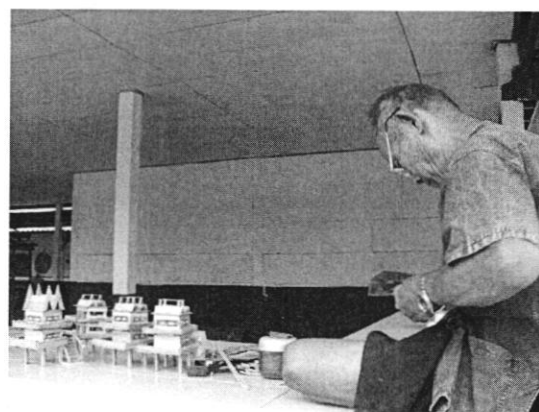
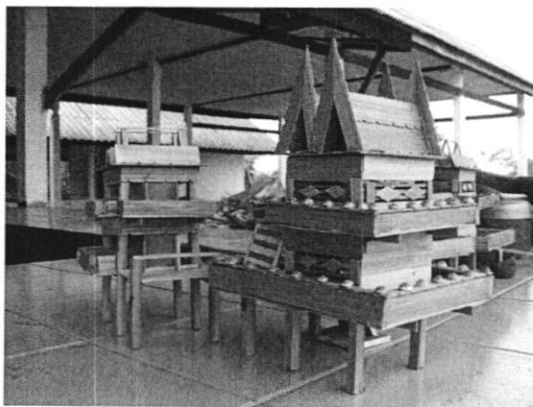
หุ่นจำลองแบบขยายหรือย่อ (Enlarged or Reduced Models) เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า หุ่นจำลองแบบมาตราส่วน เพราะสามารถย่อหรือขยายให้เล็กหรือใหญ่ เป็นสัดส่วนกับของจริงทุกส่วน หุ่นจำลองแบบนี้สร้างความเข้าใจในรายละเอียดได้ดี ตลอดจนสร้างแนวคิดที่สัมพันธ์กับของจริงได้

หุ่นจำลองแบบผ่าซีก (Cut - Away Models) เป็นหุ่นจำลองที่แสดงให้เห็นลักษณะภายใน โดยตัดพื้นผิวบางส่วนออกให้เห็นว่าส่วนต่างๆ ประกอบกันอย่างไร จึงเกิดเป็นสิ่งนั้นๆ เช่น หุ่นจำลองตัดให้เห็นระบบการทำงานของกลองเสียงของคน หุ่นจำลองตัดให้เห็นลักษณะภายในของดอกไม้

หุ่นจำลองแบบแยกส่วน (Build up Models) เป็นหุ่นจำลองแสดงให้เห็นส่วนใดส่วนหนึ่งหรือทั้งหมดของสิ่งนั้นว่าภายในมีส่วนประกอบย่อยๆ ที่สามารถถอดออกเป็นส่วนๆ และประกอบให้เข้ากันได้ หุ่นจำลองแบบนี้จะช่วยให้เข้าใจหน้าที่และความสัมพันธ์ของส่วนต่างๆ เช่น หุ่นจำลองของ ยุงข้าว หรือ เล้าข้าวแบบโบราณ

หุ่นจำลองแบบเคลื่อนไหวทำงานได้ (Working Models) เป็นหุ่นจำลองแสดงให้เห็นส่วนที่เคลื่อนไหวทำงานของวัตถุหรือกลไก หุ่นจำลองประเภทนี้เป็นประโยชน์ในการสาธิตการทำงานหรือหน้าที่ของสิ่งของนั้นๆ เช่น หุ่นจำลองการทำงานของเครื่องมือตำข้าวพลังน้ำของชนเผ่าใน สปป.ลาว

หุ่นจำลองเลียนของจริง (Make up Models) เป็นหุ่นจำลองที่แสดงความเป็นจริงของสิ่งหนึ่ง ซึ่งจัดวางหรือประกอบส่วนต่างๆ ของของจริงเสียใหม่ให้ผิดไปจากที่เป็นอยู่เดิม หุ่นจำลองประเภทนี้ส่วนมากใช้เป็นประโยชน์ในการแสดงกระบวนการ และความสัมพันธ์ขององค์ประกอบที่ต้องมีความเกี่ยวข้องกัน

การผลิตบ้านจำลองเลียนแบบของจริง

3) วัสดุประกอบ

วัสดุประกอบ เป็นสิ่งที่ใช้ตั้งแสดงหรือแขวน ใช้รองรับภาพ ข้อความ หรือสัญลักษณ์ต่างๆ วัสดุประเภทนี้มีหลายชนิดได้แก่ กระดานชอล์ก ป้ายผ้าลาลี กระเปาะผนัง เสาแขวนสิ่งของ ตะขอ ป้ายนิเทศ หรือป้ายแสดงการทำงาน เป็นต้น แต่สำหรับงานออกแบบพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านนั้น จะกล่าวถึงเฉพาะส่วนที่สำคัญ เช่น ป้ายนิเทศ ซึ่งเป็นวัสดุประกอบสำคัญโดยทั่วไปที่ขาดไม่ได้

1) ป้ายนิเทศ

ป้ายนิเทศ เป็นอุปกรณ์การจัดการแสดงเนื้อหาด้วยภาพ วัสดุ ตัวอักษร เพื่อให้ความรู้ใหม่ ๆ ข้อมูลใหม่แก่ผู้ชม และกระตุ้นให้ผู้ชมเกิดความสนใจที่จะศึกษารายละเอียดเพิ่มเติมต่อไป

ป้ายนิเทศต่างกับป้ายประกาศทั่วไป ตรงที่ป้ายประกาศมีแต่ข้อความเรื่องราวเป็นส่วนใหญ่ แต่ป้ายนิเทศโดยทั่วไปประกอบด้วย ภาพ วัสดุ หรือสิ่งที่ต้องการแสดงให้เห็น อาจมีข้อความเพียงหัวเรื่อง และคำบรรยายสั้นๆ เท่านั้น มีวัตถุประสงค์เพื่อแสดงผลงาน สรุปกิจกรรมต่างๆ นำเสนอเรื่องราวเพื่อการประชาสัมพันธ์พิพิธภัณฑ์ ตลอดจนการให้ข้อมูลข่าวสารประกอบภาพและคำบรรยาย

ป้ายนิเทศเป็นแผ่นป้ายที่ใช้ประโยชน์ในการแสดงภาพและข้อความ ให้ผู้ชมมองเห็นภาพรวมของสิ่งที่นำเสนอเกิดความประทับใจ ชื่นชมเข้าใจในสิ่งที่นำเสนอได้รวดเร็วและเกิดการจดจำ การจะจัดป้ายนิเทศได้สวยงามน่าสนใจ บรรลุตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้ ผู้จัดทำควรมีความรู้พื้นฐานต่างๆ ที่จะเป็นประโยชน์ในการจัดทำแผ่นป้าย ดังนี้

องค์ประกอบศิลป์ในการจัดทำป้ายนิเทศ เป็นเรื่องที่สำคัญในการจัดป้ายนิเทศ ผู้จัดการศึกษาจนเกิดความเข้าใจ สามารถนำไปประยุกต์ในการจัดป้ายนิเทศได้ องค์ประกอบศิลปะขั้นพื้นฐานมีดังนี้

จุด เป็นองค์ประกอบพื้นฐานที่ทำให้เกิดเส้น รูปร่าง หรือภาพได้ การนำจุดมาเรียงกันเป็นแถวจะเกิดเส้น หรือการนำจุดจำนวนมากมาจัดในตำแหน่งที่เป็นรูปร่างหรือรูปทรง จะเกิดเป็นภาพขึ้น จุดก่อให้เกิดความรู้สึกต่างๆ แก่ผู้ดูได้ เช่น การนำจุดมาวางรวมกันเป็นกลุ่ม จะสร้างความรู้สึกลงในด้านเอกภาพ หรือทิศทางได้

เส้น เป็นองค์ประกอบที่ทำให้เกิดรูปร่าง รูปทรง และพื้นผิวต่างๆ นอกจากนี้เส้นยังทำให้ผู้ดูเกิดความรู้สึกได้ดี เช่น

● เส้นตั้ง เป็นเส้นที่มีทิศทางในแนวตั้งฉาก ให้ความรู้สึกที่มั่นคง แข็งแรง สูง สง่า คงที่
ชื่อตรง ฯลฯ

● เส้นระนาบ มีทิศทางในแนวนอน ให้ความรู้สึกราบเรียบ กว้าง สงบ เยือกเย็น
● เส้นเฉียง เป็นเส้นที่มีทิศทางในแนวเฉียง จึงทำให้เกิดความรู้สึกไม่มั่นคง ไม่สมดุล
กำลังจะล้ม มีอุปสรรค ในสัญลักษณ์เป็นเครื่องหมายแสดงการห้าม

● เส้นหักแหลม เป็นเส้นที่แสดงถึงความเปลี่ยนแปลง ทำให้เกิดความรู้สึกตื่นเต้น
รุนแรง มีพลัง แหลมคม ปราดเปรียว และการเคลื่อนไหวอย่างรวดเร็ว

● เส้นโค้ง เป็นเส้นที่ได้ชื่อว่า “เส้นแห่งความงาม” ดูแล้วให้ความรู้สึกอ่อนโยน
ละมุนละไม ยอมตาม เคารั้วรอย

● เส้นหักโค้ง ให้ความรู้สึกที่เคลื่อนไหว นิ่มนวล มีลีลา และจังหวะที่น่าชม

● เส้นขยุกขยิก เป็นเส้นที่ทำให้เกิดความรู้สึก ลับสน วุ่นวาย ไม่เป็นระเบียบ แต่
น่าสนใจ เส้นทำให้เกิดทิศทางในการออกแบบ เช่น ทิศทางในแนวตั้ง แนวเฉียง แนวนอน แนวโค้ง ทิศทาง
ทำให้เกิดพลัง และการเคลื่อนไหว จึงมีความสำคัญด้านการสื่อความหมายในการออกแบบ

รูปร่างและรูปทรง มีวิวัฒนาการมาจากเส้น รูปร่างและรูปทรงจะมีความสัมพันธ์กันมาก มี
ทั้งลักษณะเหมือนจริง รูปดัดแปลง และรูปอิสระ แต่มีมิติที่แตกต่างกันดังนี้

● รูปร่าง มีลักษณะ 2 มิติ คือ มีความกว้าง กับสูง

● รูปทรง มีลักษณะ 3 มิติ คือ มีความกว้าง สูง และลึก

พื้นผิว หมายถึง ลักษณะภายนอกของสิ่งต่างๆ ทั้งที่มีในธรรมชาติ และที่มนุษย์สร้างขึ้น
สามารถรับรู้ได้ด้วยตา หรือการสัมผัส พื้นผิวมีทั้งลักษณะขรุขระ หยาบ เรียบเป็นมัน การนำพื้นผิวมาใช้ในการ
การออกแบบจะทำให้ผู้ดูเกิดความสนใจยิ่งขึ้น

สี เป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการออกแบบ เป็นสิ่งที่ช่วยให้ผลงานน่าดู ดึงดูดความสนใจ
สีมีอิทธิพลต่อความรู้สึกของผู้ดูอย่างยิ่ง การใช้สีในการออกแบบป้ายนิเทศควรคำนึงถึงการใช้สีดังนี้

● สีวรรณะเย็น ได้แก่ สีม่วงน้ำเงิน สีน้ำเงิน สีเขียว สีเขียวน้ำเงิน สีเขียวเหลือง สีใน
วรรณะเย็นจะทำให้ผู้ดูเกิดความรู้สึก สดชื่น สงบ สบายตา

● สีวรรณะร้อน ได้แก่ สีม่วงแดง สีแดง สีส้มแดง สีส้ม สีส้มเหลือง สีในวรรณะร้อน จะให้ความรู้สึก ร้อนแรง รุนแรง กระตุ้นให้ผู้ดูแลเกิดความสนใจอยากรู้

● สีม่วงและสีเหลืองนอกจากจะเป็นสีตัดกันหรือตรงข้ามกันแล้วยังเป็นสีที่กลมกลืน ได้กับสีทั้งวรรณะร้อนและวรรณะเย็น

● สีน้ำหนักร้อนทุกสีจะตัดกับสีเข้ม หรือสีดำ

● สีเข้มเมื่ออยู่บนพื้นอ่อนจะดูเข้มมากกว่าอยู่บนพื้นเข้ม

● สีอ่อนเมื่ออยู่บนพื้นเข้มจะดูอ่อนกว่าอยู่บนพื้นอ่อน

● สีอ่อนเมื่ออยู่บนพื้นอ่อน ถ้าตัดด้วยสีดำหรือสีคู่ตรงข้ามจะรุนแรงมากขึ้น

● การใช้สีตัดกัน หรือสีคู่ตรงข้ามกันจะทำให้ภาพสะดุดตาขึ้น แล้วต้องใช้สีหนึ่งให้มี

ปริมาณมากกว่าสีหนึ่ง ประมาณ 80:20

● การใช้สีกลมกลืนจะทำให้ภาพกลมกลืนกัน แต่ในการจัดป้ายนิเทศอาจทำให้ไม่ดึงดูดความสนใจ ควรใช้สีตัดกันร่วมด้วยเล็กน้อย

● การจะเลือกใช้สีกลมกลืนกัน สีตัดกัน หรือสีสคู่ร้อน สกู่เย็น ควรพิจารณาเรื่องที่จัด เช่น ถ้าเป็นเรื่องเกี่ยวกับการกระตุ้นให้ผู้ดูเกิดความรูสึกต่อต้านควรใช้สีประเภทสีร้อน เป็นต้น

หลักการจัดภาพ ในการจัดป้ายนิเทศ ผู้จัดนอกจากทำความเข้าใจในเรื่ององค์ประกอบศิลป์แล้วยังต้องศึกษาหลักการจัดภาพ เพื่อเป็นประโยชน์ในการวางตำแหน่งของภาพตัวอักษร และส่วนตกแต่งอื่นๆ หลักการจัดภาพเบื้องต้นมี ดังนี้

ภาพหลักและภาพรอง ภาพหลักจะเป็นจุดเด่นของเรื่องที่จัดและครอบงำลักษณะส่วนอื่นขององค์ประกอบทั้งหมด แต่ส่วนอื่นๆ ที่เป็นส่วนรอง แม้จะอาศัยตัวหลักก็จริง แต่ก็มีความสำคัญในการประสานกันทำให้ภาพสมบูรณ์

เอกภาพ หมายถึง ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ไม่แตกแยกออกจากกัน เป็นการรวมตัว ไม่กระจัดกระจายจนแยกเป็นส่วนๆ ได้ การสร้างองค์ประกอบของภาพให้มีลักษณะเอกภาพ อาจสร้างได้โดยสิ่งเชื่อมโยง หรือนำองค์ประกอบอื่นๆ มาจัดให้มีลักษณะเป็นการรวมกลุ่ม

ความสมดุล เป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับเรื่องน้ำหนัก การออกแบบต้องอาศัยเรื่องความสมดุลช่วย เพื่อให้องค์ประกอบของการจัดหนักไปด้านใดด้านหนึ่ง ความสมดุลแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

- ความสมดุลที่มีลักษณะด้านซ้ายและด้านขวาเหมือนกัน น้ำหนักของภาพเท่ากัน การจัดภาพลักษณะนี้จะทำให้ผู้ชมเกิดความรู้สึกที่เป็นระเบียบ เรียบร้อย แต่บางครั้งอาจทำให้ดูไม่ดึงดูดความสนใจ ในการจัดป้ายนิเทศถ้าจัดวิธีนี้ควรใช้ส่วนตกแต่งอื่นๆ ช่วยดึงดูดความสนใจ

- ความสมดุลที่มีลักษณะด้านซ้ายและขวาไม่เหมือนกัน แต่จัดให้ดูแล้วมีน้ำหนักสองด้านเท่ากัน เป็นการจัดภาพด้วยการจัดน้ำหนัก ขนาดรูปร่าง รูปทรง ให้มีความแตกต่างกันแต่เฉลี่ยให้ทั้งสองด้านมีน้ำหนักส่วนรวมเท่าๆ กัน ดูแล้วไม่หนักไปด้านใดด้านหนึ่ง

การรวมหมู่เข้าสู่แกนหรือศูนย์กลาง ความสำคัญอยู่ที่ภาพหลักซึ่งเป็นรูปกลางหรือศูนย์กลาง และส่วนประกอบอื่นๆ จะรวมกันเข้าสู่ส่วนหลัก เช่น ใบไม้รวมหมู่ที่กิ่งก้านหรือกิ่งไม้รวมหมู่ที่ลำต้น

การแผ่พุ่งออกไปโดยรอบตัว การจัดภาพชนิดนี้มีประธานเป็นศูนย์กลาง องค์ประกอบอื่นๆ จะแผ่พุ่งออกจากตั้งประธานไปโดยรอบ เช่น รัศมีของดวงอาทิตย์ โครงของพัด เป็นต้น

ความกลมกลืน หมายถึง ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ไม่ขัดแย้งกันเรื่องความกลมกลืน มีความสำคัญในการจัดภาพมาก ทำให้ดูไม่ขัดตา การสร้างความกลมกลืนอาจสร้างด้วยเส้น รูปร่าง รูปทรง ขนาด สัดส่วน ความเข้ม พื้นผิว หรือสี ความกลมกลืนนี้จะเป็นการสร้างเอกภาพอีกด้วย

ความขัดแย้ง หมายถึง การไม่ประสานสัมพันธ์กัน เป็นสิ่งตรงกันข้ามกัน เช่น สีอ่อนกับสีเข้ม ความมืดกับสว่าง หรือสีในวรรณะอุ่นจะตรงข้ามกับสีวรรณะเย็น ความขัดแย้ง อาจขัดกันด้วยเส้น รูปร่าง รูปทรง ขนาด สัดส่วน ความเข้ม พื้นผิว หรือสี ความขัดแย้งยังคมมีประโยชน์ต่อการจัดภาพ ถ้าใช้ในสัดส่วนไม่มากจนเกินไปจะช่วยให้ภาพมีสิ่งที่น่าสนใจ

จังหวะ ในการจัดภาพจังหวะช่วยให้ภาพดูแล้วมีการเคลื่อนไหว มีลีลา มีความถี่ ห่าง เป็นขั้น และต่อเนื่องกัน เป็นสิ่งที่กระตุ้นให้ผู้ดูเกิดความสนใจ

ช่องว่างหรือช่องไฟ เป็นการจัดภาพที่ต้องคำนึงถึงอย่างมากในการจัดภาพควรเว้นช่องว่างที่แตกต่างกัน และไม่จัดภาพติดแน่นกันหมด การจัดภาพติดกันจะดูแออัด ภาพจะนิ่ง การเว้นช่องว่าง หรือช่องไฟจะทำให้องค์ประกอบของการจัดสวยงามน่าดูขึ้น

ความสัมพันธ์ของพื้นที่และภาพ ซึ่งมีสิ่งที่ควรรู้ ดังนี้

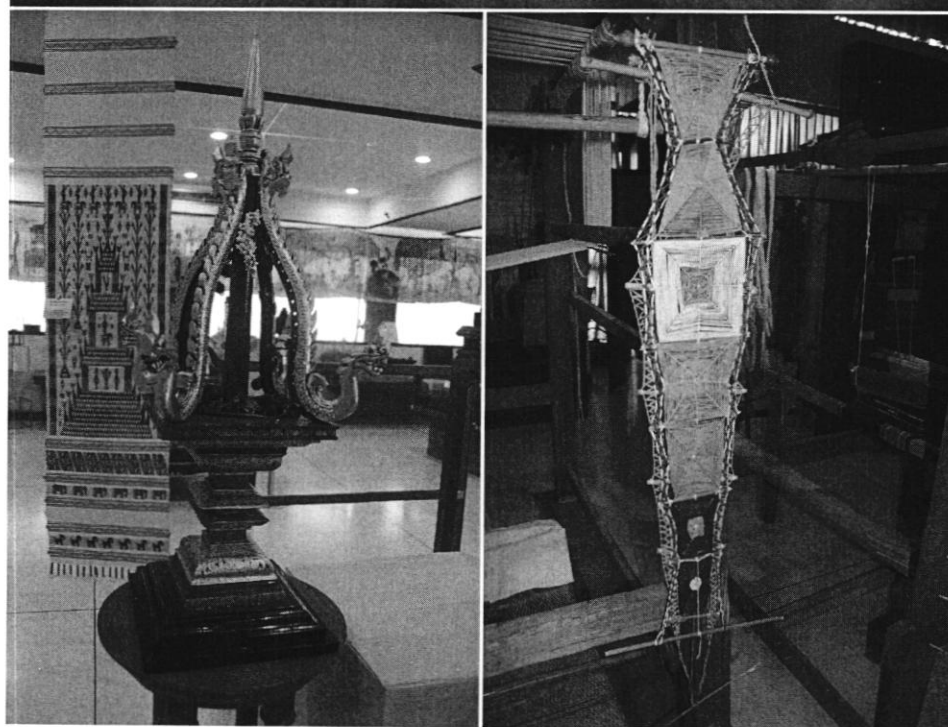
พื้นที่ ในการจัดป้ายนิเทศพื้นที่ หมายถึง แผ่นป้ายนิเทศ ซึ่งมีขนาดและรูปร่างต่างๆ กัน ตกแต่งพื้นด้วยการทาสี ปูพื้นด้วยกระดาษ ผ้าหรือวัสดุอื่นๆ อาจมีผิวเรียบ มัน หยาบ หรือขรุขระ แล้วแต่จะออกแบบหรือใช้ป้ายสำเร็จรูปที่มีอยู่แล้ว

ภาพ ภาพสำหรับงานจัดป้ายนิเทศ หมายถึง รูปภาพต่างๆ ที่นำมาจัดรวมทั้งข้อความและวัสดุตกแต่งต่างๆ การจัดวางตำแหน่งของภาพลงบนพื้นที่ ควรคำนึงถึงหลักองค์ประกอบศิลป์และหลักการจัดภาพ ผู้ออกแบบควรร่างภาพวางผังการจัดหลายๆ ภาพ แล้วเปรียบเทียบโดยใช้หลักการจัดภาพในการพิจารณาเลือกภาพ และปรับปรุงแก้ไข จนได้ผังการจัดที่สมบูรณ์ที่สุด

2) **กล่องสี่เหลี่ยมสำหรับวางของ** กล่องสี่เหลี่ยมขนาดต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นกล่องไม้ หรือกล่องกระดาษหนาๆ อย่างดี มีประโยชน์ในการจัดพิพิธภัณฑ์ อาจใช้กระดาษสีสวย ๆ หรือใช้ผ้าห่อหุ้ม หากเป็นกล่องไม้ควรทาสีตามต้องการ แล้วนำมาจัดวางในรูปแบบต่างๆ เพื่อแสดงผลงานที่เป็นวัสดุสามมิติ

3) **ผ้า ผ้าสีต่างๆ** เป็นองค์ประกอบสำคัญในการตกแต่งสถานที่ อาคารพิพิธภัณฑ์ บริเวณที่ติดตั้งป้าย ไปจนถึงบริเวณโดยรอบอาคารในแต่ละจุดอีกด้วย เช่น ใช้ปูพื้นก่อนวางวัสดุ จับจีบรอบโต๊ะวางวัสดุ ใช้ผูกตกแต่ง และจัดทำเป็นธง (ธง) เขว่นประดับตกแต่ง

4) **ต้นไม้ประดับและตกแต่ง** เป็นองค์ประกอบที่เพิ่มบรรยากาศให้ร่มรื่นสวยงาม มีชีวิตชีวาและเพิ่มสีสันให้กับบริเวณพิพิธภัณฑ์และบริเวณโดยรอบ ต้นไม้ประดับและตกแต่งนี้ นิยมใช้ทั้งไม้ดอกและไม้ใบ ควรเลือกไม้ประเภทที่ทนความร้อน และลักษณะใบไม่มีหนามแหลม ซึ่งอาจเป็นอันตรายแก่ผู้ชมพิพิธภัณฑ์ ในการนำไม้ดอกไม้ประดับมาตกแต่งนั้น ต้องดูแลและจัดวางให้เหมาะสม ไม้ บางชนิดต้องอยู่ในร่ม บางชนิดทนแดดทนความร้อนได้ นักออกแบบต้องคิดเสมอว่าจะบริหารจัดการดูแลรักษาอย่างไรในระยะยาวและหากต้องการลดภาระในการดูแลควรใช้ดอกไม้ประดิษฐ์แทน เพราะการดูแลรักษาง่าย

การจัดตกแต่งด้วยดอกไม้และผ้าในพิพิธภัณฑ์ผ้า มหาวิทยาลัยนเรศวร

การออกแบบและพัฒนา
พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน

บทที่ 4

การพัฒนาพิพิธภัณฑสถานบ้านสู่ความยั่งยืน

พิพิธภัณฑสถานบ้านในประเทศไทย

พิพิธภัณฑสถานบ้าน เป็นกระแสดความคิดแนวใหม่ในการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานของหลายประเทศ แม้ปัจจุบันจะมีพิพิธภัณฑสถานบ้านตามจังหวัดต่างๆ ของไทยหลายแห่ง แต่กระนั้นก็ยังถือว่า เป็นส่วนน้อยเมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนชุมชน และวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีอยู่จำนวนมากและหากมองในภาพรวม จะพบว่าประเทศไทยยังขาดแคลนแหล่งรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ให้ลูกหลานได้ศึกษาหาความรู้ เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตและการพัฒนาท้องถิ่นของตน พิพิธภัณฑสถานบ้านนอกจากจะเป็นสถานที่ที่ให้ความรู้แก่คนในท้องถิ่นแล้ว พิพิธภัณฑสถานบ้านยังเป็นกลไกที่ช่วยสนับสนุนการรวมตัวของคนในชุมชน เพื่อร่วมกันคิด ร่วมกันตัดสินใจ และร่วมกันดำเนินกิจกรรมของท้องถิ่น เพื่อคนในท้องถิ่นเอง ซึ่งจะนำไปสู่ความร่วมมือกันในการพัฒนาท้องถิ่น สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐบาลที่ต้องการขยายการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน อันเป็นแนวทางของการพัฒนาที่ยั่งยืน

ความยั่งยืนของพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน

จากที่กล่าวมาแล้วว่า พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน คือ สถานที่เก็บรวบรวม สงวนรักษาลิงของ เพื่อการศึกษา และให้ความเพลิดเพลินในการเรียนรู้ของคนในท้องถิ่นและผู้สนใจทั่วไป อย่างไรก็ตาม พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน จะมีความยั่งยืนได้ต้องมีลักษณะพิเศษที่แตกต่างไปจากพิพิธภัณฑ์ทั่วไป ซึ่งมีส่วนที่จะต้องให้ความสำคัญ 4 ประการ ดังนี้

1. **ท้องถิ่นควรมีส่วนสำคัญในการเป็นผู้ริเริ่ม** การจัดทำและดำเนินการพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านที่แท้จริง จะต้องเกิดจากความต้องการ หรือเกิดจากการริเริ่มของชาวบ้าน บางแห่งอาจมีหน่วยงานภายนอกมาร่วม ช่วยเหลือบ้าง แต่ชาวบ้านจะทำหน้าที่ในการจัดการ ดูแลรักษา และดำเนินการเอง

2. **มีเนื้อหาที่น่าสนใจ** เป็นเรื่องราวของชุมชนในด้านต่างๆ อันได้แก่ ประวัติความเป็นมาของ ชุมชน การทำมาหากิน ศาสนา และความเชื่อ ตลอดจนความสัมพันธ์ภายในชุมชนหรือท้องถิ่นเป็นสำคัญ อาจมีการกล่าวถึงสังคมอื่นก็เฉพาะในส่วนที่ท้องถิ่นมีการติดต่อสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และ วัฒนธรรมกับสังคมภายนอกเท่านั้น และต้องมีความโดดเด่นเฉพาะถิ่น

3. **มีความหลากหลาย** พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านแต่ละที่ จะมีลักษณะพิเศษเฉพาะอันเป็นเอกลักษณ์ของ แต่ละชุมชน ทำให้เกิดการเรียนรู้ และเข้าใจถึงความแตกต่าง ความหลากหลายทางวัฒนธรรม ช่วยลดทอน การหลงตัวเอง และการดูถูกเหยียดหยาม อันนำไปสู่ความเข้าใจซึ่งกันและกันของสังคม

4. **เน้นความเรียบง่ายแต่มีความหมายต่อชุมชน** สิ่งของที่จัดแสดงมีอยู่ในชุมชนท้องถิ่นนั้นๆ ไม่ จำเป็นต้องเป็นของมีค่า อาจเป็นศิลปวัตถุทางศาสนาที่ทางวัดเก็บรวบรวมไว้ หรือศิลปหัตถกรรมประเภท เครื่องมือ เครื่องใช้ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้าน

องค์ประกอบที่นำสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน

การพัฒนาอย่างยั่งยืนนั้น ต้องประกอบด้วยองค์ประกอบที่สัมพันธ์กันหลายส่วน เพราะการเริ่มต้นที่ดี ควรมีการจัดการที่ดีในอนาคตด้วย กลไกที่สำคัญก็คือ คณะทำงานที่ชัดเจน งบประมาณ การพัฒนา เนื้อหาสาระอย่างต่อเนื่อง การจัดหาสิ่งของแสดงเพิ่มเติม และการพัฒนาอาคารสถานที่ ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1. คณะทำงาน การจัดทำพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน จะประสบความสำเร็จได้จะต้องอาศัยความร่วมมือจากบุคคลหลายฝ่ายด้วยกัน ซึ่งอาจเรียงลำดับความสำคัญดังต่อไปนี้

1) ชาวบ้าน คือกลุ่มที่เป็นเจ้าของพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านอย่างแท้จริง ถ้าคนในท้องถิ่นไม่มีความต้องการหรือไม่เห็นความสำคัญ พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านก็เกิดขึ้นได้ยาก ชาวบ้านจึงมีความสำคัญมากที่สุดทั้งในแง่เป็นแหล่งข้อมูล และที่มาของวัตถุที่จัดแสดงโดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นกลุ่มที่จะต้องดูแลรักษาพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านให้คงอยู่ต่อไป

2) ฝ่ายวิชาการ ทำหน้าที่ในการศึกษาวิจัยข้อมูลในหมู่บ้าน เพื่อให้ได้เนื้อหาที่จะจัดแสดง คำบรรยายประกอบเรื่องราว ตลอดจนการกำหนดกิจกรรมเผยแพร่ความรู้ กลุ่มนี้อาจประกอบด้วยชาวบ้านที่มีความรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นของตนเป็นอย่างดีได้แก่ พระสงฆ์ ครู อาจารย์ หรือ นักวิชาการจากสถาบันการศึกษา

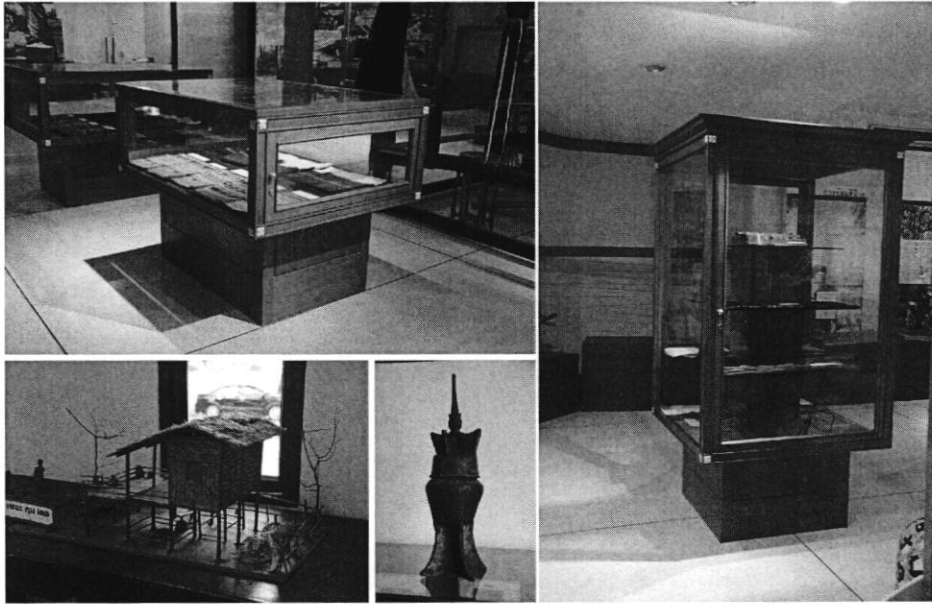
3) ภัณฑารักษ์ ทำหน้าที่จัดทำทะเบียนวัตถุ ทำความสะอาดวัตถุ ซ่อมแซมวัตถุที่เสียหาย ตลอดจนคัดเลือกวัตถุที่จะจัดแสดงโดยประสานงานกับฝ่ายวิชาการ ในส่วนของงานภัณฑารักษ์นี้ อาจอาศัยความช่วยเหลือจากหน่วยงานภายในท้องถิ่นที่มีความรู้ในเรื่องนี้

2. งบประมาณ อาจมีความสำคัญในระยะเริ่มต้น แต่ในระยะยาวไม่ควรให้งบประมาณเป็นอุปสรรคควรพิจารณาและดำเนินการไปตามอัตรภาพ โดยถือคติทำเท่าที่ทำได้ดีกว่าไม่ทำเลย เพราะพิพิธภัณฑ์นั้นเป็นกระบวนการ มีจุดเริ่มต้นแล้วจะไม่มียุติ แต่จะต้องค่อยๆ พัฒนา อาจเริ่มต้นจากห้องเล็กๆ แล้วค่อยๆ ขยายไป ไม่ควรมองว่าจะต้องให้สมบูรณ์แบบเลยทีเดียวน สิ่งสำคัญคือ การสร้างความเข้าใจแก่คนในท้องถิ่นให้ตระหนักถึงคุณค่า และความสำคัญของพิพิธภัณฑ์ที่มีต่อท้องถิ่น เมื่อเข้าใจแล้ว ท้องถิ่นจะให้ความร่วมมือไม่ว่าจะเป็นทุนหรือความช่วยเหลือในด้านต่างๆ

3. เนื้อหาสาระที่น่าสนใจ เป็นเรื่องราวความเป็นมาของท้องถิ่นในด้านต่างๆ ได้แก่ ภูมิประเทศ ภูมิอากาศ สิ่งแวดล้อม นิทานหรือตำนานโบราณคดี ความเชื่อศาสนา ประเพณี การละเล่น ประวัติบุคคลสำคัญในท้องถิ่น การทำมาหากินของผู้คนในอดีต และปัจจุบันความสัมพันธ์ของคนภายในท้องถิ่น รวมทั้งความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรมกับสังคมภายนอก จากการที่พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านได้รวบรวมความรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นไว้มากมายจึงกลายเป็นศูนย์รวมองค์ความรู้ในด้านต่างๆ ที่เกี่ยวกับท้องถิ่น ดังนั้น เกี่ยวกับเนื้อหาสาระ ควรมีการดูแลปรับปรุงให้น่าสนใจเป็นระยะเนื้อหาอาจไม่เปลี่ยนมาก แต่วิธีการนำเสนอควรมีการพัฒนาที่น่าสนใจอยู่เสมอ

4. สิ่งของที่จัดแสดง สิ่งของที่นำมาจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน คือ สิ่งของที่มีอยู่ในชุมชนหรือท้องถิ่นนั้นๆ ไม่จำเป็นที่จะต้องเป็นของมีค่า เพราะสิ่งสำคัญคือ ความหมายที่อยู่เบื้องหลังวัตถุ ไม่ใช่ตัววัตถุที่พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจัดแสดงเพียงอย่างเดียว การค้นหาข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวกับสิ่งของ จะทำให้พิพิธภัณฑ์มีชีวิตชีวามากขึ้น

สิ่งของ ข้อมูล และวิธีการจัดแสดงจะเป็นสิ่งที่ดึงดูดให้ผู้คนสนใจ

5. สถานที่จัดแสดง อาจเป็นบ้านศาลาประจำหมู่บ้าน อาคาเก่า ห้องเรียน วิหาร ศาลาการเปรียญ หรือ ศาลาวัด การใช้วัดสำหรับจัดพิพิธภัณฑ์นั้นว่าเหมาะสมอย่างยิ่ง เพราะนอกจากวัดจะเป็นสถานที่ให้การศึกษาอบรมในอดีต และเป็นศูนย์กลางของชุมชนแล้ว วัดยังเป็นศูนย์รวมศิลปวัตถุตลอดจนเครื่องมือเครื่องใช้ของชุมชน ที่ชาวบ้านในอดีตมีศรัทธาไปถวายวัดเพื่อเป็นพุทธบูชามากกว่าจะเก็บสะสมไว้กับบ้าน กรณีที่มีงบประมาณในการสร้างอาคารพิพิธภัณฑ์โดยเฉพาะ ให้ออกแบบตัวอาคารโดยพิจารณาถึงการใช้ประโยชน์ใช้สอยเป็นหลักเช่น จะมีกิจกรรมอะไรบ้าง ใครบ้างที่มาใช้พิพิธภัณฑ์ อาคารพิพิธภัณฑ์ที่ดีควรสนองความต้องการในการใช้สอยได้อย่างเต็มที่ มีกิจกรรมเสริมอย่างต่อเนื่อง

จุดเริ่มต้นที่ดี นำสู่การดำเนินการที่ดีในระยะยาว

ในช่วงนี้อาจจะขอทบทวนถึงหัวใจของการทำพิพิธภัณฑสถานพื้นบ้าน ที่จะนำสู่ความยั่งยืนใน 7 ขั้นตอนหลัก ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การมีส่วนร่วมของชุมชน

จุดเริ่มต้นที่สำคัญ ของการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานพื้นบ้าน คือ ความพร้อมที่เกิดจากความต้องการของชุมชน พิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านที่แท้จริงต้องเกิดจากความกระตือรือร้นของชาวบ้านที่จะเห็นพิพิธภัณฑสถานเกิดขึ้นในท้องถิ่นของตน ซึ่งจะนำไปสู่ความร่วมมือ และการมีส่วนร่วมให้พิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านเกิดเป็นจริงเป็นจัง เป็นพิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านที่เกิดจากความปรารถนาของคนภายในท้องถิ่นที่มีมานาน ทั้งเจ้าอาวาส และชาวบ้าน ต้องการจะสืบทอดความภาคภูมิใจในมรดกวัฒนธรรมไว้ในรูปของพิพิธภัณฑสถานพื้นบ้านจะได้ร่วมกันตัดสินใจจัดทำพิพิธภัณฑสถาน บริจาคสิ่งของที่จัดแสดงบริจาคเงินช่วยเหลือ สนับสนุนแรงงานในการก่อสร้าง

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาข้อมูลในท้องถิ่น

ท้องถิ่นมีเรื่องราวที่น่าศึกษาค้นคว้าอยู่มากมาย ดังนั้น ควรมีการกำหนดหัวข้อเรื่องและขอบเขตของเรื่องที่จะศึกษา ซึ่งจะต้องเป็นเรื่องที่สามารถให้ความรู้ความเข้าใจในท้องถิ่นแก่ผู้ชมได้เป็นอย่างดี โดยทั่วไปควรศึกษาในเรื่องหลักๆ ในประเด็นต่อไปนี้

- ประวัติความเป็นมาของชุมชนนับตั้งแต่อดีตจนปัจจุบันได้แก่ การตั้งถิ่นฐาน กลุ่มชนต่างๆ ที่อาศัย
- การดำเนินชีวิตของชุมชนได้แก่ การทำมาหากิน การศึกษาอบรม การแต่งกาย บ้านเรือนที่อยู่อาศัย เครื่องมือ เครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน ฯลฯ เป็นต้น
- ศาสนาและความเชื่อได้แก่ พิธีกรรม ประเพณี เกี่ยวกับชีวิต และงานเทศกาลต่างๆ เป็นต้น
- ตำนาน เรื่องเล่า รวมทั้งการละเล่นต่างๆ ที่มีการสืบทอดมาช้านาน
- ความสัมพันธ์ของคนภายในชุมชนอาทิเช่น ลักษณะครอบครัว และระบบเครือญาติ การอบรมเลี้ยงดูการแบ่งงานกันทำ เป็นต้น

วิธีการค้นคว้าหาข้อมูลใช้การสัมภาษณ์บุคคลภายในชุมชน โดยเฉพาะคนเฒ่าคนแก่ที่อยู่มานาน พระนักปราชญ์ภายในชุมชน บุคคลเหล่านี้จะสามารถเล่าเรื่องราวในอดีต ความเปลี่ยนแปลงทำให้เห็นภาพเคลื่อนไหวของชุมชนนับจากอดีตจนถึงปัจจุบัน นอกเหนือจากการสัมภาษณ์แล้วยังสามารถค้นคว้าข้อมูลได้จากตำราวรรณกรรมพื้นบ้าน และเอกสารท้องถิ่นต่างๆ เป็นต้น

ในขั้นตอนของการศึกษาข้อมูลนี้ อาจไปขอความร่วมมือจากสถาบันการศึกษาที่อยู่ในท้องถิ่นให้คำแนะนำช่วยเหลือ

ขั้นตอนที่ 3 จัดทำทะเบียนและจัดหมวดหมู่วัตถุ

การจัดทำทะเบียนและจัดหมวดหมู่ วัตถุสามารถเริ่มดำเนินการได้ทันทีหลังจากตกลงใจที่จะจัดทำพิพิธภัณฑ์ และทำคู่ขนานไปกับศึกษาวิจัย ซึ่งจะมีประโยชน์ในการมองหาวัตถุที่สัมพันธ์กับเนื้อหา และยังช่วยให้การกำหนดเนื้อหาง่ายขึ้น การจัดทำทะเบียนเป็นขั้นตอนจะใช้เวลาไม่น้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับปริมาณสิ่งของ และเป็นขั้นตอนที่ต้องทำอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากจะมีวัตถุใหม่ๆ เข้ามาสู่พิพิธภัณฑ์อยู่เรื่อย ๆ ก่อนที่จะทำทะเบียนและจัดหมวดหมู่วัตถุควรตรวจสอบสภาพวัตถุ หากมีชิ้นส่วนใดเกิดแตกหักหรือร้าว ควรซ่อมแซมเสียก่อน และควรทำความสะอาดวัตถุเท่าที่จำเป็น ต่อจากนั้นจึงนำวัตถุมาลงทะเบียน ซึ่งไม่จำเป็นที่ จะต้องยึดรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งตายตัว ควรพิจารณาเลือกใช้ระบบที่เหมาะสมและสะดวกสำหรับพิพิธภัณฑ์ของตนมากที่สุด อาจศึกษาเปรียบเทียบกับจากสถานที่หลายๆ แห่ง แล้วนำส่วนที่เห็นว่าดีของแต่ละที่มาปรับใช้ สิ่งที่สำคัญคือจะต้องทำความเข้าใจถึงวัตถุประสงค์ของการลงทะเบียนว่า มีไว้เพื่อจัดเก็บรายละเอียดของวัตถุที่มีอยู่ในพิพิธภัณฑ์ให้เป็นระบบ อันได้แก่ ประวัติความเป็นมาของวัตถุแต่ละชิ้น และจำนวนวัตถุทั้งหมดในพิพิธภัณฑ์

ข้อมูลรายละเอียดต่างๆ ของวัตถุที่ถูกบันทึกไว้ จะมีประโยชน์ในการดูแล และเก็บรักษาของในพิพิธภัณฑ์และสามารถใช้เป็นหลักฐานในการติดตามกรณีพิพาทที่สำคัญเป็นหลักฐานในการศึกษาค้นคว้า และการอ้างอิงทางวิชาการ วัตถุใดที่ไม่มีประวัติเป็นหลักฐานจะไม่มีคุณค่าทางวิชาการ ฉะนั้น นอกจากการบันทึกเรื่องราวสิ่งของไว้อย่างละเอียดแล้ว ควรมีการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลอยู่เสมอ ยิ่งข้อมูลมีความถูกต้องมากเท่าไร ย่อมเป็นผลดีต่อการพัฒนาและใช้ประโยชน์จากพิพิธภัณฑ์ในอนาคตมากขึ้น

นอกจากการบันทึกรายละเอียดเกี่ยวกับวัตถุแล้ว ในกรณีที่ผู้ดูแลรับผิดชอบมีกล้องถ่ายภาพก็อาจถ่ายภาพวัตถุเอาไว้ยิ่งในปัจจุบันกล้องถ่ายรูปสามารถเก็บบันทึกข้อมูลในระบบคอมพิวเตอร์ได้ง่ายควรมีการจัดหมวดหมู่ฐานข้อมูลภาพจะเป็นประโยชน์มากต่อการสืบค้นและจัดแสดงประกอบ หรือถ้าไม่มีกล้องก็ให้วาดรูปแทน เพื่อนำไปติดไว้เป็นภาพประกอบคำบรรยายรูปร่างลักษณะของวัตถุแต่ละชิ้นด้วยก็ได้ นอกจากนั้นยังใช้เป็นหลักฐานในการติดตามในกรณีที่ของหายและอาจใช้เป็นต้นแบบ เมื่อต้องการจะผลิตซ้ำสิ่งของขึ้นมาใหม่ ข้อมูลเกี่ยวกับวัตถุทั้งหมดนี้ ควรบันทึกเก็บไว้ในที่ปลอดภัยที่คงทนถาวร เรียกว่า “ทะเบียนวัตถุ” หากเป็นไปได้ควรทำสำรองเอาไว้ 1 ชุด ชุดหนึ่งให้เก็บรักษาเอาไว้อย่างดี เพื่อป้องกันการสูญหาย เนื่องจากเป็นข้อมูลรายละเอียดทั้งหมดของสิ่งของในพิพิธภัณฑ์ทั้งหมด ถ้าสูญหายไปก็เท่ากับพิพิธภัณฑ์สลายไปด้วย ส่วนอีกเล่มสำหรับใช้ในงานประจำวัน

ขั้นตอนที่ 4 กำหนดเนื้อหา และการทำคำบรรยายเรื่องราว

ให้พิจารณาจากข้อมูลที่ได้จากการศึกษาวิจัยทั้งหมดประกอบกับวัตถุสิ่งของที่มีอยู่ว่า อะไรคือลักษณะสำคัญที่สะท้อนถึงเอกลักษณ์ของท้องถิ่น เพื่อนำเสนอเป็นจุดเด่นของพิพิธภัณฑ์ เพื่อศึกษาข้อมูลลักษณะเด่นของท้องถิ่น เช่น ความเป็นชุมชนที่มีศรัทธาอย่างมั่นคงในพุทธศาสนาเป็นเวลานานหลายชั่วอายุ ขณะเดียวกันก็มีความเชื่อในเรื่องผีด้วย จนเกิดมีวัฒนธรรม ประเพณี ตลอดจนวิถีการดำรงชีวิตที่เอกลักษณ์ของตนเอง

ขั้นตอนที่ 5 การคัดเลือกสิ่งของที่จัดแสดงตามเนื้อหาที่กำหนด

หลักเกณฑ์ในการคัดเลือกสิ่งของที่จะนำมาจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ ให้พิจารณาว่าวัตถุชิ้นไหนที่ให้คำอธิบายหรือมีความหมายที่จะช่วยส่งเสริมให้เนื้อหา มีความสมบูรณ์ได้มากที่สุด วัตถุชิ้นนั้นอาจมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ศิลปะ การศึกษา ความเชื่อ ความศรัทธา อันนำความภาคภูมิใจมาสู่ชุมชน ซึ่งการที่จะรู้ว่าวัตถุชิ้นใดบ้างที่มีคุณค่าเหมาะสมหรือควรแก่การนำมาจัดแสดง ต้องอาศัยการศึกษาและทำความเข้าใจท้องถิ่นเป็นอย่างดีก่อน เพราะชุมชนคือ เจ้าของ และผู้ดูแลรักษา

ขั้นตอนที่ 6 การจัดแสดง

พืพืภักพื้นบ้านจะต้องให้ทั้งความรู้ และความเพลิดเพลินแก่ผู้ชมในทุกเพศ ทุกวัย และทุกระดับ การศึกษา การจัดแสดงต้องสามารถดึงดูดผู้ชมให้สนใจติดตามหรือต้องการศึกษาเพิ่มเติม แนวทางของการจัดแสดง อาจประกอบด้วย การเน้นความหมายของสิ่งของ และการสะท้อนสภาพปัญหาของท้องถิ่น

ขั้นตอนที่ 7 การจัดการ/การดำเนินงาน

เมื่อพืพืภักเปิดดำเนินการแล้ว สิ่งที่จะต้องคำนึงถึงต่อไปคือจะอย่างไรให้พืพืภักดำรงอยู่คู่ชุมชนต่อไป พืพืภักก็เช่นเดียวกับองค์กร หรือสถาบัน จำเป็นที่จะต้องมีการเข้ามาทำหน้าที่ในการจัดการหรือบริหารพืพืภักให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง และเป็นระบบ กลุ่มบุคคลดังกล่าว อาจอยู่ในรูปของคณะกรรมการที่ประกอบด้วยผู้นำชุมชนในด้านต่างๆ เช่น พระสงฆ์ ครู ผู้ใหญ่บ้าน ผู้รู้ในท้องถิ่น และอาจมีการบริการที่ปรึกษาอันได้แก่ นักวิชาการ ข้าราชการในท้องถิ่น ที่สามารถสนับสนุนกิจการของพืพืภักในด้านต่างๆ เช่น เงินทุน สาธารณูปการ ความรู้เรื่องกฎหมาย ความรู้ในเชิงคุณค่า รวมทั้งความรู้ในการดูแลรักษาให้ปลอดภัย เป็นต้น

หลังจากที่พืพืภักเปิดให้บริการแล้ว ควรดูแลให้พืพืภักมีสภาพที่ดี มีการบำรุงรักษาสีของ ไม่ควรปล่อยให้ฝุ่นละอองจับสิ่งของจนดูโทรม ควรจัดกิจกรรมต่างๆ อย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ เพื่อดึงดูดผู้ชมผู้จัดจะต้องมีความกระตือรือร้นในการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ อยู่ตลอดเวลา ตลอดจนมีการติดต่อประสานความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สถาบันการศึกษาในท้องถิ่นและพืพืภักอื่น ซึ่งจะช่วยให้เกิดโลกทัศน์ที่กว้างไกลไม่คับแคบ นอกจากนี้ พืพืภักบางแห่งอาจประสบปัญหาเรื่องสถานที่จัดเก็บสิ่งของที่ไม่ได้จัดแสดง เนื่องจากมีวัตถุเพิ่มขึ้น ฉะนั้นการเตรียมพร้อมในเรื่องของสถานที่เก็บสิ่งของที่ไม่ได้จัดแสดงอย่างเพียงพอ จึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการประชาสัมพันธ์ควรเผยแพร่ข่าวสาร และกิจกรรมทางสื่อมวลชน เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุและโทรทัศน์ เพื่อให้พืพืภักเป็นที่รู้จักและให้เห็นว่าพืพืภักเป็นของชุมชนที่ทุกคนสามารถเข้ามาใช้ได้ทุกโอกาส

พิพิธภัณฑ์เกวียนของ รองศาสตราจารย์ ดร. วิโรฒ ศรีสุโร ที่ด่านเกวียน จังหวัดนครราชสีมา

การกำหนดทิศทางพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน

พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจะมีความยั่งยืนในชุมชน และได้รับการใส่ใจดูแลจากชุมชน ควรมีการกำหนดทิศทางในการดำเนินงานที่ชัดเจน ซึ่งพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านควรมีเป้าหมายในการดำเนินงานในเรื่องต่าง ๆ ต่อไปนี้

1. เป็นกลไกสำคัญเพื่อการศึกษานอกระบบที่ให้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับท้องถิ่น ในขณะที่การศึกษาในระบบหรือการศึกษาของรัฐ ศึกษาสิ่งที่อยู่ห่างไกลชีวิตประจำวัน การดำรงอยู่ของพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจึงช่วยให้เกิดความสมดุลทางการศึกษา อันเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาชุมชนและประเทศชาติ
2. อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยช่วยอนุรักษ์สิ่งของที่มีความหมายทางวัฒนธรรมไม่ให้กระจัดกระจายหรือสูญหาย เพื่อให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้
3. กระตุ้นให้เกิดสติปัญญาจากการเรียนรู้ภูมิปัญญาที่สืบทอดและสั่งสมกันมา ตลอดจนความรู้ที่เกี่ยวกับชุมชน อันเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตที่คนในท้องถิ่นควรเรียนรู้ เพื่อรู้จักปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของท้องถิ่นหรือสังคม
4. เปิดโอกาสให้เรียนรู้และทำความเข้าใจวัฒนธรรมของท้องถิ่น อันจะนำไปสู่ความเคารพในความแตกต่างภายในสังคม
5. ปลุกจิตสำนึกรักท้องถิ่น รักมาตุภูมิ และปลูกฝังให้เกิดความภาคภูมิใจในตัวเอง
6. ก่อให้เกิดความเข้าใจ ความหมายของ “วัฒนธรรม” ที่เป็นรูปธรรมอย่างชัดเจน โดยทำให้เห็นว่า ทุกสิ่งทุกอย่างในชีวิตประจำวัน คือสิ่งที่จะต้องสงวนรักษา และนำมาพัฒนาให้เกิดประโยชน์

7. เกิดความร่วมมือ และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชุมชน อันนำไปสู่ชุมชนที่เข้มแข็ง มีศักยภาพที่จะดูแลตนเอง ดูแลรักษาสีงแวดล้อม โดยเฉพาะการร่วมกันดูแล และรักษาวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงามชุมชนไม่ให้ถูกทำลายหรือแตกสลาย อันเป็นความหมายของการอนุรักษ์และการพัฒนาที่ยั่งยืน

8. เป็นรากฐานของการท่องเที่ยวเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน การท่องเที่ยวถือเป็นเพียงผลพลอยได้ที่เกิดจากพิพิธภัณฑสถาน ซึ่งจะช่วยให้ชาวบ้านมีรายได้ อันเป็นการช่วยลดความยากจนของชุมชน

บทที่ 5

การอนุรักษ์วัตถุสิ่งของให้ยาวนาน

ประเภทของวัตถุ สิ่งของในพิพิธภัณฑ์

วัตถุ สิ่งของ ที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ โดยส่วนใหญ่เป็นสิ่งที่หาได้ยาก บางชิ้นอยู่ในสภาพที่ต้องดูแลเป็นพิเศษ วัตถุสิ่งของแต่ละชนิดผลิตมาจากวัสดุธรรมชาติ เช่น ไม้ไผ่ ใบพืช กระดาษ เส้นใยพืช ผ้า ดิน หิน และโลหะ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นวัสดุธรรมชาติ การถูกจัดวางด้วยระยะเวลาที่ยาวนานในสภาพของอากาศที่เปลี่ยนแปลงย่อมทำให้วัตถุสิ่งของเกิดการเสื่อมสลายไปตามอายุของวัสดุ ดังนั้นการศึกษาแนวทางยืดอายุของวัตถุ สิ่งของ จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ผู้ดูแลพิพิธภัณฑ์ควรรู้ ทั้งที่หากจำแนกลักษณะของวัตถุ ที่นำมาจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ อาจจำแนกจากความเป็นมาของวัตถุได้ 2 ลักษณะ ดังนี้

1. **วัสดุที่ได้มาจากสิ่งที่มีชีวิต** เป็นผลิตผลของสิ่งที่มีชีวิตทั้งพืช และสัตว์ เช่น ผ้าชนิดต่างๆ ปอ ไม้ กระดาษ ใบลาน เครื่องจักสาน เครื่องเงิน ยางไม้ ขนสัตว์ กระดุก พลาสติก फिल्मถ่ายรูป फिल्मภาพยนตร์ แผ่นเสียง

2. วัตถุที่ทำมาจากสิ่งที่ไม่มีชีวิต หมายถึง วัตถุที่ได้มาจาก หิน ดิน แร่ธาตุต่างๆ โลหะที่มีตาม

ธรรมชาติ เช่น เครื่องปั้นดินเผา เครื่องเคลือบ ทองคำ เงิน เหล็ก ตะกั่ว ทองแดง ดีบุก สำริด ทองเหลือง การแบ่งประเภทของวัตถุสิ่งของแบบนี้ ส่วนหนึ่งจะช่วยให้สามารถเข้าใจสาเหตุการเสื่อมสภาพ และวิธีเก็บรักษาวัตถุสิ่งของในพิพิธภัณฑ์ได้ เนื่องจากวัตถุสิ่งของถือเป็นหลักฐานสำคัญทางโบราณคดีที่บอกเล่าถึงชีวิตผู้คนในอดีต นับตั้งแต่สภาพทางภูมิศาสตร์ สิ่งแวดล้อม ทรัพยากร เทคโนโลยี ความเชื่อ ทักษะคิด รสนิยม ประเพณี วัฒนธรรม เทคโนโลยีชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือแม้แต่รูปแบบการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน ดังนั้น วัตถุสิ่งของจึงไม่ใช่เพียงแค่วัตถุที่ใช้ในการจัดแสดงเท่านั้น แต่วัตถุสิ่งของยังเป็นตัวแทนที่สามารถบอกเล่าเรื่องราวของคนกลุ่มหนึ่งให้คนอีกกลุ่มหนึ่งได้รับรู้ด้วยเหตุนี้การเรียนรู้เรื่องการดูแลรักษาวัตถุสิ่งของให้มีสภาพคงเดิมจึงเป็นสิ่งที่ควรกระทำ

สาเหตุการเสื่อมสภาพของวัตถุสิ่งของ

การเสื่อมสภาพของวัตถุสิ่งของในพิพิธภัณฑ์เกิดจากหลายสาเหตุด้วยกัน และบางครั้งก็เกิดขึ้นพร้อมๆ กัน จนทำให้ไม่สามารถแยกสาเหตุของการเสื่อมสภาพได้อย่างชัดเจน สาเหตุหลักๆ ที่ทำให้วัตถุสิ่งของเกิดการเสื่อมสภาพ มีหลายประการ ดังนี้

1. ตัววัตถุสิ่งของเอง เนื่องจากวัตถุทุกชิ้นต้องมีการเสื่อมสภาพไปตามกาลเวลา และในบางครั้งวัตถุดิบหรือสารเคมีบางชนิดที่ใช้ในกระบวนการผลิต ก็มีผลทำให้วัตถุสิ่งของเสื่อมสภาพได้เร็วยิ่งขึ้น เช่น สีย้อม หรือหมึกพิมพ์บางชนิด ที่มีฤทธิ์เป็นกรดสามารถกัดกร่อน หรือทำให้ขาดทะลุได้ หรือ สารเคมีจำพวกเกลือของโลหะที่ใช้เพิ่มน้ำหนักให้กับเส้นไหม ก็มีผลทำให้ผ้าไหมเกิดการเสื่อมสภาพอย่างรุนแรง เส้นใยกรอบเปราะ และแตกหักได้ง่าย การเสื่อมสภาพลักษณะแบบนี้ มักจะพบมากในวัตถุสิ่งของประเภทผ้า และเอกสารโบราณ ที่มีอายุตั้งแต่ 100-300 ปี ซึ่งการเสื่อมสภาพแบบนี้ไม่สามารถแก้ไขอะไรได้ แต่สามารถยืดตัววัตถุสิ่งของได้ด้วยวิธีการจัดเก็บที่ถูกต้อง

2. การดูแลรักษาที่ขาดความรู้ ความเสียหายส่วนใหญ่ที่เกิดขึ้นมักมาจากการขาดความระมัดระวังรู้เท่าไม่ถึงการณ์ สิ่งเหล่านี้มีผลทำให้วัตถุสิ่งของได้รับความเสียหาย เช่น การเคลื่อนย้ายวัตถุอย่างไม่ระมัดระวังอาจทำให้วัตถุแตกหักฉีกขาด/ยับย่นได้ หรือการยกวัตถุสิ่งของที่เกินความพอดี หรือการที่เอามือไป

สัมผัสกับวัตถุโดยตรง ก็สามารถทำให้เกิดความเปื้อนบนวัตถุได้ หรือแม้แต่การห่อวัตถุด้วยกระดาษหนังสือพิมพ์/กระดาษที่มีฤทธิ์เป็นกรด ซึ่งส่วนใหญ่เกิดจากความไม่รู้ ทำให้วัตถุที่ต้องการเก็บรักษาได้รับความเสียหายจากการดองของกระดาษที่ใช้ห่อได้เช่นกัน รวมถึงการจัดวางในตำแหน่งที่ไม่เหมาะสม ดังนั้น ทุกครั้งที่มีความจำเป็นต้องเข้าใกล้ หรือจับต้อง หรือเคลื่อนย้ายวัตถุสิ่งของ ควรเพิ่มความระมัดระวังให้มากขึ้น และควรสวมถุงมือทุกครั้ง เพื่อป้องกันมือของเราจากเชื้อโรคที่อาจมีอยู่ในวัตถุ และป้องกันวัตถุสิ่งของจากรอยเปื้อน ความชื้น และความเค็มที่มีอยู่ในมือเราสัมผัสกับสิ่งของ

3. แสงสว่าง หมายถึง แสงสว่างที่แรงเกินไปจากแสงแดด และหลอดไฟที่อยู่ในพิพิธภัณฑ์ เพราะแสงจากทั้งสองลักษณะมีรังสีที่เป็นอันตรายต่อวัตถุ โดยเฉพาะรังสีอัลตราไวโอเลต (UV) ที่มีอยู่ในแสงแดด เป็นรังสีที่มองด้วยตาเปล่าไม่เห็น แต่มีพลังในการทำลาย แสงเหล่านี้ทำให้วัตถุสิ่งของที่เป็นผลิตภัณฑ์ที่ทำมาจากพืช และสัตว์ เช่น ผ้า สิ่งทอ กระดาษ ใบบาน ใบเตย หนังสือ สัตว์ ขนสัตว์ ฯลฯ มีสีซีดจาง เส้นใยกรอบเปราะและฉีกง่าย ตัวอย่างที่เห็นได้ชัด เช่น ผ้าโบราณ เครื่องจักสานที่ทำมาจากเส้นใยพืช และภาพเขียนต่างๆ การเสื่อมสภาพเช่นนี้เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นถาวร ไม่สามารถซ่อมแซมหรือแก้ไขให้กลับสู่สภาพเดิมได้ ในบางกรณีพบว่า แสงไม่ได้มีผลต่อการเสื่อมสภาพของวัตถุโดยตรง แต่ก็เป็นตัวการสำคัญที่ทำให้เกิดการเสื่อมสภาพได้เร็วยิ่งขึ้นเมื่อมีความร้อน และความชื้นร่วมด้วย ดังนั้น ควรหลีกเลี่ยงการนำวัตถุไปจัดแสดงในส่วนที่ได้รับแสงโดยตรง ในกรณีหลีกเลี่ยงไม่ได้ควรหาฉากผ้า หรือม่าน มู่ลี่ มากั้นระหว่างวัตถุที่จัดแสดงกับแสง หรือใช้วิธีการสลับเปลี่ยนหมุนเวียนวัตถุที่จัดแสดงก็ได้เพราะจะทำให้วัตถุที่จัดแสดงไม่ต้องรับแสงตลอดเวลา

การเลือกใช้หลอดไฟในพิพิธภัณฑ์ก็ควรต้องรู้ว่า หลอดฟลูออเรสเซนต์ (หลอดยาวที่ใช้ตามบ้านทั่วไป) จะให้รังสี UV สูงกว่าหลอดทั้งสแตน แต่ให้ความร้อนน้อยกว่า ส่วนหลอดทั้งสแตนจะให้ความร้อนมากกว่า แต่ให้รังสี UV น้อย แหล่งกำเนิดแสงที่มีอันตรายต่อการเสื่อมสภาพของวัตถุสิ่งของในพิพิธภัณฑ์มากที่สุดได้แก่ แสงอาทิตย์ หรือแสงธรรมชาติ รองลงมาคือ แสงจากหลอดฟลูออเรสเซนต์ ส่วนแสงจากหลอดทั้งสแตนเป็นแสงที่ทำอันตรายต่อวัตถุสิ่งของน้อยที่สุด

4. ความชื้น เป็นสิ่งที่เป็นอันตรายต่อสิ่งของมากที่สุดและที่ปรากฏอยู่ในพิพิธภัณฑ์ส่วนใหญ่มักจะอยู่ในรูปของไอน้ำในบรรยากาศ น้ำฝน น้ำค้าง หมอก น้ำใต้ดินที่แทรกซึมขึ้นมาตามพื้นและผนังตึก น้ำที่ใช้ในการรดต้นไม้ น้ำจากการทำความสะอาด เช็ด/ถูด้วยผ้าเปียกไอน้ำจากร่างกายมนุษย์ สัตว์และพืช ฯลฯ

สำหรับประเทศไทย เป็นเมืองร้อนชื้น จึงทำให้ความชื้นในอากาศมีมากกว่าที่อื่นๆ ความชื้นจึงเป็นสาเหตุสำคัญของการเสื่อมสภาพของวัตถุสิ่งของทุกประเภท โดยเฉพาะโลหะที่ความชื้นทำให้เกิด “สนิมเหล็ก” ขึ้น วัตถุบางประเภทเมื่อถูกความชื้นมากเกินไปจะบวม และพองตัว เช่น กระดาษ ผ้า หนังสือตัวไม้ เครื่องจักสาน ฯลฯ ขณะเดียวกันถ้าในอากาศมีความชื้นน้อยเกินไปวัตถุเหล่านี้ก็จะแห้งกรอบและแตกหักได้ง่าย นอกจากนี้ความชื้นยังเป็นตัวการส่งเสริมให้แมลง/จุลินทรีย์เติบโตได้อีกด้วย ซึ่งเป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้วัตถุสิ่งของในพิพิธภัณฑ์เสื่อมสภาพ การใช้ผ้าชุบน้ำเช็ดตู้ และถูพื้น โดยไม่ได้เปิดประตู หน้าต่างเพื่อให้อากาศได้ระบายเท่าที่ควรคือ เปิดเฉพาะเวลาทำความสะอาด เมื่อทำความสะอาดเสร็จ ก็เปิดประตูและหน้าต่างทันที จึงทำให้ความชื้นในอากาศภายในตัวอาคารสูงมากเกินไป และส่งผลต่อการเสื่อมสภาพของวัตถุที่จัดแสดง

ดังนั้น จะเห็นว่าพิพิธภัณฑ์ส่วนใหญ่มักนิยมจัดแสดงวัตถุสิ่งของไว้ในตู้กระจก เพราะคิดว่าสวยงาม และสามารถป้องกันฝุ่นละอองได้ แต่บ่อยครั้งพบว่า วัตถุสิ่งของประเภทโลหะหรือมีส่วนผสมของโลหะ มักเกิดเป็นสนิม เพราะขาดการระบายอากาศภายในตู้ที่ตีพอ การทำให้อากาศในอาคารจัดแสดง และอากาศที่อยู่รอบๆ วัตถุสิ่งของได้มีการถ่ายเทอย่างสม่ำเสมอ ควรเปิดประตู หน้าต่าง ของอาคาร หรือ ประตู จัดแสดงทั้งไว้บ้าง และการทำความสะอาด เปลี่ยนมาใช้ผ้าแห้งถูพื้น หรือเครื่องดูดฝุ่นแทน วิธีแก้อีกวิธีหนึ่งที่มีต้นทุนค่อนข้างสูงก็คือ การใส่ “ซิลิกาเจล” ซึ่งเป็นสารดูดความชื้นเข้าไปในตู้จัดแสดง ซิลิกาเจลสามารถหาซื้อได้ตามร้านขายยาหรือร้านขายเครื่องเขียนทั่วไป ก่อนนำซิลิกาเจลไปใส่ในตู้จัดแสดง ควรนำไปใส่ถุงที่ทำด้วยกระดาษ หรือผ้าขาวบางก่อน จากนั้นหมั่นเปิดดูว่าซิลิกาเจลเปลี่ยนสีจากสีน้ำเงินในตอนเริ่มต้นไปเป็นสีชมพู (มีความชื้นเต็มที) แล้วหรือยัง เมื่อพบว่า ซิลิกาเจลเปลี่ยนเป็นสีชมพูแล้ว ให้นำซิลิกาเจลมาควั่นในกระทะ หรือเข้าอบไมโครเวฟประมาณ 3 นาที ให้สีของซิลิกาเจลเปลี่ยนกลับมาเป็นสีน้ำเงินเหมือนเดิม ในกรณีที่ไม่มีบซื้อซิลิกาเจล ขอแนะนำให้เปิดเข้าไปดูวัตถุที่อยู่ในตู้จัดแสดงบ่อยๆ พยายามให้อากาศได้ถ่ายเทตลอดเวลาทั้งตู้ที่จัดแสดง และภายในพิพิธภัณฑ์

รังต่อ วัสดุธรรมชาติ และเป็นสิ่งของที่อยู่ในความเชื่อของคนอีสาน นิยมนำมาถวายวัด ขำรู้ง่าย

5. จุลินทรีย์ หมายถึง สิ่งมีชีวิตขนาดเล็กมากไม่สามารถมองเห็นได้ด้วยตาเปล่า จุลินทรีย์ที่มีบทบาทในการทำลายวัตถุ ได้แก่ รา สาหร่าย และแบคทีเรีย ราที่พบนี้นั้นมักจะเจริญเติบโตขึ้นบนวัตถุที่เก็บไว้ในที่ชื้น และมีความสะอาดอย่างสม่ำเสมอ ทั้งภายในพิพิธภัณฑ์และบริเวณโดยรอบอาคารที่จัดแสดง อาจวางกับดัก หรือใช้สารเคมีที่ไม่เป็นอันตรายต่อคนและสิ่งของ ที่สำคัญต้องระวังไม่ให้มีเศษอาหารตกค้างอยู่ในอาคาร มิฉะนั้นก็จะกลายเป็นอาหารล่อสัตว์ต่างๆ เข้ามาในพิพิธภัณฑ์ เนื่องจากแมลงที่พบในพิพิธภัณฑ์มากมายหลายชนิด และแต่ละชนิดก็มีวิธีการทำลายวัตถุสิ่งของต่างกัน ดังนั้นเพื่อให้เข้าใจง่ายเกี่ยวกับวิธีป้องกันและกำจัดแมลง อาจจะแบ่งชนิดของแมลงที่ทำลายวัตถุสิ่งของในพิพิธภัณฑ์ ออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

1) แมลงที่อยู่อาศัยภายในวัตถุ ได้แก่ มอดหนังสือ มอดไม้ไผ่ มอดเจาะไม้ มอดขี้ขุย มอดยาสูบ ตัวขนสัตว์ ฝิ่เลื้อกลางคืน ฯลฯ แมลงเหล่านี้จะอาศัยอยู่ภายในวัตถุ และทำลายวัตถุอย่างต่อเนื่อง หากค้นหาละเอียดมักพบไข่ ตัวอ่อน หรือตัวเต็มวัยในวัตถุ วิธีการกำจัดแมลงเหล่านี้ก็คือ ต้องคอยสังเกตลักษณะของวัตถุสิ่งของบ่อยๆ เมื่อพบวัตถุสิ่งของที่มีแมลงอยู่ภายในให้รีบแยกวัตถุชิ้นนั้นออกทันที และตรวจดูว่าแมลงที่อยู่ในวัตถุเป็นชนิดใด เพื่อหาวิธีการกำจัดแมลงออกจากวัตถุโดยเร็วที่สุด การกำจัดแมลง

ในวัดถุนั้นสามารถทำได้หลายวิธีด้วยกัน เช่น กำจัดแมลงด้วยความร้อน การแช่แข็ง การอบรังสี การลดความชื้น การลดยอกซิเจน การอบด้วยก๊าซไนโตรเจน หรือก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ การใช้คลื่นแม่เหล็กไฟฟ้าตลอดจนสารเคมีฆ่าแมลง วิธีการเหล่านี้จำเป็นต้องมีความเข้าใจและความชำนาญพิเศษเพราะหลายวิธีอาจจะส่งผลเสียต่อผู้ปฏิบัติงานและวัตถุสิ่งของได้ ถ้าหากปฏิบัติไม่ถูกต้อง นักสะสมสิ่งของหลายคนนิยมกำจัดแมลงแบบง่าย ๆ คือ การใช้สเปรย์ฆ่าแมลงซึ่งมีจำหน่ายตามท้องตลาด นำมาฉีดพ่นบริเวณที่มีแมลง บางครั้งลืมไปว่า สิ่งของบางอย่างไม่ชอบความชื้น ทำให้เกิดการชำรุดเสียหาย ดังนั้น จึงต้องพิจารณาให้รอบคอบและระมัดระวังอย่างมาก

2) แมลงที่อยู่อาศัยภายนอกวัตถุ ได้แก่ ปลวก แมลงสาบ แมลงสามง่าม เหาหนังสือ ฯลฯ แมลงเหล่านี้มักทำรัง หรืออยู่อาศัยภายนอกวัตถุ เช่น ตามท่อระบายน้ำ หลังตู้ ตามรอยต่อของตู้ ลิ้นชัก หรือหีบห่อที่ไม่ค่อยใช้งาน แมลงบางชนิดจะอาศัยอยู่นอกตัวอาคาร หรืออยู่ภายใต้ดิน แมลงพวกนี้ไม่ชอบแสงสว่าง และออกหากินเวลากลางคืน มันสามารถเข้าสู่อาคารได้ตามร่อง รู รอยต่างๆ ทำให้หาตัวได้ยากกว่าแมลงที่อาศัยอยู่ภายในวัตถุ

วิธีการกำจัดและป้องกันแมลงเข้าทำลาย สิ่งแรกที่ต้องทำในการกำจัดแมลงและป้องกันแมลงกลุ่มนี้ก็คือ การหมั่นตรวจดูวัตถุสิ่งของว่ามีร่องรอยของแมลงหรือไม่ และดูแลความสะอาดของห้องเก็บวัตถุอยู่เสมอ หมั่นเช็ดถูปิดกวาดและกำจัดขยะทุกวัน เพราะขยะเป็นแหล่งอาหารและแหล่งเพาะพันธุ์ของแมลงหลายชนิด ไม่ควรนำอาหารเข้าไปกินในห้องเก็บและจัดแสดงวัตถุ เพราะกลิ่นและเศษอาหารจะทำให้แมลงเข้ามาในพิพิธภัณฑ์มากขึ้น หากในห้องหรืออาคารจัดแสดงมีรูหรือรอยแตกที่แมลงจะเข้ามาได้ก็ต้องปิดช่องเหล่านั้น เพื่อป้องกันไม่ให้แมลงเข้าไปในอาคาร ขณะเดียวกันก็ต้องทำให้อากาศสามารถถ่ายเทอยู่เสมอ เพื่อไม่ให้ภายในอาคารร้อน และอับชื้น เพราะความร้อนและความชื้นจะเป็นแหล่งอาศัยที่ดีของแมลง นอกจากนั้นการใช้กาต้มน้ำก็ช่วยได้ ปัจจุบันมีการคิดค้นสมุนไพรหลายชนิดมาเป็นตัวไล่แมลงสมุนไพรหลายชนิดสามารถไล่แมลงได้ ในกรณีนี้เพิ่งเริ่มสร้างอาคาร การป้องกันไม่ให้แมลงเข้ามาอยู่อาศัยในตัวอาคารเป็นสิ่งที่ควรทำอย่างยิ่ง ในอดีตมีวิธีป้องกันปลวกและแมลงหลายวิธี เช่น การเอาเกลือที่เผาไฟแล้ว มาปูรองพื้นอาคารก่อนปลูกสร้าง บางแห่งก็ใช้ขี้ควายผสมโคลนทาฉาบทับผนังที่ทำจากไม้ไผ่ เพื่อป้องกันแมลง ปัจจุบันอาจนำยาฆ่าแมลงที่ใช้กำจัดศัตรูพืชมาฉีดพ่นหรือโรยตามพื้นดินบริเวณที่จะก่อสร้างหรือส่วนโครงสร้างของอาคาร เพื่อป้องกันและกำจัดแมลงต่างๆ

วัสดุที่จะนำมาสร้างอาคาร แทนจัดแสดง ตู้จัดแสดงหรือเฟอร์นิเจอร์ต่างๆ ถ้าเลือกใช้ไม้ก็ควรเลือกใช้ไม้ที่อบฆ่าแมลง แล้วทาเคลือบด้วยน้ำยาป้องกันแมลง ซึ่งมีอยู่หลายยี่ห้อ ก็จะป้องกันได้ดีขึ้น การเลือกใช้ไม้ที่แมลงไม่สามารถกัดกินได้ง่าย หรือไม้ที่แมลงไม่ชอบกิน เช่น ไม้สัก ไม้สะเดา ก็เป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่ช่วยป้องกันแมลงได้ ส่วนไม้ไผ่ซึ่งเป็นไม้เนื้ออ่อน แมลงส่วนใหญ่ชอบกัดกินนั้น ถ้าจะนำมาใช้ควรนำไม้ไผ่ไปแช่น้ำจนกลิ่นเหม็นก่อน หรือนำไปอบรมควันก่อนนำมาใช้ จะทำให้ลดการกัดแทะของแมลง ซึ่งไม้ไผ่บางชนิดแมลงชอบมาก ดังนั้นจึงควรศึกษาเรื่องการเลือกใช้พันธุ์ไม้ด้วย จะเป็นการป้องกันตั้งแต่ต้น

วิธีป้องกันแมลงในตู้จัดแสดง หรือในกล่องเก็บวัตถุมีหลายวิธีด้วยกัน เช่น การเผากำยานเพื่อใช้ควันไล่แมลง การบูร และยาเส้นบรรจุในถุงผ้า ใส่ลงไปในกล่องเก็บวัตถุสิ่งของประเภทผ้า กระดาษ ไม้สาน หนังสือ หรือเมล็ดพืช ก็สามารถช่วยป้องกันแมลงได้ เพราะแมลงไม่ชอบกลิ่นของเครื่องเทศเหล่านี้ ในประเทศอินเดีย นิยมใช้ใบของสะเดาอินเดียไล่แมลงโดยนำมาตากแห้งแล้วป่นเป็นผงห่อด้วยถุงผ้าขาว วางตามตู้หนังสือหรือกล่องเก็บหนังสือ หากไม่สามารถหาสมุนไพรมาใช้ได้ ก็อาจใช้สารเคมีบางชนิดช่วยไล่แมลง ได้แก่ การใช้ลูกเหม็นใส่ถุงผ้าแล้วนำไปวางตามที่ต่างๆ หรืออาจใช้ผงซิลิกาเจลใช้ดูดความชื้นรอบบริเวณที่แมลงเดินผ่าน ผงซิลิกาเจลจะติดตัวแมลงไปและดูดน้ำจากตัวแมลงทำให้แมลงขาดน้ำและตายในที่สุด แม้ว่าปัจจุบันจะมีสารเคมีป้องกันและกำจัดแมลงให้เลือกใช้มากมาย แต่ก็ควรคำนึงถึงความปลอดภัยของผู้ใช้ด้วย เพราะสารเคมีต่างๆ มักเป็นอันตรายทั้งผู้ใช้และผู้สัมผัส นอกจากนี้สารเคมีบางอย่างอาจทำความเสียหายให้กับวัตถุทั้งการเกิดปฏิกิริยาเคมี และการเกิดรอยเปื้อนบนวัตถุหากจะเลือกใช้วิธีใดป้องกันและกำจัดแมลงก็ควรทดลองให้แน่ใจว่า จะไม่มีผลเสียทั้งต่อตัวคนใช้และวัตถุสิ่งของ ซึ่งมีคำแนะนำที่ควรรับรู้ 3 ประเด็นดังนี้

1) การนำสเปรย์ฆ่าแมลงหรือสารละลายจากพืชสมุนไพรมาทาหรือฉีดพ่นลงบนวัตถุ อาจมีผลเสียตามมา คืออาจทำให้วัตถุสิ่งของมีคราบเปื้อน เกิดความชื้น ดังนั้น การใช้ไม่ควรให้สัมผัสวัตถุโดยตรง แต่หากจำเป็นต้องพิจารณาให้รอบคอบ

2) สมุนไพรที่นำไปป้องกันแมลงควรแห้งสนิท เพราะหากมีความชื้นอาจทำให้วัตถุนั้นขึ้นราทั้งที่ตัวสมุนไพรและวัตถุใกล้เคียง ควรหมั่นตรวจและเปลี่ยนสมุนไพรเสมอ

3) การใช้ยูรีเทนหรือแล็คเกอร์เคลือบผิวไม้ ควรพิจารณาความเหมาะสม เพราะส่วนใหญ่วัตถุที่เป็นงานไม้ มักจะมีคุณค่าที่ความเก่า หากทาเคลือบผิวจะเป็นของใหม่ที่ไร้คุณค่า การใช้ควรใช้กับไม้ที่แห้งสนิท เพราะถ้าทาไม่สัด หรือไม้ที่มีความชื้นสูง จะไม่สามารถกันแมลงได้ และอาจทำให้เกิดราได้ด้วย

อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า วัตถุสิ่งของในพิพิธภัณฑ์ที่มีการเสื่อมสภาพส่วนหนึ่งเกิดมาจากสาเหตุภายในของตัววัตถุเอง ส่วนใหญ่จะเกิดกับวัตถุประเภทผ้า เครื่องจักสาน งานเส้นใยพืช และกระดาษ เมื่อเกิดการเสื่อมสภาพแล้วมักจะเป็นการเสื่อมสภาพอย่างถาวร ยากที่จะซ่อมแซมวัตถุให้กลับมาคงสภาพได้ดังเดิม ส่วนการเสื่อมสภาพของวัตถุจากสาเหตุภายนอกที่เกิดจากการกระทำของสิ่งแวดล้อม เช่น มนุษย์ ความชื้น แสงสว่าง ฝน แผลง จุลินทรีย์ ฯลฯ ก็มีส่วนเร่งอัตราการเสื่อมสภาพตามธรรมชาติของวัตถุให้เร็วยิ่งขึ้น การเสื่อมสภาพแบบนี้เราสามารถป้องกันได้ หากรู้จักการเลือกใช้ด้วยวิธีการที่ถูกต้อง

วิธีการจัดแสดงที่ป้องกันการเสื่อมสภาพของวัตถุสิ่งของ

การจัดแสดงวัตถุและการจัดเก็บวัตถุสิ่งของอย่างถูกวิธี มีส่วนทำให้วัตถุสิ่งของสามารถคงสภาพเดิมได้นานขึ้น วัตถุสิ่งของแต่ละประเภทจะมีวิธีการจัดแสดง และจัดเก็บแตกต่างกัน การจัดแสดง และจัดเก็บวัตถุ สิ่งของ ในพิพิธภัณฑ์ จึงมีข้อคิดคำนึงที่น่าสนใจ ดังนี้

1. วัตถุ สิ่งของประเภทผ้าและสิ่งทอ

ผ้าทอมือ ส่วนใหญ่ผลิตมาจากเส้นใยพืชและสัตว์ ซึ่งมีการเสื่อมสภาพได้ง่าย ทั้งสีซีดจาง และเส้นใยเปื่อยเปราะ ดังนั้นการจัดแสดงและการจัดเก็บผ้าควรคำนึงถึงสิ่งสำคัญดังต่อไปนี้

- 1) จัดแสดงผ้าในตู้ที่ป้องกันฝุ่นละออง และควรหมั่นทำความสะอาดตู้ที่จัดแสดง
- 2) ไม่ควรจัดให้แสงส่องถูกเนื้อผ้าโดยตรง ถ้าหลีกเลี่ยงไม่ได้ควรหาฉากหรือม่านมาบังระหว่างแสงกับเนื้อผ้าที่จัดแสดง
- 3) การจัดแสดงเสื้อผ้าที่เป็นชุดโดยจัดแต่งกับหุ่นแสดง ควรทำความสะอาดหุ่น และควรใส่ชุดชั้นในให้กับหุ่นก่อนจะสวมเสื้อผ้า เพื่อให้สามารถรักษาทรงของเสื้อผ้าไว้ได้
- 4) ถ้าต้องการจัดแสดงเสื้อผ้าบนไม้แขวน ควรเลือกไม้แขวนที่มีผ้าบุ และไม่ควรรีใช้เข็มขัด หรือหมุดยึดที่ทำจากโลหะ เพราะอาจจะทำให้เกิดสนิม และสร้างความเสียหายแก่เสื้อผ้า
- 5) การจัดแสดงเสื้อผ้าด้วยหุ่นแสดง ไม่ควรทำเป็นระยะเวลานานต่อเนื่องกัน ควรมีการเปลี่ยนชุดที่จัดแสดง เพื่อไม่ให้เกิดความเสียหาย จากน้ำหนักเนื้อผ้าที่กดทับลงมา
- 6) การจัดเก็บเสื้อผ้าที่เป็นชุด ควรจะแยกเก็บระหว่าง ตัวเสื้อ ผ้าถุง หรือกางเกง และควรเก็บด้วยวิธีการวางนอนแนวราบในลิ้นชัก หรือกล่อง ไปด้วยกระดาษขาวนุ่ม หลีกเลี่ยงพับผ้า และควรวางกระดาษสีขาวหนา ไม่มีลายกันเป็นชั้นๆ

7) การเก็บและจัดแสดงผ้าผืน ควรจัดเก็บ/จัดแสดงในแนวนอนเช่นเดียวกัน ผ้าแต่ละชิ้นควรกันด้วยกระดาษ หรือจัดวางผืนผ้าไว้กับราวหรือแกนม้วนผ้า การเก็บของแบบม้วนผ้าจะช่วยไม่ให้ผ้าไม่เกิดรอยจากการพับ

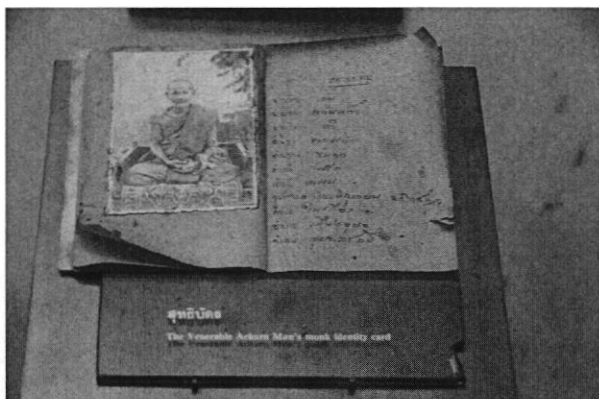

การจัดแสดงผ้าผืนพิพิธภัณฑ์ผ้าป่าดาและการจัดวางผ้าไตรจีวร ในพิพิธภัณฑ์บริหาร หลวงปู่่มั่น ภูริทัตโต

2. วัตถุ สิ่งของประเภทกระดาษและผลิตภัณฑ์กระดาษ

การเสื่อมสภาพของกระดาษและผลิตภัณฑ์กระดาษ มักเกิดจากหลายสาเหตุด้วยกัน เช่น ความชื้น แสง แอมलग และจุลินทรีย์ ฯลฯ กระดาษเป็นวัตถุที่มีอัตราการเสื่อมสภาพเร็วมาก ดังนั้นการจัดแสดงและการดูรักษาที่ควรดำเนินการ มีดังนี้

- 1) ห้องหรือตู้ที่จัดเก็บกระดาษ ควรมีการใส่สารป้องกันแมลงและหมันดูแลรักษาความสะอาด
- 2) กรณีที่กระดาษเปียกน้ำ หรือฝนสาด ควรรีบนำกระดาษที่ชื้นๆ เนื้อหนาหรือกระดาษขาวสะอาดซับน้ำออกแล้วนำไปผึ่งในที่ร่มให้แห้ง โดยแยกออกจากกันเป็นแผ่นๆ ห้ามใช้กระดาษหนังสือพิมพ์ซับ เพราะในหนังสือพิมพ์มีการดัดที่เป็นอันตรายต่อวัตถุ
- 3) ในกรณีที่เปื้อนหนังสือให้ระวังเชื้อราที่จะขึ้นกระดาษ และเนื้อกระดาษติดกันควรใช้ที่เป่าลมในอุณหภูมิปกติ เป่าให้กระดาษแห้ง
- 4) กรณีที่เป็นเอกสารขนาดใหญ่ เช่น แผ่นที่ ภาพวาด ควรเก็บด้วยการวางราบ หลีกเลี่ยงการพับ/ม้วน ควรเก็บในลิ้นชักที่มีขนาดใหญ่กว่าวัตถุ พื้นปูด้วยกระดาษสีขาว และถ้ามีหลายชิ้นควรใช้กระดาษคั่นระหว่างแผ่นด้วย

การจัดเก็บ หนังสือธรรมะและหนังสือสุทธิ ของ หลวงปู่มั่น ภูริทัตโต
จัดแสดงที่พิพิธภัณฑ์บริหาร วัดป่าสุทธาวาส จ.สกลนคร

5) กรณีจำเป็นต้องม้วนกระดาษ ควรม้วนกับแกนกระดาษ แต่ใช้กระดาษสีขาวหาม้วนรอบแกนกระดาษก่อน หลังจากนั้นมัดด้วยเชือก แล้ววาง หรือ แขนงกระบอกตามแนวราบ

6) กระดาษ หนังสือที่ต้องการเก็บใส่กล่อง ควรใช้กล่องที่ทำด้วยกระดาษแข็งบุด้วยกระดาษสีขาวหนา ปิดฝากล่องให้เรียบร้อย เจาะรูที่กล่องให้อากาศถ่ายเทได้ นำไปเก็บไว้ในห้องที่สะอาด ไม่มีฝุ่นละออง

7) กรณีหนังสือที่วางบนชั้น ควรวางในแนวตั้งให้หนังสือพิงกัน ถ้าหนังสือมีขนาดใหญ่ให้วางในแนวราบ และไม่ควรวางซ้อนกันจำนวนมาก

8) กรณีของหนังสือพิมพ์ ควรจัดเก็บด้วยการใส่ซอง/พลาสติก โดยใช้กระดาษสีขาวหนาคั่นระหว่างกระดาษแต่ละแผ่นด้วย ถ้าต้องการใส่กรอบควรใช้กรอบไม้ที่แมลงไม่กินเนื้อไม้ หรือมีการป้องกันแมลงมาแล้ว ไม่ควรใช้ไม้อัดเพราะเป็นไม้ที่แมลงชอบกิน จะมีผลทำให้หนังสือพิมพ์ที่เข้ากรอบถูกแมลงทำลายด้วย

9) สำหรับกระดาษแผ่นเล็กๆ เช่น ภาพถ่าย จดหมาย กระดาษบันทึก ฯลฯ การเก็บอาจจะเก็บในซองพลาสติกใสแยกเป็นชั้นๆ เพื่อให้ค้นง่าย

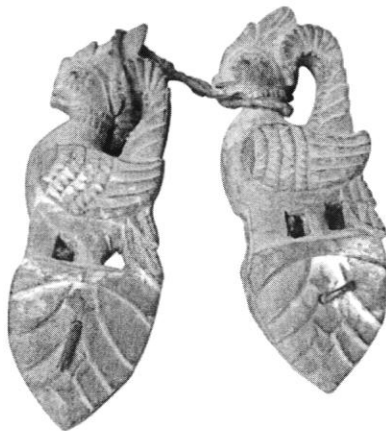
10) ภาพถ่าย ภาพสีจะมีสีซีดเร็วกว่าภาพขาวดำ เพราะมีส่วนผสมของสารเคมี เมื่อถูกแสงจะเกิดความเปลี่ยนแปลงได้เร็วกว่า การจัดแสดงควรใช้ภาพจำลอง ส่วนรูปจริงอาจทำแฟ้มเก็บที่ปลอดภัย หากใช้ภาพจริง ควรจัดแสดงในบริเวณที่กระทบกับแสงน้อยที่สุด

3. วัตถุ สิ่งของประเภทไม้

ไม้มีคุณสมบัติที่เปลี่ยนแปลงรูปร่างได้ตลอดเวลา เช่น มีการขยายตัวและหดตัวของเนื้อไม้ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจะสัมพันธ์กับความชื้นในอากาศที่อยู่รอบๆ ขึ้นไม้ขึ้นนั้น ทำให้ไม้เกิดการโค้งงอ หรือ แตกร้าว ขณะเดียวกันแมลงและราก็เป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ไม้เกิดการเสื่อมสภาพอย่างรวดเร็ว ดังนั้นสิ่ง ที่ควรดำเนินการในการเก็บรักษาวัตถุ สิ่งของประเภทไม้ มีดังนี้

- 1) ควรทำความสะอาดไม้ด้วยการใช้แปรงขนนุ่มปัดฝุ่นละอองออก ไม่ควรนำไปล้างน้ำ
- 2) ควรเก็บไม้ หรือวัตถุที่ทำจากไม้ในห้องที่แห้ง สะอาด ป้องกันฝุ่นละอองได้ อาจจะ คลุมด้วยวัตถุผ้า หรือห่อด้วยกระดาษสีขา หากเป็นชิ้นเล็กๆ หลังจากห่อด้วยกระดาษแล้ว สามารถเก็บใน กล่องกระดาษแข็ง หรือกล่องไม้ที่บุด้วยกระดาษสีขา เจาะรู เพื่อให้อากาศได้ถ่ายเท
- 3) กรณีวัตถุถูกแมลงทำลาย ควรแยกวัตถุชิ้นนั้นออกจากวัตถุชิ้นอื่นๆ แล้วกำจัดแมลง ออกจากวัตถุโดยเร็ว
- 4) นำไม้ไปจัดแสดงควรระวัง เรื่องความชื้นและแสงในตู้จัดแสดงอย่าให้มากเกินไป เพราะ ทั้งสองสิ่งนี้จะเอื้อให้แมลงเข้ามาทำลายเนื้อไม้ได้เร็วยิ่งขึ้น

ไม้แกะสลักในลักษณะต่างๆ ที่ใช้จัดแสดงในพิพิธภัณฑ์

4. วัตถุ สิ่งของประเภทโลหะ

การที่โลหะเกิดการเสื่อมสภาพมักมีสาเหตุมาจากความชื้น อุณหภูมิ และมลพิษในอากาศรอบ ๆ วัตถุ ซึ่งมีผลทำให้วัตถุเกิดสนิม โดยทั่วไปสนิมจะมีอยู่ 2 ลักษณะคือ สนิมที่ไม่เป็นอันตรายต่อวัตถุ กับ สนิมที่เป็นอันตรายต่อวัตถุ สนิมที่เป็นอันตรายต่อวัตถุสังเกตได้ง่าย เพราะมีลักษณะเป็นผงและเปื่อยยุ่ย และบริเวณที่เป็นสนิม วิธีการดูแลโลหะชิ้นพื้นฐานมีดังต่อไปนี้

1) ควรทำความสะอาดวัตถุประเภทโลหะด้วยการใช้แปรงขนนุ่มขัดฝุ่น และใช้ผ้าชุบ แอลกอฮอล์ เช็ดทำความสะอาด ซึ่งควรทดลองเช็ดในพื้นที่เล็ก ๆ ก่อน เพื่อให้แน่ใจว่า สีหรือ แล็กเกอร์ที่เป็นของดั้งเดิมไม่หลุดออกมาด้วย จากนั้นผึ่งให้แห้งในที่ร่ม แล้วนำไปเก็บในห้องที่มีอากาศถ่ายเทได้สะดวก

2) กรณีวัตถุประเภทโลหะมีสีหมองคล้ำ ต้องมีการขัดทำความสะอาดก่อน ถ้าเป็น เครื่องเงินสามารถนำไปขัดกับน้ำส้มผลสมส้มมะขาม เครื่องทองเหลืองก็สามารถใช้วิธีเดียวกับเครื่องเงิน หรือ อาจจะนำไปแช่ในข้าวสุกทิ้งไว้ 1 คืน หรืออาจจะใช้เบรสโซ สำหรับขัดทองเหลืองขัดก็ได้ หลังจากนั้นทำความสะอาดอีกครั้ง แล้วนำไปเก็บ หรือนำออกจัดแสดง

3) การเก็บวัตถุที่ขึ้นเก็บวัตถุ ควรมีการปูพื้นด้วยกระดาษสีขาว

4) การเก็บวัตถุขนาดเล็กในกล่อง ก็เหมือนการเก็บวัตถุชนิดอื่นๆ นำวัตถุใส่ซอง พลาสติก หรือห่อวัตถุด้วยกระดาษสีขาวก่อน นำไปเก็บในกล่องกระดาษแข็ง/กล่องไม้ที่มีการบุด้วยกระดาษสีขาว เจาะรูที่กล่องเพื่อให้อากาศได้ถ่ายเทได้สะดวก

5) การจัดแสดงวัตถุที่เป็นโลหะ ต้องคำนึงไม่ให้วัตถุถูกกระแทก หรือมีรอยขีดข่วน ควรใช้ผ้าหรือกระดาษสีขาวมารองพื้นที่ใช้จัดแสดงก่อน

6) การจัดแสดงที่มีการแขวนโลหะ ควรใช้ที่แขวนหรือที่ยึดโลหะที่แข็งแรงในกรณี วัตถุเป็นของชิ้นใหญ่ อาจจะใช้เส้นเอ็นขนาดเล็กในการแขวนวัตถุที่มีขนาดเล็ก แต่ไม่ควรใช้หนังยางแขวน วัตถุ เพราะภายหลังมักจะเกิดรอยดำที่วัตถุ ทำให้ทำความสะอาดยากในภายหลัง

งานโลหะต่างๆ ที่ผลิตจากวัสดุหลากหลายชนิด

5. วัตถุ สิ่งของประเภทเครื่องปั้นดินเผา

เครื่องปั้นดินเผา เป็นวัตถุที่ผลิตจากดิน มีองค์ประกอบของดินเหนียว และส่วนผสมอีกหลายอย่าง เครื่องปั้นดินเผานับเป็นวัตถุที่คงทนต่อการเสื่อมสภาพได้มากกว่าวัตถุประเภทอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นโลหะ หรือไม้ แต่เนื่องจากเครื่องปั้นดินเผาส่วนใหญ่มีรูปทรงทำให้ความชื้น และฝุ่นละอองสามารถซึมผ่านเข้าไปในเนื้อของเครื่องปั้นดินเผาได้ ดังนั้นการดูแลรักษาและการจัดแสดงเครื่องปั้นดินเผาที่ควรทำ มีดังนี้

1) การทำความสะอาดเครื่องปั้นดินเผาให้ใช้แปรงขนนุ่มปัดฝุ่นละอองจากวัตถุ ควรเก็บไว้ในห้องที่ไม่มีฝุ่นละออง หรือเก็บในกล่องกระดาษแข็งที่มีการบุด้วยกระดาษสีขาวหนา

2) พิพิธภัณฑ์บางแห่งนำเครื่องปั้นดินเผาจากแม่น้ำ เมื่อนำขึ้นมาจัดแสดง พบว่าผิวของเครื่องปั้นดินเผาบางชิ้นหลุดลอก เหตุที่เป็นอย่างนี้เพราะเมื่อเอาเครื่องปั้นดินเผาขึ้นจากน้ำ ไม่มีการแช่เครื่องปั้นดินเผาให้อิ่มน้ำเสียก่อน

3) การจัดแสดงเครื่องปั้นดินเผา โดยเฉพาะวัตถุทรงกลม ควรใช้ถุงทรายที่ทำจากผ้าดิบเย็บเป็นถุงภายในใส่ทรายละเอียด หรืออาจจะใช้ฟางข้าวขดทำเป็นที่รอง เพื่อไม่ให้วัตถุตกลงมาแตกเกิดความเสียหาย

4) พิพิธภัณฑ์บางแห่งมีการใช้แท่นรองรับวัตถุที่ทำมาจากโลหะ หรือ วัสดุอื่นๆ ควรนำผ้าดิบมาหุ้มที่แท่นรองรับวัตถุก่อน เพื่อป้องกันรอยขีดข่วนที่อาจจะเกิดขึ้นกับวัตถุ

5) การซ่อมแซมเครื่องปั้นดินเผา สามารถทำได้โดยใช้กาว ซึ่งมีให้เลือกหลายชนิดในร้านค้าทั่วไป แต่ถ้าวัตถุชิ้นใหญ่ควรเพิ่มความระมัดระวัง ด้วยการวางวัตถุที่จะซ่อมแซมบนกระเบะทราย เพื่อประคองให้วัตถุสามารถอยู่กับที่ได้ และลดการกระแทกระหว่างวัตถุกับกระเบะ

เครื่องปั้นดินเผาที่อยู่ในสภาพชำรุดและมีอายุยาวนาน

6. วัตถุ สิ่งของประเภทเครื่องจักสาน

เครื่องจักสานในที่นี้หมายถึง งานจักสานทุกอย่าง ทั้งที่สานจากไม้ไผ่ ใบเตย กก ผือ ไผ่ ฝักตบซาว เถาวัลย์ หวาย ใบลาน ใบตาล ใบมะพร้าว ก้านมะพร้าว และอื่นๆ ซึ่งบางอย่างอาจมีความคงทน มีอายุการใช้งานยาวนาน แต่บางอย่างต้องจัดเก็บอย่างดี จึงจะสามารถยืดอายุการใช้งานได้ยาวนาน ดังนั้นการจัดแสดงและการจัดเก็บ มีสิ่งที่จะต้องกระทำ ดังนี้

- 1) ชั้นเล็ก ควรจัดเก็บในตู้ ที่ป้องกันฝุ่นและแมลงได้ดี และต้องหมั่นดูแลรักษาความสะอาด
- 2) ชั้นใหญ่ ควรจัดเก็บในที่โล่ง สามารถดูแลรักษาได้ง่าย และหากมีฝุ่นที่ไม่สามารถดูแลควบคุมได้ ควรห่อหุ้มด้วยพลาสติกใส ที่มีคุณภาพ

3) การจัดแสดงอาจทำได้หลายวิธี ทั้งวิธีการแขวนห้อยจากที่สูง การจัดวางบนแท่น การแขวนติดผนัง การจัดเก็บในตู้โชว์ หรือการวางบนพื้น ทั้งนี้ไม่ว่าจะวางในตำแหน่งใดควรพิจารณาจาก ตำแหน่งการมองของผู้ชมพิพิธภัณฑ์ การแสดงข้อมูลในลักษณะเป็นกลุ่ม

4) ตำแหน่งการวาง ควรหลบเลี่ยงแสงแดด ที่จัดเกินไปเพราะจะเป็นการเร่งให้วัสดุ จักสานผุกร่อนเร็วขึ้น และในทางตรงข้าม ควรหลีกเลี่ยงบริเวณอับชื้น เพราะเป็นที่มาของเชื้อราที่สามารถทำลาย เครื่องจักสานเกือบทุกชนิด โดยเฉพาะงานจักสานที่ผลิตจากเส้นใยพืชประเภท เตย กก ผือ และผักตบชวา

5) เครื่องจักสานไม้ไผ่ มีปัญหาหลักคือ มอดและแมลง ต้องหมั่นดูแลตรวจสอบอยู่ เสมอ และหาวิธีป้องกัน เพราะโอกาสที่จะถูกทำลายมีมาก

6) การแขวน หรือ ห้อยอุปกรณ์จักสาน ต้องตรวจสอบความแข็งแรงทั้งเชือกที่ร้อย หูแขวน และโครงสร้างของผลิตภัณฑ์ เพราะการจัดวางที่ไม่ถูกลักษณะ ทำให้สิ่งของที่แสดง ชำรุดเกิดการเปลี่ยนรูปทรงได้

7) การซ่อมแซมเครื่องจักสานต่างๆ สามารถกระทำได้ง่าย แต่ข้อสำคัญคือ การทำสี และเลือกวัสดุที่สานเสริมต่างๆ หากฝีมือขาดความปราณีต ขาดความเข้าใจในรูปทรงดั้งเดิม จะทำให้ ผลิตภัณฑ์นั้นขาดคุณค่าไป

8) วัสดุจักสานโดยส่วนใหญ่มีน้ำหนักเบา หากเสริมวัสดุทำให้มีน้ำหนักบ้าง จะช่วย รักษารูปทรงให้ดีขึ้น การจัดวางมั่นคงมากขึ้น

วิธีการจัดวางสิ่งของเพื่อจัดแสดงเป็นเทคนิควิธีการอีกแบบหนึ่งที่จะช่วยยืดอายุสิ่งของที่นำมา จัดแสดงให้คงรูปได้ยาวนาน มีการผุกร่อนถูกทำลายน้อยลง ซึ่งการจัดวางที่ดีนอกจากจะทำให้ผู้ชมได้ชม สะดวกขึ้น แล้วยังจะเป็นการรักษาสิ่งของนั้นด้วย

เครื่องจักสานจากไม้ไผ่ในวิถีชีวิตของคนในภาคอีสาน

บรรณานุกรม

- กรรกกฏ บุญลพ. “หลักการเบื้องต้นในการดูแลรักษาโลหะวัตถุ” จุลสารก้าวไปด้วยกัน ปีที่ 1 ฉบับที่ 2 (มกราคม - มีนาคม 2548). หน้า 32 -334.
- จันทรา มาศสุพงศ์. **หลักนิทรรศการ**. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2540.
- จิราภรณ์ อรรถยมนา. **การป้องกันและกำจัดการจัดแมลงในพิพิธภัณฑ์โบราณสถานและห้องสมุด**. กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด, 2545.
- ชมพูนุท ประศาสน์เศรษฐ์. **การอนุรักษ์ศิลปะโบราณวัตถุเบื้องต้น**. นครปฐม : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์, 2547.
- ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน). **เอกสารการสัมมนาทางวิชาการ : พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในประเทศไทย**. (23 - 24 พฤศจิกายน 2539). กรุงเทพฯ : เอกสารอัดสำเนา, 2543.
- ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน). **พิพิธภัณฑ์ภาคสนาม : ประสบการณ์จากคนลงทำ/** ศิริพร ศรีสินธุ์ไธสง : บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร(องค์การมหาชน), 2551.
- วัฒนะ จุฑะวิภาค. **ศิลปะการจัดนิทรรศการ**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542.
- เย็นจิตร วงษาลังการ. **ศิลปะการตกแต่งป้ายนิเทศ**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2547.
- ธีรศักดิ์ อัครบวร. **นิทรรศการและการจัดการแสง**. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2537.
- อมรา ปฐภิญโญบูรณ์. **สื่อในการจัดนิทรรศการ**. ฉบับเทคนิคการจัดนิทรรศการ. ปีที่ 9 (ฉบับที่ 1) มกราคม - มีนาคม 2528, หน้า 14 - 37.

ภาคผนวก

ตัวอย่างวัตถุสิ่งของ ที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน

อุปกรณ์ในการประมง

ตุ้มดักปลาไหล/ตุ้มเอียน

ตุ้มดักปลากด

ตุ้มดักปลาขาวน้อย

ตุ้มรี/ข้องรี

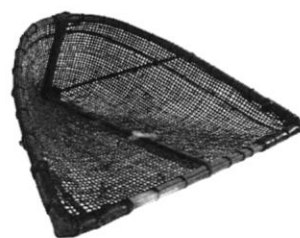
ตุ้มลานดักปลาขาว

ตุ้มแงบดักกบ

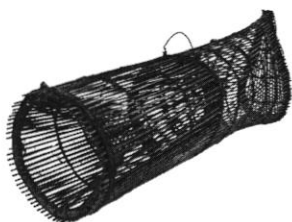
แงบดักกบ

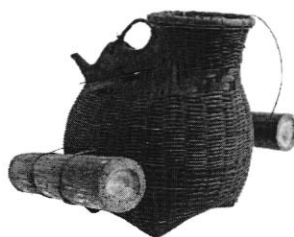
ชะนางซ้อนกึ่ง

ไซดักปลา

ลอบดักปลา

ข้องลอย/ข้องเป็ด

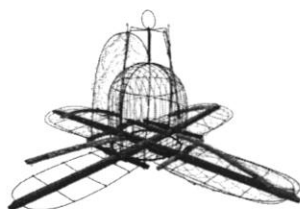
ข้อง

อุปกรณ์ในการดักหรือล่าสัตว์ป่า

พะเนียดดักนกเขา

พะเนียด 4 ด้าน

พะเนียดดักนกแหด

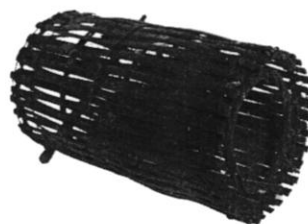
ตุ้มนกคุ้ม

ก๊ับ/ฟาลันดักกระรอก

หน่วงดักกระรอก

กะทอใส่ไก่ปลา

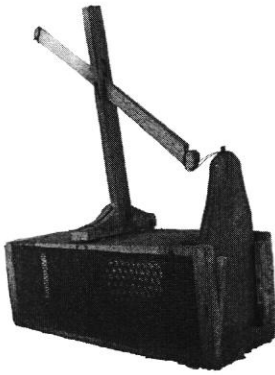

เลื้อยตบตูด

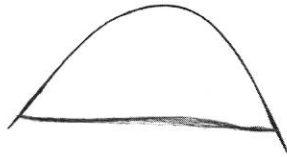

การออกแบบและพัฒนา
พิพิธภัณฑ์พื้นบ้าน

104

จันตักหนู

ชิงตักนก

มีดเดินป่า

ปืน

อุปกรณ์ของใช้ในครัวเรือน

ตะเกียงจำปา

อุปกรณ์จุดเชื้อเพลิง

ตะเกียงโป๊ะ

ตะเกียง/กะบอง

ตะเกียงแก๊ส

โสงกะบอง/โสงชี้ใต้

เตารีด

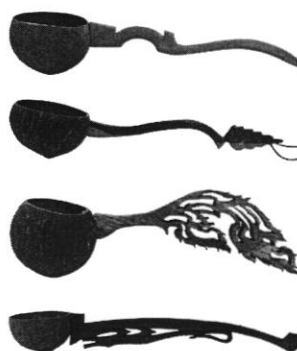
หมอนไม้

ครกไม้

หวีไม้

กระบวย

กระต่ายขูดมะพร้าว

กีมสานแห

เข็มขัดสำหรับผู้หญิง

มีดสะนาดตัดหมาก

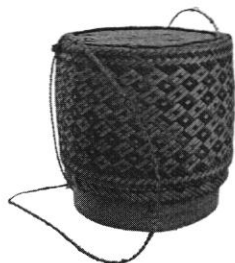
ถังตวงข้าว

อุปกรณ์ของใช้ในครัวเรือน

ก่องข้าวเหนียว

กระติบข้าวเหนียว

แอบข้าว

กะต๋ามหาก

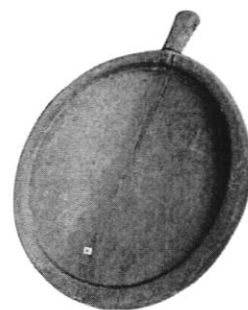
น้ำเต้าใส่น้ำดื่ม

ขันหมาก/เขี่ยนหมาก

ขันน้ำ/โอ

กะบม

คนโท

กาน้ำ

หีบ

กะต๋าม

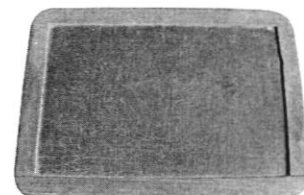
ตาชั่ง

ลูกคิด

ไห

กระดานชนวน

สิ่งของในความเชื่อ ศาสนา และพิธีกรรม

แจกัน

เซิ้งเทียน

หม้อ

พระไม้

ขันกะหย่อง

ธูปไข่แมงมุม

พาน

ฮางสด/โฮงสด

สิ่งของในการประกอบอาชีพต่างๆ

หัวแรงมัดกรี่

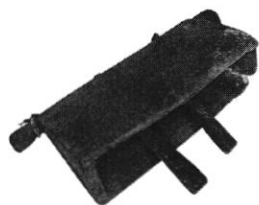
มีดจักตอก

ไถไม้

ไม้ตีข้าว/ไม้ฟาดข้าว

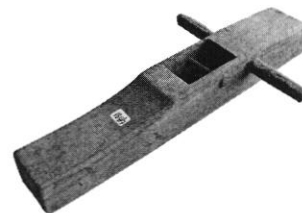
หมากขอ/หมากกะโหล่ง

หมากขอ/หมากหึ่ง

หมากขอหลอด

กบไสไม้

